

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Civilinės teisės ir civilinio proceso katedra**

Agatos Jurolaitės
V kurso, komercinės teisės
studijų atšakos studentės

Magistro darbas

**PROCESINIŲ DOKUMENTŲ ĮTEIKIMAS
CIVILINIAME PROCESE**

**Master's paper
SERVICE OF PROCEDURAL DOCUMENTS
IN CIVIL PROCESS**

Vadovas: prof. habil. dr. Vytautas Nekrošius

Recenzentė: asist. Veslava Ruskan

Vilnius 2009

TURINYS

TURINYS	1
IŽANGA	3
I PROCESINIŲ DOKUMENTŲ ĮTEIKIMO SĄVOKA	7
1.1. PROCESINIŲ DOKUMENTŲ ĮTEIKIMO SĄVOKOS BENDRI BRUOŽAI	7
1.2. PROCESINIŲ DOKUMENTŲ ĮTEIKIMO SĄVOKA: PRAKTINIAI - PROBLEMINIAI ASPEKTAI	9
(i) Tikslus procesinių dokumentų įteikimo procedūros reglamentavimas, šio reglamentavimo griežto laikymosi būtinumas ir susiklostęs įgyvendinimas praktikoje ...	9
(ii) Tinkamas procesinių dokumentų įteikimas – galimybių sudarymas asmeniui susipažinti su įteikiamo procesinio dokumento turiniu	12
II PROCESINIŲ DOKUMENTŲ ĮTEIKIMO INSTITUTO REIKŠMĖ IR BRUOŽAI.....	14
2.1. PROCESINIAI DOKUMENTAI KAIP KOMUNIKACIJOS PRIEMONĖ	14
2.2. TINKAMAS PROCESINIŲ DOKUMENTŲ ĮTEIKIMAS – VIENAS CIVILINIO PROCESO PRINCIPŲ ĮGYVENDINIMO GARANTŲ	14
2.3. KITI PROCESINIŲ DOKUMENTŲ ĮTEIKIMO / NEĮTEIKIMO PROCESINIAI PADARINIAI	15
III PROCESINIŲ DOKUMENTŲ ĮTEIKIMO DALYKAS.....	17
3.1. PROCESINIŲ DOKUMENTŲ ĮTEIKIMO DALYKO SAMPRATA IR REIKŠMĖ	17
3.2. PROCESINIŲ DOKUMENTŲ ĮTEIKIMO DALYKO (PROCESINIŲ DOKUMENTŲ) RŪŠYS IR JŲ YPATUMAI	19
IV PROCESINIŲ DOKUMENTŲ ĮTEIKIMO SUBJEKTAI	21
4.1. PROCESINIŲ DOKUMENTŲ ĮTEIKIME DALYVAUJANČIŲ SUBJEKTŲ RATAS	21
4.2. TAM TIKRI PROBLEMINIAI PROCESINIŲ DOKUMENTŲ ĮTEIKIMO ASPEKTAI, ANALIZUOJAMI PER UŽ ĮTEIKIMĄ ATSAKINGŲ SUBJEKTŲ PRIZMĘ.....	24
(i) Dėl pašto (kurjerių) paslaugų teikimo spragų ir įteikimo kokybės gerinimo	25
(ii) Dėl informacijos parengimo, skaitmeninio spausdinimo, įdėjimo į vokus, išsiuntimo ir įteikimo paslaugų kompleksų vertinimo	27
(iii) Dėl kitų siūlytinių patobulinimų	27
V BENDRA PROCESINIŲ DOKUMENTŲ ĮTEIKIMO TVARKA	29
5.1. PROCESINIŲ DOKUMENTŲ ĮTEIKIMO FIZINIAMS ASMENIMS YPATUMAI	29
(i) Bendrosios nuostatos.....	29
(ii) Dėl fizinio asmens „gyvenamosios vietos“	29
(iii) Įteikimo adresato šeimos nariams probleminiai aspektai.....	30
(iv) Įteikimo neveiksniams ir ribotai veiksniais asmenims praktiniai aspektai	32
(v) Dėl procesinių dokumentų įteikimo namo ar bendrijos administracijai, butų eksploatavimo organizacijai, seniūnijos seniūnui specifikos.....	33
5.2. PROCESINIŲ DOKUMENTŲ ĮTEIKIMO JURIDINIAMS ASMENIMS YPATUMAI.....	35
(i) Dėl subjekto, tinkamo priimti juridiniam asmeniui adresuotą korespondenciją	36
(ii) Dėl procesinių dokumentų įteikimo juridiniams asmenims momento	38
VI PROCESINIŲ DOKUMENTŲ ĮTEIKIMAS TELEKOMUNIKACIJŲ GALINIAIS ĮRENGINIAIS.....	41
6.1. ŠIUOLAIKINĖS TENDENCIJOS	41
6.2. TAM TIKRI PROBLEMINIAI ĮTEIKIMO TELEKOMUNIKACIJŲ GALINIAIS ĮRENGINIAIS ASPEKTAI IR GALIMI JŲ SPRENDIMO BŪDAI	41
VII PROCESINIŲ DOKUMENTŲ ĮTEIKIMAS ATSTOVAMS	47
7.1. ĮTEIKIMO ATSTOVAMS INSTITUTO ESMĖ	47
7.2. TEISMŲ PRAKTIKOS ĮŽVALGOS DĖL PROCESINIŲ DOKUMENTŲ ĮTEIKIMO ATSTOVAMS.....	48
VIII PROCESINIŲ DOKUMENTŲ ĮTEIKIMAS, KAI ABIEM ŠALIMS ATSTOVAUJA ADVOKATAI..	51
8.1. INSTITUTO YPATUMAI, SANTYKIS SU BENDROSIOMIS PROCESINIŲ DOKUMENTŲ ĮTEIKIMO ATSTOVAMS NUOSTATOMIS	51

8.2. TAIKymo sąlygos ir su tuo susijusi problematika	51
(i) Byloje dalyvaujantys asmenys turi būti atstovaujami advokatų.....	52
(ii) Tiesioginis įteikimas, kai abiem šalims atstovauja advokatai, yra privalomas	53
(iii) Nurodytas įteikimo būdas yra negalimas, jeigu nuo tokio dokumento įteikimo yra pradedamas skaičiuoti naikinamasis terminas	54
IX PROCESINIŲ DOKUMENTŲ ĮTEIKIMAS PROCESINIO BENDRININKAVIMO ATVEJU	56
9.1. PROCESINIO BENDRININKAVIMO INSTITUTO YPATUMAI, LĖMĘ ATSKIRO PROCESINIŲ DOKUMENTŲ ĮTEIKIMO BŪDO ĮTVIRTINIMO BŪTINYBĘ.....	56
9.2. DOKUMENTŲ ĮTEIKIMO PROCESINIO BENDRININKAVIMO ATVEJU REALIZAVIMO SĄLYGOS IR YPATUMAI	57
9.3. PRAKTINIAI – PROBLEMIAI ĮTEIKIMO PROCESINIO BENDRININKAVIMO ATVEJU ASPEKTAI.....	59
X PROCESINIŲ DOKUMENTŲ ĮTEIKIMAS VIEŠO PASKELBIMO BŪDU	61
10.1. PROCESINIŲ DOKUMENTŲ ĮTEIKIMO VIEŠAI PASKELBIANT BŪDO REIKALINGUMAS	61
10.2. ĮTEIKIMO VIEŠO PASKELBIMO SĄLYGOS IR YPATUMAI	62
10.3. KAI KURIOS PRAKTINĖS ĮŽVALGOS DĖL DOKUMENTŲ ĮTEIKIMO VIEŠAI PASKELBIANT	63
XI KURATORIAUS INSTITUTAS. PROCESINIŲ DOKUMENTŲ ĮTEIKIMAS KURATORIUI	66
11.1. KURATORIAUS INSTITUTO PASKIRTIS IR REIKŠMĖ ĮGYVENDINANT PROCESINIŲ DOKUMENTŲ ĮTEIKIMĄ	66
11.2. DĖL NEŽINOMOS GYVENAMOSIOS AR DARBO VIETOS, BEI ATSTOVAUJANČIO ORGANO NEBUVIMO, KAIP VIENO PAGRINDŲ SKIRTI KURATORIŲ, TINKAMO NUSTATYMO.....	66
11.3. DĖL SUINTERESUOTOS ŠALIES PRAŠYMO PASKIRTI KURATORIŲ	68
11.4. „BŪTINYBĖ GINTI ŠALIES TEISES“ – VIENA ĮTEIKIMO KURATORIUI INSTITUTO TAIKymo SĄLYGŲ	69
11.5. DOKUMENTŲ ĮTEIKIMO KURATORIUI INSTITUTO NEFUNKCIONAVIMO PRAKTIKOJE PRIEŽASTYS IR SIŪLYTINI PATOBULINIMAI	70
XII KITI PROCESINIŲ DOKUMENTŲ ĮTEIKIMO BŪDAI.....	73
12.1. PROCESINIŲ DOKUMENTŲ ĮTEIKIMAS TEISME.....	73
12.2. ĮTEIKIMAS SUKARINTOMS ORGANIZACIJOMS IR ĮKALINTIEMS ASMENIMS	73
12.3. DAUGKARTINIS ĮTEIKIMAS	74
IŠVADOS	75
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	77
SANTRAUKA	82
SUMMARY	83

IŽANGA

Temos aktualumas. Procesinių dokumentų įteikimas – vienas pamatinių civilinio proceso institutų, be kurio civilinis procesas šiais laikais apskritai negalėtų sklandžiai vykti, o tinkamas būtent šio instituto reglamentavimas, aiškinimas bei taikymas praktikoje užtikrina tinkamą asmens teisės būti išklausytam, teisės į tinkamą teismo procesą, rungimosi ir daugelio kitų civilinio proceso principų įgyvendinimą. Nagrinėjama magistro darbo tema yra aktuali keliais pagrindiniais aspektais:

Pirma, atkreiptinas dėmesys į tai, kad ko gero nė vienas teismo procesas neapsieina ir negalėtų vykti be procesinių dokumentų įteikimo instituto taikymo, nes jo nesant, nebūtų mechanizmo, užtikrinančio teismo ir byloje dalyvaujančių asmenų, bei byloje dalyvaujančių asmenų tarpusavio susižinojimo. Nesant taisyklių, užtikrinančių tokio teismo ir byloje dalyvaujančių asmenų komunikavimo, teismo proceso eiga būtų pasmerkta vilkinimui, o civilinio proceso koncentruotumo, ekonomiškumo ir kitų principų būtų visiškai nepaisoma. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad nagrinėjama magistro darbo tema yra ypač aktuali šiais laikais, kuomet teismų darbo krūvis nuolat didėja, o nagrinjamų bylų skaičius nuolat auga¹, todėl kyla poreikis ir būtinybė, kad teismo procesas vyktų kuo sklandžiau, o bylos būtų nagrinėjamos be nepagrįsto vilkinimo. Procesinių dokumentų įteikimo institutas ir jo sklandus veikimas yra vienas pagrindinių veiksmų, padedančių pasiekti aukščiau minėtą tikslą.

Antra, praktine prasme, magistro darbas labiausiai aktualus teisės praktikams, t.y. teisėjams, advokatams, bei kitiems asmenims, kurie kasdienėje praktinėje veikloje susiduria su civiliniu procesu, užimdami civiliniame procese įvairiausias pozicijas, bei kurie tiesiogiai susiduria su procesinių dokumentų įteikimu ir su tuo susijusiomis problemomis. Šie asmenys dažniausiai taiko, remiasi ir įgyvendina procesinių dokumentų įteikimą neturėdami išsamaus ir visapusiško vaizdo apie jų taikomų procesinių dokumentų įteikimą reglamentuojančių normų aiškinimo, taikymo teismų praktikoje tendencijas, apie galimus ir siūlytinus su procesinių dokumentų įteikimu susijusių problemų sprendimo būdus.

¹ Naujienų agentūros Alfa pranešimas: *Darbo krūvis teismus spaudžia į kampą* [interaktyvus]. [žiūrėta 2009-03-01]. Prieiga per internetą:

< http://www.alfa.lt/straipsnis/10246860/?Darbo.kruvis.teismus.spaudzia.i.kampa=2009-01-14_13-02>;

Lietuvos Vyriausiasis Administracinis Teismas „*Administracinių teismų krūvis nuolat didėja*“ [interaktyvus]. [žiūrėta 2009-03-03]. Prieiga per internetą:

<<http://www.lvat.lt/getfile.aspx?dokid=39cbdc52-16f4-49b6-9a22-2fa676a07b29>>.

Trečia, analizuojama magistro darbo tema yra ne mažiau svarbi ir teisės teoretikams bei įstatymų leidėjui, kuris ketina priimti nemažai Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso² (toliau - „CPK“) normų pakeitimų, bei kurio galioje yra tobulinti egzistuojantį procesinių dokumentų įteikimo teisinį reglamentavimą. Analizuojamame darbe bus pateikta nemažai identifikuotų ir išgrynintų problemų, pateikti jų galimi sprendimo būdai, taip pat bus pateikiami patarimai įstatymų leidėjui dėl atitinkamo reglamentavimo tobulinimo bei vertinami įstatymų leidėjo rengiamo CPK pakeitimų projekto siūlomi pakeitimai.

Kaip žinia, nuo pat 2002 m. naujo Civilinio proceso kodekso priėmimo, atsirado nemažai naujovių, susijusių su procesinių dokumentų įteikimu. Per visą naujo Civilinio proceso kodekso galiojimo laikotarpį paaiškėjo, kad tam tikros nuostatos praktikoje taip ir liko neįgyvendintos arba jų įgyvendinimo praktika pradėjo formuotis ydingai, taip pat paaiškėjo ir tam tikrų praktikoje išylančių problemų, susijusių tiek su ydingu nuostatų suformulavimu, interpretavimu, tiek su jų taikymu praktikoje, kurios sistemiškai detaliau analizuotos nebuvo. Šiai dienai taip pat yra susikaupusi gausa teismų praktikos, nagrinėjančios procesinių dokumentų įteikimo institutą, pasisakančios ir formuojančios sektinas taisykles dėl įvairių nagrinėjamo instituto nuostatų taikymo ir aiškinimo, tačiau, nežiūrint į tai, išsami teismų praktikos analizė nagrinėjamu klausimu taip nebuvo atliekama. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad nors iš pirmo žvilgsnio procesinių dokumentų įteikimo tvarka yra pakankamai aiški, iš tikrųjų šis institutas yra sudėtingas ir problematiškas, todėl reikalauja išsamios analizės. Dėl šių ir kitų priežasčių, procesinių dokumentų įteikimo Lietuvoje problematikos analizė yra itin aktuali.

Darbo tikslai. Pagrindiniai šio darbo tikslai – per išsamią teisinio reglamentavimo, doktrinos bei teismų praktikos analizę identifikuoti ir ištyrinėti pagrindines procesinių dokumentų įteikimo srityje kylančias problemas, pateikti pasiūlymų, kaip jas optimaliai galima būtų spręsti, išanalizuoti įstatymų leidėjo tam tikrus siūlomus procesinių dokumentų įteikimą reglamentuojančių teisės normų pakeitimus bei juos įvertinti.

Objektas. Magistro darbo tema „Procesinių dokumentų įteikimas civiliniame procese“ savo esme apima dvi pagrindines šios temos nagrinėjimo plotmes: (i) visų pirma, į minėtos temos nagrinėjimo objektą patenka procesinių dokumentų, įteikiamų vykstant civiliniam procesui su nacionaliniu elementu ir taikant išimtinai CPK normas, analizė; (ii) antra, čia patenka analizė procesinių dokumentų įteikimo, kuris yra vykdomas

² 2008 m. gegužės 23 d. Civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymo projektas Nr. XP-3107 [interaktyvus]. [žiūrėta 2008-11-12]. Prieiga per internetą: <<http://www.seimas.lt>>.

nagrinėjant bylas su tarptautiniu elementu. Ši antra plotmė savo ruožtu gali būti skaidoma ir siaurinama analizuojant procesinių dokumentų įteikimą bylose su tarptautiniu elementu priklausomai nuo to, koku teisės aktu yra reglamentuojamas tarptautinis procesinių dokumentų įteikimas, pavyzdžiui, atskirai analizuotinas procesinių dokumentų įteikimas, vykdomas pagal 1965 m. Hagos konvenciją dėl teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse arba komercinėse bylose įteikimo užsienyje³, atskirai pagal 2007 m. lapkričio 13 d. Europos tarybos ir parlamento reglamentą (EB) Nr. 1393/2007⁴, arba pagal dvišales, daugiašales sutartis, ir kt.

Atkreiptinas dėmesys, kad visos išvardintos ir galimos magistro darbo temos analizės plotmės yra aktualios ir vertos dėmesio, bei, kas ne mažiau svarbu, gali būti analizuojamos atskirai viena nuo kitos nepakenkiant atliekamos analizės kokybei, o atvirkščiai, tik labiau įsigilinant į analizuojamą temą. Atsižvelgiant į tai, magistro darbo tyrimo objektas yra pirmoji iš aukščiau minėtų plotmių, būtent, procesinių dokumentų įteikimo nagrinėjant civilines bylas su nacionaliniu elementu bei vykdomo pagal Lietuvos Respublikos teisę instituto analizė, probleminių aspektų išgryninimas bei jų sprendimo būdų pasiūlymas per esamo reglamentavimo, doktrinos ir teismų praktikos išsamią analizę. Magistro darbo autoriaus nuomone, procesinių dokumentų įteikimas, vykdomas pagal nacionalinę teisę yra pats pirminis ir pamatinis institutas, nuo kurio turėtų būti pradedama procesinių dokumentų įteikimo civiliniame procese analizė, kadangi nuo jo išsamaus ištyrimo ir sklandaus veikimo didžiąja dalimi priklauso ir procesinių dokumentų įteikimas bylose su tarptautiniu elementu, kur nežiūrint tarptautinio lygmens reglamentavimo, daugeliu atvejų, paskutiniai procesinių dokumentų įteikimo žingsniai yra atliekami remiantis nacionaline teise. Atsižvelgiant į tai, procesinių dokumentų įteikimas pagal nacionalinę teisę yra vertas išskirtinio dėmesio bei atskiros, išsamios analizės.

Tyrimo metodai. Rašant magistro darbą buvo naudojami tokie metodai: *lingvistinis, analitinis* – remiantis šiais metodais buvo gilinamasi į procesinių dokumentų įteikimo teisinio reglamentavimo ypatumus ir subtilybes, buvo bandoma išskirti atskiriems procesinių dokumentų įteikimo būdams būdingus bruožus, taikymo ypatumus; *loginis, sisteminis* ir *teleologinis* – šie metodai padėjo atskleisti procesinių dokumentų įteikimo instituto vietą civilinio proceso teisės sistemoje, jais buvo naudojamosi atskleidžiant teisės normų, reguliuojančių procesinių dokumentų įteikimą, vidinę struktūrą, tikrąją normų prasmę, atskirų procesinių dokumentų įteikimo būdų santykį su

³ Valstybės žinios, 2000 Nr. 44-1252.

⁴ OJ, 2007, L 324, p. 79.

bendrosiomis procesinių dokumentų įteikimą reglamentuojančiomis normomis, taip pat siekiant nustatyti, kokie motyvai lėmė vienokį ar kitokį atskirų procesinių dokumentų įteikimo būdų įtvirtinimą ir kt.; *istorinis, lyginamasis* - šie metodai padėjo atskleisti procesinių dokumentų įteikimo reglamentavimo ir aiškinimo panašumus ir skirtumus Lietuvoje ir užsienio valstybėse, taip pat, kaip keitėsi analizuojamo instituto taikymas ir aiškinimas teismų praktikoje ir kt.

Darbo originalumas. Šis darbas originalus įvairiais aspektais. Viena vertus Lietuvos teisės doktrinoje procesinių dokumentų įteikimo institutas visapusiškai nebuvo analizuotas: yra pavienių straipsnių, analizuojančių procesinių dokumentų įteikimą, tačiau išsamaus veikalo su esamo reglamentavimo, teismų praktikos, aktualios problematikos bei numatomų Civilinio proceso kodekso pakeitimų nėra. Originalus yra ir magistro darbo autoriaus rašymo stilius - kiekviena tema yra nagrinėjama kompleksiškai, tame pačiame skyriuje apžvelgiant esamą reglamentavimą, teismų praktiką, užsienio valstybių patirtį ir kitus aspektus, kas leidžia išsamiau išanalizuoti nagrinėjamą temą bei padaryti visapusiškesnes išvadas.

Svarbiausi šaltiniai. Visų pirma darbe analizuojamos procesinių dokumentų įteikimą reglamentuojančios Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso normos. Šių normų turinį padėjo atskleisti gausi ir išsami teismų praktikos analizė, kuri, šiame darbe yra vienas pagrindinių naudojamų šaltinių. Taip pat yra remiamasi tiek Lietuvos tiek užsienio doktrina, o būtent šių asmenų autoritetingomis nuomonėmis ir veikalais: V. Nekrošiaus, V. Mikelėno, E. Laužiko, R. Simaičio, S. Vėlyvio, V. Višinskio, I. Žalėnienės, A. Driuko, H. W. Fasching (Vokietija), A. Trunk (Vokietija), K. Korzan (Lenkija), A. As. Zuckerman (Anglija), P. Loughlin (Anglija) ir kt. Užsienio patirčiai ir reglamentavimui apžvelgti buvo gilinamasi į užsienyje procesinių dokumentų įteikimą reglamentuojančius teisės aktus, apžvalgas ir kt.

I PROCESINIŲ DOKUMENTŲ ĮTEIKIMO SĄVOKA

1.1. Procesinių dokumentų įteikimo sąvokos bendri bruožai

Viena svarbiausių civilinio proceso teisių - teisė būti išklausytam. Nagrinėjant bylą teisme yra labai svarbu, kad proceso dalyviai palaikytų tarpusavio ryšį. Yra būtina šalis, trečiuosius asmenis ir teisėją informuoti apie tai, kokie yra ieškovo reikalavimai, kokiais argumentais remdamasis atsiliepimą pateikia atsakovas, kaip bylą išsprendė teisėjas, ar teismo sprendimui nepritarianti šalis galėtų pateikti apeliacinį, kasacinį skundus, prašymą dėl proceso atnaujinimo ar pan. Galiausiai, vykstant civiliniam procesui, teismas gali priimti sprendimą tik atidžiai išklausęs abi ginčo šalis (lot. *audiatur et altera pars*)⁵, o civilinis ginčas išsprendžiamas tuomet, kai teismas taiko teisės normas bendradarbiaudamas su šalimis⁶.

Tam, kad būtų palaikomas tam tikras ryšys tarp proceso dalyvių bei įgyvendinti teisės būti išklausytam, teisės į teisingą procesą principai, įstatymų leidėjas detalčiai reglamentavo ir įtvirtino procesinių dokumentų įteikimo tvarką, kuri taikoma tiek teismo procesiniams dokumentams (pvz., šaukimų, pranešimų ir kitų teismo dokumentų įteikimui), tiek ir įteiktiniams šalių procesiniams dokumentams, kadangi kaip vienas pagrindinių procesinių dokumentų įteikimo instituto tikslų yra išskiriamas - siekis užtikrinti, kad byloje dalyvaujantiems asmenims būtų sudaryta reali galimybė gauti visą su byla susijusią informaciją.

Pažymėtina, kad Lietuvos įstatymų leidėjas aiškiai nėra suformulavęs ir teisės aktuose įtvirtinęs procesinių dokumentų įteikimo sąvokos, kitaip negu kai kurie užsienio įstatymų leidėjai. Pavyzdžiui Vokietijos įstatymų leidėjas procesinių dokumentų įteikimo sąvoką įtvirtino Vokietijos civilinio proceso kodekso (toliau - „ZPO“) 166 str. 1 p. ir apibrėžė ją taip: įteikimas, tai formalus procesinio dokumento paskelbimas asmeniui lakantis ZPO 166 - 195 str. reikalavimų. Kokie procesiniai dokumentai apskritai reikalauja oficialaus įteikimo ir kaip jie įteiktini, numato kiti atitinkami ZPO straipsniai⁷. Pažymėtina, kad, pavyzdžiui, Švedijos teismo proceso kodekso II d. 33

⁵ DRIUKAS, A.; VALANČIUS, V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika*. II tomas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006, p. 406.

⁶ GOLDSCHMIDT, J. *Der Prozess als Rechtslage*. Aalen, 1962. S. 1.

⁷ TRUNK, Aleksander. *Zustellung im deutschen Zivilprozess mit vergleichenden Bemerkungen zum russischen Recht* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2009-02-13]. Prieiga per internetą: <http://www.uni-kiel.de/eastlaw/Zust_dt_rus_2004.html>.

skyriuje, įstatymų leidėjo taip pat yra įtvirtinta panaši procesinių dokumentų įteikimo sąvoka⁸.

Nepaisant to, kad Lietuvos Civilinio proceso kodekse procesinių dokumentų įteikimo sąvoka nėra aiškiai suformuluota ir įtvirtinta, išanalizavus procesinių dokumentų įteikimą reglamentuojančias teisės normas bei pabandžius išskirti pagrindinius procesinių dokumentų įteikimo bruožus, procesinių dokumentų įteikimas galėtų būti apibrėžiamas taip: *procesinių dokumentų įteikimas* - tai procesinis veiksmas, kuris yra atliekamas laikantis įstatymo nustatytos tvarkos, siekiant sudaryti adresatui galimybę susipažinti su įteikiamo procesinio dokumento turiniu, ir atitinkamai užtikrinant šio asmens teisę būti išklausytam.

Civilinio proceso teisės doktrinoje⁹ buvo bandyta pateikti procesinių dokumentų įteikimo apibrėžimą, kuris apibūdinamas taip: procesinių dokumentų įteikimas - tai laikantis įstatymo reikalavimų atliktas ir patvirtintas procesinis veiksmas, kuriuo teismas siūlo adresatui susipažinti su įteikiamo procesinio dokumento turiniu.

Kaip matome, nežiūrint šiek tiek skirtingų formuluočių, tiek vienas tiek kitas apibrėžimai talpina savyje šiuos procesinių dokumentų įteikimą apibūdinančius elementus:

- tai yra procesinis veiksmas, kurio atlikimą reglamentuoja civilinio proceso teisė;
- jis yra atliekamas griežtai laikantis įstatymo reikalavimų;
- šio procesinio veiksmo tikslas - sudaryti galimybę, pasiūlyti adresatui susipažinti su įteikiamo dokumento turiniu.

Norint, kad procesinis įteikimas būtų laikomas teisėtu ir sukeltų atitinkamus teisinius padarinius, paprastai reikalaujama įvykdyti dvi sąlygas:

- a) *atlikti įteikimo procedūrą remiantis įstatymų numatytais reikalavimais; ir*
- b) *nustatyta tvarka patvirtinti įteikimą*¹⁰.

Verta pažymėti, kad tam tikrais atvejais gali būti antros sąlygos išimčių, kai nebus reikalaujama patvirtinti įteikimo (pavyzdžiui įteikiant teismo pranešimus), tačiau civiliniame procese tai būtų verčiau išimtis negu taisyklė.

⁸ Europos teisminis tinklas civilinėse ir komercinėse bylose [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-10-05]. Prieiga per internetą: < http://ec.europa.eu/civiljustice/serv_doc/serv_doc_swe_en.htm >.

⁹ LAUŽIKAS, E.; MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė*: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2004. I t., p. 309-312.

¹⁰ LAUŽIKAS, E.; MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė*: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2004. I t., p. 311.

1.2. Procesinių dokumentų įteikimo sąvoka: praktiniai - probleminiai aspektai

Pažymėtina, kad Lietuvoje nekyla didesnių *teorinių* problemų, susijusių su procesinių dokumentų įteikimo apibrėžimu, šio apibrėžimo suformulavimu, pagrindinių jo bruožų išskyrimu. Kiek keblumų ir neaiškumų iškyla suvokiant procesinių dokumentų įteikimo sąvoką, jos pagrindinius elementus, *praktikoje* jau įgyvendinant procesinių dokumentų įteikimą ir svarstant, kas laikytina tinkamu procesinių dokumentų įteikimu, kiek plačiai ir ar vien tik formaliai turi būti išpildytos įstatymo sąlygos, o būtent, keltini tokie probleminiai klausimai: ar yra tikslingas ir kuo pagrįstas detalus procesinių dokumentų įteikimo reglamentavimas; ar užtenka atlikti procesinių dokumentų įteikimą vien tik formaliai laikantis įstatymo reikalavimų, kad toks įteikimas būtų laikomas tinkamu, tačiau neatsižvelgiant į tai, ar asmeniui buvo sudaryta reali galimybė susipažinti su įteikiamų procesinių dokumentų turiniu; koku keliu yra nuėjusi teismų praktika sprendama aukščiau iškeltus klausimus.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta žemiau, šio darbo autoriaus bus apžvelgti ir paanalizuoti žemiau išgryninti tam tikri probleminiai aspektai, susiję su nagrinėjama tema.

(i) Tikslus procesinių dokumentų įteikimo procedūros reglamentavimas, šio reglamentavimo griežto laikymosi būtinumas ir susiklostęs įgyvendinimas praktikoje

Kaip jau buvo minėta, tiek daugelio valstybių, tiek ir Lietuvos Respublikos įstatymų leidėjas procesinių dokumentų įteikimui skiria ypač daug dėmesio. Procesinių dokumentų įteikimo tvarka ko gero yra labiausiai reglamentuota lyginant su kitais civilinio proceso institutais. Kuo yra pagrįstas toks detalus šio instituto reglamentavimas ir ar toks reglamentavimas pasiteisina? Pritartina Lietuvos teisės doktrinoje¹¹ išsakomai pozicijai ir argumentams, kad tikslus šios procedūros reglamentavimas yra reikalingas dėl daugelio priežasčių, o būtent:

Pirma. Kaip jau buvo minėta anksčiau, tinkamas procesinių dokumentų įteikimo realizavimas laikantis teisės aktuose įtvirtintų reikalavimų yra būtina sąlyga daugelio

¹¹ LAUŽIKAS, E.; MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2005. II t., p. 591-593.

civilinio proceso teisės principų įgyvendinimui: teisė į tinkamą ir sąžiningą teismo procesą gali būti realizuota tik tuomet, kai asmuo nustatyta tvarka buvo tinkamai informuotas apie teismo proceso vietą ir laiką, bei kai jam buvo tinkamai įteikti kiti procesiniai dokumentai. Jeigu šita pareiga yra neįvykdoma, arba įvykdoma netinkamai, atsiranda galimybė panaikinti priimtą teismo sprendimą, kuris buvo priimtas nepranešus asmeniui apie jo atžvilgiu vykstantį teismo procesą, nes tai yra vienas iš absoliučių teismo sprendimo negaliojimo pagrindų, taip pat gali būti pagrindui civiliniam procesui atnaujinti¹². Siekiant įgyvendinti teisę būti išklausytam, procesinių dokumentų įteikimas taip pat yra neišvengiamas, nes jų neįteikus, ši teisė iš asmens tiesiog būtų atimta. Paminėtini ir kiti principai, kurios palieštų pareigos įteikti procesinius dokumentus nevykdymas: rungimosi¹³, dispozityvumo¹⁴ principai.

Antra. Daugelio atvejų procesinių dokumentų įteikimo momentas turi didelės įtakos procesinių terminų skaičiavimui, t.y. nuo tam tikros rūšies procesinių dokumentų įteikimo šaliai ar tretiesiems asmenims dienos yra skaičiuojami įvairūs procesiniai terminai (pvz. CPK 227 str. 2 d.), kurių praleidimas vienai iš proceso dalyvių gali turėti rimtų procesinių padarinių. Todėl tokie klausimai, kaip: kas laikytina įteikimo momentu, ar tinkamas įteikimo būdas buvo pasirinktas, kokia terminų skaičiavimo tvarka ir kiti - turi būti sureguliuoti aiškias taisykles įtvirtinant atitinkamame teisės akte.

Trečia. Tik esant aiškiai reglamentuotai tvarkai, aiškioms taisyklėms, kurių turi būti laikomasi įteikiant procesinius dokumentus, įtvirtintai procesinių dokumentų įteikimo būdų įvairovei, aiškiai įtvirtintam subjektų ratui, atsakingam už nustatytos tvarkos įgyvendinimą, yra įmanomas šio instituto sklandus veikimas. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas vienoje savo bylų¹⁵ yra išsakęs poziciją dėl griežto procesinių dokumentų įteikimo tvarkos laikymosi būtinumo ir svarbos. Lietuvos Teismų praktikoje buvo nagrinėjamas atvejis, kai pareiškėjas buvo tinkamai informuotas apie pirmąjį ir vėlesnius teismo posėdžius, tačiau, nežiūrint į tai, į paskutinį teismo posėdį jam buvo išsiųstas šaukimas, nors šis asmuo turėjo būti informuojamas pranešimu. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pažymėjo, kad „*tais atvejais, kai teismas pagal CPK nuostatas turėdamas teisę*

¹² CPK 366 str. 7 d. yra numatytas vienas civilinio proceso atnaujinimo pagrindų, kuris numato, kad procesas gali būti atnaujinamas, jeigu sprendime teismas nusprendė dėl neįtrauktų į bylos nagrinėjimą asmenų teisių ir pareigų.

¹³ CPK 12 str. yra įtvirtintas rungimosi principas, kuris numato pareigą kiekvienai šaliai įrodyti tas aplinkybes, kuriomis ši remiasi kaip savo reikalavimų ir atsikirtimų pagrindu, išskyrus atvejus, kai yra remiamasi aplinkybėmis, kurių įrodinėti nereikia.

¹⁴ Dispozityvumo principo esmė - šalys ir kiti proceso dalyviai, laikydamiesi CPK nuostatų, turi teisę laisvai disponuoti joms priklausančiomis procesinėmis teisėmis (CPK 13 str.).

¹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis 2007 m. gruodžio 21 d. civilinėje byloje *Dėl administratoriaus pakeitimo UAB „LRG farmacija“*, Nr. 3K-3-604/2007, kat. 105, 121.

išsiųsti byloje dalyvaujančiam asmeniui teismo pranešimą, išsiunčia teismo šaukimą ir gauna nustatytos formos pažymą su įrašu, kad dokumentas asmeniui neįteiktas, negalima teigti, kad bylos dalyvis buvo tinkamai informuotas, motyvuojant tuo, kad pagal įstatymą būtų pakakę išsiųsti jam teismo pranešimą“. Šiuo Teismo buvo išsakyta aiški pozicija, kad jeigu įstatymai numato atitinkamų procesinių dokumentų atitinkamą įteikimo tvarką - jos turi būti laikomasi.

Šio darbo autoriaus nuomone, vertinant štai tokią teismo poziciją teigtina, kad joje yra racijos. Analizuojant aukščiau pacituotą bylą, svarbu yra atkreipti dėmesį į faktines aplinkybes, t.y. kad asmeniui buvo siunčiamas šaukimas, kuris grįžo su žyma, kad jis neįteiktas. Siunčiant teismo pranešimą būtų užtekę formalaus asmens informavimo net nesidomint, ar jis iš tikrųjų turėjo galimybę susipažinti su jam įteikiamų dokumentų turiniu, t.y. būtų taikoma prezumpcija, kad asmuo yra tinkamai informuotas. Nagrinėjamu atveju teismas, viena vertus, buvo formalus, nes griežtai laikėsi teismo šaukimų įteikimo tvarkos, kita vertus, tokią teismo poziciją ir elgesį sustiprino ir tai, kad šiuo jis įgyvendino tokius civilinio proceso principus kaip asmens teisę būti išklausytam, teisę į teisingą procesą ir kitus principus.

Ketvirta. Aiškus reglamentavimas palengvina ir subalansuoja įrodinėjimo našta, taip pat apsaugo nukentėjusios šalies interesus tuo atveju, jeigu procesiniai dokumentai neįteikiami ar įteikiami netinkamai. Padeda nustatyti asmenį, atsakingą už procesinių dokumentų įteikimą, sužinoti, ar buvo tinkamai, laikantis įstatymo reikalavimų, pasirinktas vienas ar kitas įteikimo būdas ir ar buvo laikytasi konkrečiam įteikimo būdai numatytų reikalavimų ir ar galima įteikimą pripažinti tinkamu.

Penkta. Žinotina ir įsimintina, kad detalus ir formalus procesinių dokumentų įteikimo reglamentavimas jokių būdu nereiškia vien tik formalaus įtvirtintų taisyklių taikymo ir įgyvendinimo praktikoje. Paminėtina labai svarbi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pozicija ir praktika šiuo klausimu, kuriai pritaria ir šio darbo autorius. Vienoje savo bylų Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, pasisakydamas dėl procesinių dokumentų įteikimą reglamentuojančių teisės normų taikymo, pažymėjo¹⁶, kad CPK įtvirtinta teismo pareiga informuoti byloje dalyvaujančius asmenis apie teismo posėdžio vietą ir laiką nėra vien formali, o detalai reglamentuota siekiant įgyvendinti pagrindinį tikslą – tinkamai ir laiku suteikti byloje dalyvaujantiems asmenims informaciją. Teismas pažymėjo, kad „*sprendžiant, ar asmuo buvo tinkamai informuotas, teismo veiksmai vertintini ne tik pagal*

¹⁶ Cit. op. 15.

formalią jų atitiktį proceso teisės normų reikalavimams, bet ir atsižvelgiant į šių teisės normų tikslą bei paskirtį bei vadovaujantis teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principais“. Minėta Teismo pozicija yra teisinga ir sektina: nereikėtų užmiršti, kad formalus ir detalus taisyklių įtvirtinimas visuomet turi būti įgyvendinamas laikantis aukščiau minėtų principų, o tinkamo įteikimo vertinimas visuomet turi būti atliekamas atsižvelgiant į CPK įtvirtintus civilinio proceso principus.

Šešta. Lyginamuoju aspektu apžvelgus kitų valstybių patirtį matyti, kad, nežiūrint į tai, kad daugumoje valstybių procesinių dokumentų įteikimas yra griežtai reglamentuotas, pats reglamentavimo būdas yra pasirenkamas skirtingas. Pavyzdžiui Vokietijoje, kaip ir Lietuvoje, šis institutas yra reglamentuotas Vokietijos civilinio proceso kodekse (ZPO). Švedijoje pasirinktas kitoks būdas - bendros procesinių dokumentų įteikimo taisyklės yra įtvirtintos Švedijos teismo proceso kodekse, o detalesnis reglamentavimas yra įtvirtintas atskirame įstatyme. Taip pat yra naudojama kitokia terminija¹⁷. Pavyzdžiui Prancūzijoje¹⁸, Italijoje¹⁹ įteikimas yra vadinamas „notifikacija“ (pranc. *notification*, it. *notifica*). Lotyniškai žodis notifikacija (lot. *notifico* – darau žinomu) kaip terminas savo prasme yra šiek tiek platesnis, tačiau, kalbant apie procesinių dokumentų įteikimą, jis yra vartojamas kaip sinonimas²⁰. Kaip matome, nepaisant tam tikrų skirtumų pasirenkant reglamentavimo būdą ar definicijas, įvairių valstybių įstatymo leidėjo požiūris į procesinių dokumentų įteikimo tinkamo reglamentavimo svarbą, šio instituto aiškaus reglamentavimo būtinumą bei įgyvendinimo tinkamumą yra panašus.

(ii) Tinkamas procesinių dokumentų įteikimas – galimybių sudarymas asmeniui susipažinti su įteikiamo procesinio dokumento turiniu

CPK įtvirtintos procesinių dokumentų įteikimo taisyklės turėtų padėti maksimaliai užtikrinti, kad asmuo turėtų realią, ne vien tik formalią galimybę susipažinti su įteikiamų procesinių dokumentų turiniu bei garantuoti teisės būti išklausytam, rungimosi ir kitų civilinio proceso principų įgyvendinimą. Ne paslaptis, kad tiek Lietuvoje, tiek užsienyje yra pripažįstama, kad įteikimas, atliktas laikantis visų įstatymo reikalavimų, yra laikomas tinkamu, t.y. nurodytu atveju bus laikoma, kad asmeniui buvo sudaryta galimybė

¹⁷ Cit.op. 8.

¹⁸ Europos teisminis tinklas civilinėse ir komercinėse bylose [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-10-05]. Prieiga per internetą: < http://ec.europa.eu/civiljustice/serv_doc/serv_doc_swe_en.htm >.

¹⁹ Europos teisminis tinklas civilinėse ir komercinėse bylose [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-10-05]. Prieiga per internetą: < http://ec.europa.eu/civiljustice/serv_doc/serv_doc_swe_en.htm >.

²⁰ ZUCKERMAN, A. AS. *Civil procedure*. London: Lexis Nexis UK, 2003, p. 147-149.

susipažinti su įteikiamo procesinio dokumento turiniu. Tokia poziciją patvirtina ir tokie daugelio valstybių įstatymuose, taip pat ir Lietuvos įstatymuose įtvirtinti procesinių dokumentų įteikimo būdai kaip procesinių dokumentų įteikimas viešai paskelbiant²¹, įteikimas kartu su asmeniu gyvenantiems šeimos nariams²² ir kiti. Taip pat kaip pavyzdys pateiktina situacija, kai apie pirmą teismo posėdį asmuo yra informuojamas teismo šaukimu, įsitikinant, kad asmuo gavo teismo šaukimą, o apie visus kitus paskesnius-paliekant pranešimus preziumuojant, kad asmuo juos gavo ir nereikalaujant įteikimo patvirtinimo. Kaip turėtų būti vertinama tokia situacija ar ji atitinkama CPK esmę ir prasmę? Prisimintina, kad be aukščiau minėtų civilinio proceso principų, kurie įvairiais būdais siekia užtikrinti, kad asmeniui būtų tinkamai pranešta apie vykstantį teismo procesą, egzistuoja ir kiti principai, tokie kaip civilinio proceso koncentruotumo, ekonomiškumo principai, kurių dėka, pareiga rūpintis tinkamu ir greitu civilinės bylos išnagrinėjimu tenka ne tik teismui. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad egzistuoja ir šalių pareiga rūpintis proceso skatinimu, sąžiningai naudotis savo procesinėmis teisėmis, rūpintis greitu bylos išnagrinėjimu. Civilinio proceso eiga turi rūpėti ne tik teismui, bet ir ginčo šalims²³. Iš viso to, kas buvo paminėta, darytina išvada, kad būtina derinti ir kartu įgyvendinti įvairius civilinio proceso tikslus, ir jeigu asmeniui įteikiant teismo šaukimą, jis buvo įteiktas asmeniui tinkamai, vėliau tuo pačiu adresu siunčiant pranešimus, įteikimas laikomas tinkamu, kadangi asmeniui civiliniame procese yra pareiga pranešti apie savo pasikeitusį adresą ar kitas aplinkybes, neleidžiančias jam priimti procesinių dokumentų senuoju adresu. Priešingu atveju, toks proceso dalyvis prisiima visą su tuo susijusią paskesnių procesinių dokumentų neįteikimo riziką. Taip pat vertėtų prisiminti ir kitos bylos šalies interesus, kuri kreipėsi teisminės gynybos. Tuo atveju, jeigu nebūtų įtvirtinti aukščiau minėti procesinių dokumentų įteikimo būdai, jų gausi įvairovė, būtų pažeidžiami pvz. ieškovo interesai ir palikta galimybė šaliai, kuriai nepavyksta įteikti procesinių dokumentų, piktnaudžiauti.

Apibendrinant tai, kas buvo ankščiau išdėstyta, pažymėtina, kad procesinių dokumentų įteikimo sąvoka nežiūrint į tai, kad jos suformulavimas nekelia didesnių teorinių problemų, praktikoje kelia tam tikrų neaiškumų, susijusių su tam tikrais procesinių dokumentų įteikimo aspektais.

²¹ Žr. CPK 130 str.

²² Žr. CPK 123 str. 3 d.

²³ NEKROŠIUS, V. *Civilinis procesas: koncentruotumo principas ir jo įgyvendinimo galimybės*. Justitia, 2002, p. 122.

II PROCESINIŲ DOKUMENTŲ ĮTEIKIMO INSTITUTO REIKŠMĖ IR BRUOŽAI

2.1. Procesiniai dokumentai kaip komunikacijos priemonė

Apsikeitimas procesiniais dokumentais juos tinkamai įteikiant be žodinio informacijos perdavimo būdo yra viena priemonių teismui ir byloje dalyvaujantiems asmenims komunikuoti, apsiukeisti informacija. Šiuo asmenims yra sudaromos galimybės sužinoti apie prieš juos prasidėjusį teismo procesą, apie pareikštų reikalavimų, atsikirtimų turinį, teismo posėdžio laiką, o teismui sudaro galimybes priimti sprendimą atidžiai išklausius abi ginčo šalis, ir pan. Taip asmenys gali efektyviau ginti savo teises.

Kaip jau buvo minėta, tam, kad tai būtų įgyvendinama ir funkcionuotų, būtina minėtą procesą formalizuoti, t.y. suformuluoti aiškias taisykles, kuriomis vadovaujantis būtų įgyvendinamas procesinių dokumentų įteikimas, kad būtų žinoma kaip elgtis tais atvejais, kuomet adresatui nepavyksta įteikti procesinių dokumentų ir kitais atvejais.

2.2. Tinkamas procesinių dokumentų įteikimas – vienas civilinio proceso principų įgyvendinimo garantų

Procesinių dokumentų įteikimo institutas yra viena priemonių bei garantų, kurio dėka, yra padedama užtikrinti daugelio civilinio proceso principų įgyvendinimą. Vienas tokių principų - teisė būti išklausytam. Kitas principas - tinkamo proceso principas reikalauja, kad sprendimas būtų priimtas tik teismui atidžiai išklausius abi ginčo šalis (lot. *audiatur et altera pars*). Procesinio šalių lygiateisiškumo principas taip pat reikalauja abiem šalims suteikti lygias tiek puolimo, tiek gynybos galimybes ir priemones²⁴. Bylos išnagrinėjimas ir sprendimo priėmimas ignoruojant vienos iš šalių argumentus ir motyvus, tame tarpe ir nepranešus jai apie teismo posėdį, nesuteikus galimybės pasisakyti (tiek žodžiu, pavyzdžiui neinformavus tinkamai vienos iš šalių apie vykstantį teismo posėdį, tiek raštu, tinkamai neįteikus procesinių dokumentų ir šiuo atėmus galimybę laiku pateikti atsiliepimą, prieštaravimus ar kitą procesinį dokumentą), reikštų ir kito ne mažiau svarbaus civilinio proceso teisės principo pažeidimą - šalių lygiateisiškumo. Todėl

²⁴ LAUŽIKAS, E.; MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2004. I t., p. 186.

įstatymų leidėjas ir imasi detaliai reguliuoti teismo šaukimų, pranešimų ir kitokių procesinių dokumentų įteikimo šalims tvarką (CPK 117-134 str.).

Pažymėtina, kad CPK yra įtvirtinta ne tik pareiga tinkamai įteikti procesinį dokumentą, bet ir *pareiga jį priimti*. Tai yra dar vienas procesinio įteikimo instituto bruožas. Asmuo turi teisę atsisakyti priimti įteikiamą procesinį dokumentą tik tuomet, jeigu yra įteikiama pažeidžiant įstatymų reikalavimus. Visais kitais atvejais asmeniui atsisakius priimti procesinį dokumentą yra pripažįstama, kad jis yra įteiktas. Kaip pavyzdį galima pateikti Vokietiją, kurioje panašiai yra reglamentuotas atsisakymas priimti procesinį dokumentą. Jei adresatas yra namuose, tačiau atsisako priimti dokumentą, yra skiriamos dvi situacijos: 1. jei dokumentą *atsisakoma priimti teisėtai*, įteikimas turi būti tinkami atliktas pakartotinai. Atsisakymas laikomas teisėtu, jeigu, pavyzdžiui, nurodytas neteisingas adresas, arba adresatas nurodytas netiksliai. 2. jeigu *priimti dokumentą atsisakoma neteisėtai*, jis turi būti paliktas nuolatinėje gyvenamojoje vietoje arba įmonė patalpose, jeigu adresatas neturi nuolatinės gyvenamosios vietos ar įmonės patalpų, dokumentas turi būti grąžintas siūtėjui (ZPO 179 skirsnis)²⁵.

2.3. Kiti procesinių dokumentų įteikimo / neįteikimo procesiniai padariniai

Kaip jau ankščiau buvo minėta, procesinių dokumentų įteikimas ar netinkamas įteikimas sukelia ar gali sukelti įvairiausių procesinių padarinių. Be jau minėtų padarinių (pvz. įtakos procesinių terminų skaičiavimui, esminių civilinio proceso principų pažeidimui), paminėtini dar keli, o būtent: susiklosčius tokiai situacijai, kai teismas išnagrinėjo bylą vienai bylos šalių nedalyvaujant ir teismo sprendimas yra priimtas būtent šios šalies nenaudai, ir šaliai nebuvo pranešta apie bylos nagrinėjimo vietą ir laiką, tuomet tai yra vienas absoliučių pagrindų naikinti priimtą teismo sprendimą.

Taip pat paminėtina, kad remiantis CPK 431 str. 3 d. nuostatomis, teismo pranešimo ir pareiškimo tinkamas įteikimas skolininkui turi esminę reikšmę vertinant teismo įsakymo teisėtumą. Jeigu įteikiant teismo įsakymą buvo pažeistos procesinių dokumentų įteikimą reglamentuojančios teisės normos, teismo įsakymas neišsiteisėja, t.y. neišgauna teisinės galios ir negali būti vykdomas. Tuomet teismo įsakymas yra naikinamas o pareiškėjui yra siūloma pakartotinai kreiptis į teismą įprasta ginčo tvarka primokėjus trūkstamą žyminio mokesčio dalį (CPK 439 str. 3 d.).

²⁵ Europos teisminis tinklas civilinėse ir komercinėse bylose [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-10-05]. Prieiga per internetą: < http://ec.europa.eu/civiljustice/serv_doc/serv_doc_de_en.htm >.

Apžvelgus procesinių dokumentų įteikimo reikšmę ir bruožus, bei atkreipiant dėmesį į šio instituto netinkamo įgyvendinimo sunkias procesines pasekmes, darytina išvada, kad tai yra vienas pamatinių civilinio proceso institutų, kurio dėka yra sudaromos galimybės asmeniui realizuoti pagrindines procesines teises, o realizuojant šias teises asmeniui sudaroma galimybė įstatymų nustatyta tvarka efektyviai ginti savo pažeistas teises.

III PROCESINIŲ DOKUMENTŲ ĮTEIKIMO DALYKAS

3.1. Procesinių dokumentų įteikimo dalyko samprata ir reikšmė

Kaip žinia, vieni pirmųjų civilinių procesų buvo žodiniai. Tai vaizdžiai padeda mums atskleisti romėnų civilinis procesas (lot. *legis actiones*) ir tokios jo formos: *legis actio sacramento*, *legis actio per manus iniunctionem* ir kiti, kuomet procesas vyko taip, kad bylos šalys žodžiu, atitinkamais judesiais atlikdamos ritualus, įrodinėjo savo teisumą²⁶. Ilgainiui civilinio proceso teisiniams santykiams sudėtingėjant, atsirado rašytinio proceso elementų, kol galiausiai 1895 m. Austrijos civilinio proceso kodekse pastebimos iki šiol daugelyje valstybių dominuojančios tiek žodinio, tiek rašytinio civilinio proceso formų derinimo tendencijos²⁷. Šiuolaikinis civilinis procesas sunkiai įsivaizduojamas be gausybės procesinių dokumentų, kur nuo pat pirmos iki paskutinės civilinio proceso stadijos bylinėjimasis yra lydimas įvairiausių dokumentų, kuriais yra išreiškiama byloje dalyvaujančių asmenų valia, nuomonė, pozicija, įgyvendinamos byloje dalyvaujančių asmenų procesinės teisės ir pareigos²⁸.

Svarbu pažymėti, kad nuo 2002 m. CPK buvo suteikta daugiau galimybių procesinių dokumentų naudojimui kas lėmė vis didesnę procesinių dokumentų svarbą civiliniame procese. Kaip pavyzdys pateiktinas žodinio ir rašytinio bylos nagrinėjimo derinimas, kuomet atsirado tokios galimybės kaip rašytinis pasirengimas bylos nagrinėjimui surašant procesinius dokumentus ir nešaukiant parengiamojo teismo posėdžio, supaprastintų procesų tokių kaip teismo įsakymas bei dokumentinis procesas atsiradimas²⁹.

Taigi, trumpai apžvelgę procesinių dokumentų svarbią vietą šių dienų civiliniame procese, bandysime apibūdinti procesinius dokumentus kaip įteikimo dalyką bei suformuluoti jo apibrėžimą.

Kaip jau buvo minėta, procesinio įteikimo *dalykas* yra *procesiniai dokumentai*. Apibrėžiant Lietuvos teisėje vartojamą procesinių dokumentų sąvoką, reikia vadovautis Lietuvos CPK įtvirtintu teisiniu reglamentavimu. Verta pažymėti, kad CPK nepateikia

²⁶ NEKROŠIUS, I.; NEKROŠIUS, V.; VĖLYVIS S. *Romėnų teisė*. Vilnius: Justitiz, 1999, p. 35-40.

²⁷ LAUŽIKAS, E.; MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2004. I t., p. 208.

²⁸ DRIUKAS, A.; VALANČIUS, V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika*. II tomas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006, p. 389.

²⁹ *Ibid.*, p. 389.

vientiso „procesinių dokumentų“ sąvokos apibrėžimo, o atskleidžia minėtos sąvokos turinį per atitinkamą procesinių dokumentų rūšių įvardijimą. CPK procesinius dokumentus skirsto į šalių (byloje dalyvaujančių asmenų) bei teismo procesinius dokumentus, nurodydamas šių dokumentų turiniui ir formai keliamus reikalavimus bei kitus šių dokumentų bruožus. CPK 110 str. nurodoma, kad *byloje dalyvaujančių asmenų procesiniai dokumentai* - tai šių asmenų ieškinio pareiškimai, priešieškiniai, atsiliepinimai į ieškinius ar priešieškinius, dublikai, triplikai, atskirieji, apeliaciniai, kasaciniai skundai bei atsiliepinimai į juos ir kiti dokumentai, kuriuose išdėstyti byloje dalyvaujančių asmenų prašymai, reikalavimai, atsikirtimai, paaiškinimai, pateikti rašytiniame procese. *Teismo procesinių dokumentų sąvoka* pateikiama CPK 116 str. ir apibrėžiama taip: tai proceso metu teismo pateikti dokumentai (sprendimai, įsakymai, nutartys, nutarimai, rezoliucijos, šaukimai ir pranešimai, etc.). Taigi, remiantis CPK nuostatomis, apibendrintai įteikimo dalyką galima būtų apibrėžti taip:

procesiniai dokumentai - tai rašytine forma, remiantis CPK nuostatomis (i) byloje dalyvaujančių asmenų pateikti dokumentai, kuriuose šie išdėsto savo prašymus, atsikirtimus, reikalavimus ar paaiškinimus, bei (ii) teismo vykstant procesui priimti dokumentai ir atlikti bei nustatyta tvarka priimti ir raštu įforminti teismo procesiniai veiksmai.

Gali būti keliamas klausimas, kodėl gali būti svarbu žinoti, kas yra laikoma procesiniais dokumentais ir atitinkamai, kas yra laikoma įteikimo dalyku? Visų pirma todėl, kad tik procesinių dokumentų įteikimui yra keliami specialūs reikalavimai ir taisyklės, kurių privalu laikytis siekiant, kad vienas ar kitas įteikimas būtų laikytinas tinkamu. Įteikimo dalyko apibūdinimas ir atpažinimas padeda kiekvienu konkrečiu atveju nustatyti, jam taikytina speciali, procesinių dokumentų įteikimui numatyta tvarka ar ne, ir jeigu taip, kokia tai tvarka. Kaip bus matyti vėliau, taip pat svarbu yra nustatyti įteikiamo procesinių dokumento rūšį ir kitas aplinkybes, kurios turės įtakos įteikimo būdo pasirinkimui, atitinkamo procesinio dokumento įteikimui taikytinos tvarkos pasirinkimui ir kt. (pvz. teismo šaukimų įteikimo tvarka, kuri yra specifinė lyginant su kitų procesinių dokumentų įteikimo tvarkomis). Taip yra todėl, kad skiriasi įvairių procesinių dokumentų funkcijos ir paskirtis, atitinkamai ir teisinis reglamentavimas, kurio yra privalu laikytis ir paisyti.

3.2. Procesinių dokumentų įteikimo dalyko (procesinių dokumentų) rūšys ir jų ypatumai

Visi procesiniai dokumentai *pagal juos sukūrusį subjektą* gali būti skirstomi į dvi pagrindines procesinių dokumentų rūšis:

- *byloje dalyvaujančių asmenų procesinius dokumentus* ir
- *teismo procesinius dokumentus*.

Žemiau glaustai bus apžvelgtos abi pateiktoje klasifikacijoje nurodytos grupės.

Byloje dalyvaujančių asmenų procesiniai dokumentai. Byloje dalyvaujančių asmenų procesinius dokumentus pagal šių dokumentų *tikslą*, remiantis CPK 110 str. ir 112 str. galima suskirstyti į:

a) *paruošiamuosius procesinius dokumentus*³⁰. Tai tokie procesiniai dokumentai, kuriais siekiama pasiruošti žodiniam bylos nagrinėjimui. Tokiems procesiniams dokumentams yra keliami papildomi reikalavimai: juose turi būti supažindinta su šalių ketinamais pateikti įrodymais, pasiūlymais, prašymais, reikalavimais, priešingos šalies pateiktų įrodymų bei reikalavimų vertinimu ir t.t. Tokių paruošiamiesiems procesiniams dokumentams keliamų reikalavimų tikslas - kuo tinkamiau pasiruošti bylos nagrinėjimui, kad būtų įgyvendintas vienas pagrindinių civilinio proceso principų, numatytų CPK 7 str.³¹- kad byla būtų išnagrinėta vieno teismo posėdžio metu.

b) *inicijuojančius tam tikrų procesinių veiksmų atlikimą*. Tai procesiniai dokumentai, kurių paskirtis yra paskatinti bylą nagrinėjančią teisimą atlikti tam tikrus procesinius veiksmus, arba kurie tiesiogiai pakeičia tam tikrą procesinę padėtį byloje. Tokių procesinių dokumentų pavyzdžiais galėtų būti apeliacinis, kasacinis skundas, procesinis dokumentas, kuriame atsisakoma pareikšto ieškinio ir kt.

c) *informacinius procesinius dokumentus*. Šių dokumentų tikslas - informuoti teisimą ar byloje dalyvaujančius asmenis apie tam tikrus pasikeitimus

³⁰ LAUŽIKAS, E.; MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2004. I t., p. 303.

³¹ CPK 7 str. yra įtvirtintas proceso koncentracijos ir ekonomiškumo principas.

ar kitą reikšmingą informaciją, pvz., apie atstovo pasikeitimą, negalėjimą atvykti į teismo posėdį ir kt.

Teismo procesiniai dokumentai. Teismo procesinių dokumentų sąrašas pateiktas CPK 116 str., todėl, remiantis šiuo straipsniu, teismo procesiniais dokumentais laikomi tokie proceso metu (nuo civilinės bylos iškėlimo iki jos išsprendimo momento) teismo³², kaip civilinio proceso subjekto priimti procesiniai dokumentai: sprendimai, įsakymai, nutartys, rezoliucijos, šaukimai, pranešimai, ir kt.

Pagal *formą* procesiniai dokumentai gali būti skirstomi į:

- *paprastos rašytinės formos* procesinius dokumentus (taip vadinamus „popierinius“ dokumentus);
- *elektroninės formos dokumentus* (tai dokumentai, kurie yra perduodami telekomunikacijų galiniais įrenginiais; šis perdavimo būdas turi užtikrinti teksto apsaugą bei galimybę identifikuoti parašą)³³.

Pažymėtina, kad Lietuvos įstatymų leidėjas eina tuo keliu, kad skatina elektroninės formos dokumentų ir atitinkamai šio įteikimo būdo plėtrą. Šią aplinkybę patvirtina ne tik tai, kad šiuo metu galiojančiame CPK yra numatyta galimybė įteikti procesinius dokumentus galiniais įrenginiais, bei ir kad rengiamame CPK pakeitimų projekte³⁴ yra numatyta nuostatų, kurios turėtų patobulinti jau esamą reglamentavimą (plačiau skaityti šio darbo VI Skyrių „Procesinių dokumentų įteikimas telekomunikacijų galiniais įrenginiais“).

Apibendrinant pasakytina, kad procesinių dokumentų skirstymas į rūšis yra paremtas skirtingomis šių procesinių dokumentų funkcijomis, paskirtimi, subjektais, kas lemia ir skirtingai reglamentuojamą įteikimo tvarką. Tinkamas įteiktino procesinio dokumento rūšies nustatymas visuomet padės pasinaudoti būtent tam dokumentui nustatyta įteikimo tvarka ir nepažeisti galiojančių teisės normų bei civilinio proceso principų.

³² DRIUKAS, A.; VALANČIUS, V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika*. II tomas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006, p. 392-393.

³³ DRIUKAS, A.; VALANČIUS, V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika*. II tomas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006, p. psl. 394

³⁴ 2008 m. gegužės 23 d. Civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymo projektas Nr. XP-3107 [interaktyvus]. [žiūrėta 2008-11-12]. Prieiga per internetą: <<http://www.seimas.lt>>.

IV PROCESINIŲ DOKUMENTŲ ĮTEIKIMO SUBJEKTAI

4.1. Procesinių dokumentų įteikime dalyvaujančių subjektų ratas

Procesinių dokumentų įteikimą įgyvendina gana platus subjektų ratas. Tačiau, nežiūrint į tai, remiantis CPK 117 str. 1 d., už oficialų procesinių dokumentų įteikimą yra atsakingas *teismas*. Būtent teismas, remdamasis savo diskrecijos teise ir atsižvelgdamas į konkrečios situacijos poreikius ir aplinkybes, nustato, koku konkrečiu būdu būtų tikslingiausia ir ekonomiškiausia įteikti procesinius dokumentus. Šiai pozicijai taip pat pritaria susiklosčiusi teismų praktika. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, nagrinėdamas teismo prerogatyvos pasirinkti įteikimo būdo klausimą nurodė, kad CPK 117 str. 1 d. nustatyta, jog teismas procesinius dokumentus įteikia registruotu paštu, per antstolius ir kitais CPK numatytais būdais. Analizuodamas minėtą klausimą Teismas konstatavo, kad įstatymas nenurodo vieno prioritetinio procesinių dokumentų įteikimo būdo, bet leidžia teismui pasirinkti jo sprendimu vieną *labiausiai efektyvų* dokumentų įteikimo būdą. Teismo prerogatyva yra spręsti, koks konkretus procesinių dokumentų įteikimo būdas naudotinas kiekvienu konkrečiu atveju³⁵.

Įstatymų leidėjas CPK 117 str. 1 d. įtvirtina tris *pagrindinius* procesinių dokumentų įteikimo būdus:

- įteikimą paštu;
- per antstolius;
- per kurjerius.

Šis įteikimo būdų sąrašas nėra baigtinis, nes teismas gali įteikti procesinius dokumentus ir kitais būdais, pavyzdžiui:

- per suinteresuotą šalį, dalyvaujančio byloje asmens sutikimu;
- per telekomunikacijų galinius įrenginius, dalyvaujančio byloje asmens sutikimu;
- tiesiogiai teisme;
- per advokatus;
- viešo paskelbimo spaudoje būdu;
- kt.³⁶

³⁵ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2007 m. balandžio 20 d. nutartis, civilinėje byloje UAB „Kriptonika“ v „Penki kontinentai“, Nr. 3K-3-183/2007, kat. 96.3, 104.2, 32.8.

³⁶ DRIUKAS, A.; VALANČIUS, V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika*. II tomas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006, p. 407-408.

Nors atsakomybė už tinkamą įteikimą tenka teismui, tačiau šią funkciją jis vykdo ne tiesiogiai, o per tarpininkus. Kaip bus matyti žemiau analizuojant procesinių dokumentų įteikimą įgyvendinančius subjektus, jų ratas yra gana platus bei įvairialypis. Schematiškai, *tradicinę* (dažniausiai naudojamą) procesinių dokumentų įteikimo grandinę galima būtų pavaizduoti taip:

Kaip rodo 2005 m. atliktos teismų apklausos rezultatai³⁷, dažniausi procesinių dokumentų įteikimo būdai, kuriais naudojasi teismai, yra įteikimas paštu ar per kurjerius. Įteikimas pasinaudojant antstolio paslaugomis yra santykinai brangus, todėl juo yra naudojamosi išimtiniais atvejais, pvz. kai šalis aiškiai vengia priimti jai adresuotus procesinius dokumentus neįsileisdama į gyvenamąsias patalpas, neatidarydama durų ar kitais atvejais³⁸.

Praktikoje yra susiduriama su nemažai problemų įgyvendinant procesinių dokumentų įteikimą ir užtikrinant, kad procesiniai dokumentai būtų įteikiami ištis efektyviai. Kadangi, kaip matome iš pateiktos schemos, procesinių dokumentų įteikimą įgyvendina keli subjektai, atitinkamai procesinių dokumentų įteikimo kokybės rodikliai priklauso nuo kiekvieno šiame procese dalyvaujančio subjekto indėlio ir tinkamo savo pareigų vykdymo, o būtent:

- *teismas* - jo vaidmuo yra organizuoti ir koordinuoti procesinių dokumentų įteikimą, duoti nurodymus procesinių dokumentų įteikimą tiesiogiai įgyvendinančioms institucijoms ir t.t.
- *paštas, kurjeriai, antstoliai* - subjektai, tiesiogiai įgyvendinantys (vykdantys) procesinių dokumentų įteikimą adresatams.

³⁷ 2005 m. rugšėjo 9 d. Teismų tarybos nutarimas Nr. 13 P-380 „Dėl darbo grupės sudarymo dėl Teismo šaukimų ir kitų procesinių dokumentų įteikimo tvarkos tobulinimo“ [interaktyvus]. [žiūrėta 2008-09-10]. Prieiga per internetą: <<http://www.teismai.lt>>.

³⁸ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras (autorių kolektyvas). I dalis. Benrduosios nuostatos, 1 tomas. Vilnius: Justitia, 2004, p. 274.

Dažnas atvejis, kai būtent nuo tinkamo šių abiejų, už įteikimą atsakingų ir įteikimą organizuojančių bei įteikimą tiesiogiai vykdančių subjektų grupių pareigų tinkamo vykdymo priklauso, ar procesiniai dokumentai pasieks adresatą, ar asmeniui bus sudaryta reali galimybė susipažinti su įteikiamų procesinių dokumentų turiniu ir ar tai bus atlikta laikantis įstatymo reikalavimų.

Trumpai apžvelgus užsienio valstybių patirtį, bus matyti, kad pagrindinės procesinių dokumentų įteikime dalyvaujančios subjektų grupės daugeliu atvejų sutampa, tačiau, neretai, konkrečių subjektų ratas, kuris dalyvauja procesinių dokumentų įteikime, bei asmenys, atsakingi už procesinių dokumentų įteikimą, organizuojantys procesinių dokumentų įteikimą, tam tikrais atvejais skiriasi. Tačiau, nieko stebėtina, kad taip yra, nes skiriasi valstybių naudojami įteikimo būdai, jų reglamentavimas.

Pavyzdžiui *Vokietijoje*, kalbant apie subjektą, atsakingą už procesinio dokumento įteikimą, yra skiriamos dvi įteikimo rūšys: *oficialus įteikimas* ir *įteikimas šalių iniciatyva*. Oficialaus įteikimo atveju, įteikimą atlieka teismo, kuriame yra iškelta ir nagrinėjama byla, kanceliarijos registratorius (ZPO 168 skirsnio 1 d.). Būtent jo diskrecijoje ir yra teisė savo nuožiūra pasirinkti tinkamą įteikimo būdą. Kanceliarijos registratorius gali išsiųsti dokumentus paštu (ZPO 175 skirsnis), pats įteikti dokumentą adresatui (ZPO 173 skirsnis), nurodyti įteikti dokumentus kuriam nors teismo pareigūnui. Pripažintina, kad dažniausiai *Vokietijoje* naudojamas įteikimo būdas yra oficialus įteikimas, o iš kanceliarijos registratoriaus dažniausiai pasirenkamas būdas - įteikimas paštu. Iš pateikto *Vokietijos* pavyzdžio matyti, kad čia, kitaip nei *Lietuvoje*, kur už procesinių dokumentų įteikimo organizavimą yra atsakingas teismas (bylą nagrinėjantis teisėjas), *Vokietijoje* šios funkcijos yra pavestos teismo kanceliarijos registratoriui. Tiesa *Vokietijoje*, tam tikrais įstatymų numatytais atvejais, už įteikimo organizavimą taip pat yra atsakingas teismas. Vieni tokių atvejų yra viešas įteikimas (ZPO 186, 187 skirsniai), ar įteikimas užsienio valstybėje (ZPO 183, 184 skirsniai). Įteikimas šalių iniciatyva paprastai vyksta per teismo antstolį, kuris gali tiek įteikti procesiniu dokumentus pats, tiek nurodyti pašto tarnybai įteikti dokumentus (ZPO 194 skirsnis)³⁹.

Belgijoje procesinio dokumento įteikimą įgyvendina teismo antstolis, o procesinis dokumentas yra įteikiamas pagal teismo antstolio pranešimą. Taip pat procesinį dokumentą siunčia teismo raštininkas registruotu laišku, įteikiamu pasirašytinai. *Belgijoje*, įsigaliojus 2000 m. spalio 20 d. įstatymui dėl telekomunikacijos priemonių

³⁹ Europos teisminis tinklas civilinėse ir komercinėse bylose [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-10-05]. Prieiga per internetą: < http://ec.europa.eu/civiljustice/serv_doc/serv_doc_swe_en.htm >.

naudojimo ir elektroninio parašo galiojimo teismo ir kitose procedūrose, yra numatyta galimybė dokumentus siųsti faksu bei elektroniniu paštu⁴⁰. Kaip žinia Lietuvoje, galimybė siųsti procesinius dokumentus telekomunikacijų galiniais įrenginiais CPK formaliai yra įtvirtinta, tačiau praktiniam šios nuostatos funkcionavimui trūksta detalesnio ir aiškesnio reglamentavimo. CPK pakeitimų projekte jau einama tuo keliu.

Lenkijoje, bylos nagrinėjimo metu procesinius dokumentus įteikia teismas. Institucijos įgyvendinančios įteikimą yra pašto tarnybos, teismo paslaugų tarnyba, teismo antstolis ir teismo kurjeris. Dažniausiai naudojamas procesinių dokumentų įteikimo būdas – įteikimas registruotu paštu. Kai būna tam tikrų sunkumų, susijusių su dokumentų įteikimu paštu, teismas gali priimti nutartį, kurios pagrindu dokumentų įteikimą atliks teismo kurjeriai. Esant vykdymo procedūrai, dokumentus įteikia teismo antstolis. Įdomu tai, kad advokatams ir juriskonsultams nėra taikoma oficiali dokumentų įteikimo tvarka, t.y. jie gali įteikti dokumentus vieni kitiems asmeniškai, prašydami dokumento gavimo patvirtinimo su nurodyta dokumentų gavimo data.

Apžvelgę kelių valstybių patirtį matome, kad subjektų, dalyvaujančių procesinių dokumentų įteikime, ratas skiriasi, taip pat skiriasi būdai, kuriems yra teikiamas prioritetas. Tačiau, nežiūrint į tai, yra ir panašumų, pvz. įteikimo registruotu paštu būdas daugelyje valstybių užima prioritetinę vietą ir yra vienas dažniausiai pasirenkamų būdų.

4.2. Tam tikri probleminiai procesinių dokumentų įteikimo aspektai, analizuojami per už įteikimą atsakingų subjektų prizmę

Analizuojant probleminius procesinių dokumentų įteikimo aspektus, be galo yra svarbi teismų patirtis ir jau šiandien dienai išaiškėję tam tikri nesklandumai, atsiradę įgyvendinant įstatymo raidę.

2006 m. Teismų taryba sudarė darbo grupę⁴¹, kuri nagrinėjo problemas, susijusias su teismo šaukimų, pranešimų ir kitų procesinių dokumentų įteikimu, analizavo esamą įteikimo kokybę bei svarstė galimus procesinių dokumentų įteikimo tvarkos patobulinimus. Šiuo tikslu, darbo grupės buvo surengta apklausa, kurios metu buvo apklausiami Lietuvos teismai ir procesinius dokumentus įteikiančios įmonės. Atlikto

⁴⁰ Europos teisminis tinklas civilinėse ir komercinėse bylose [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-10-05]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/civiljustice/serv_doc/serv_doc_bel_en.htm>.

⁴¹ 2005 m. rugsėjo 9 d. Teismų tarybos nutarimas Nr. 13 P-380 „Dėl darbo grupės sudarymo dėl Teismo šaukimų ir kitų procesinių dokumentų įteikimo tvarkos tobulinimo“ [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-09-10]. Prieiga per internetą: <<http://www.teismai.lt>>.

tyrimo metu buvo nustatyta, kad yra procesinių dokumentų įteikimo kokybės trūkumų. Remiantis apklausos rezultatais, buvo identifikuotos įvairios trūkumų priežastys. Žemiau paanalizuotini vieni svarbesnių probleminių klausimų bei galimi jų sprendimo būdai:

- (i) *Dėl pašto (kurjerių) paslaugų teikimo spragų ir įteikimo kokybės gerinimo;*
- (ii) *Dėl informacijos parengimo, skaitmeninio spausdinimo, įdėjimo į vokus, išsiuntimo ir įteikimo paslaugų kompleksų vertinimo;*
- (iii) *Dėl kitų siūlytinų patobulinimų.*

Žemiau, plačiau bus aptartas kiekvienas iš aukščiau nurodytų klausimų.

(i) Dėl pašto (kurjerių) paslaugų teikimo spragų ir įteikimo kokybės gerinimo

Teismų tarybos sudarytai darbo grupei analizuojant procesinių dokumentų įteikimo kokybę buvo nustatyta, kad bendrieji procesinių dokumentų įteikimo rodikliai yra gana aukšti. Nustatyta, kad apie 84 % procentų siuntų yra įteikiama ir tik 14 % siuntų grįžta neįteiktos⁴². Tokie rodikliai leidžia daryti išvadą, kad kardinalūs pokyčiai procesinių dokumentų įteikimo srityje nėra būtini. Tačiau tai jokių būdu nereiškia, kad jokių patobulinimų apskritai nereikia. Žemiau aptariamos sritys, kurioms būtinos yra naujovės, pagerinimai.

Kaip žinia, procesinių dokumentų įteikimo trūkumų priežastys yra įvairios. Vienos jų išskirtinos tokios: pašto ar pasiuntinių teikiančių įmonių technologiniai trūkumai, nepakankamos šių įmonių darbuotojų žinios, nepakankamai glaudus įmonių ir procesinius dokumentus įteikiančių įmonių darbuotojų bendradarbiavimas, grįžtamojo ryšio stoka. Atitinkamai, siekiant, kad procesinių dokumentų įteikimo kokybė pagerėtų, spręstinos jau paminėtos techninio pobūdžio problemos. Problemų sprendimas galėtų būti įvairialypis.

Pirma. Manytina, kad minėtas problemas iš dalies padėtų spręsti aktyvesnis viešųjų pirkimų procedūrų taikymas perkant pašto (kurjerių) paslaugas⁴³. Pritartina tokiai darbo grupės pozicijai, kadangi tai iš tiesų galėtų paskatinti pašto ar pasiuntinių paslaugas teikiančias įmones gerinti savo veiklos kokybę, o teismams gauti paslaugas, optimalias kainos ir kokybės aspektu. Deja, teismų apklausa parodė, kad viešųjų pirkimų procedūras šioms paslaugoms pirkti vykdo mažiau kaip pusė Lietuvos teismų. Likusi dalis teismų nepasinaudoja viešųjų pirkimų procedūrų teikiamais privalumais: t.y. galimybe gauti

⁴² Cit. op. 41.

⁴³ Ibid.

paslaugas už mažesnę kainą, gauti geresnės kokybės paslaugas ir kt. Išsprendus šią problemą, visi be išimties teismai gautų vienokią ar kitokią naudą.

Antra. Greta jau minėto pasiūlymo, kitas naudingas Teismų tarybos sudarytos darbo grupės patarimas - pavesti Nacionalinei teismų administracijai rinkti iš teismų ir apibendrinti informaciją dėl įteikiant procesinius dokumentus kylančių problemų bei galimų jų sprendimo būdų ir periodiškai, kartą per pusmetį rengti pasitarimus su įmonėmis, teikiančiomis procesinių dokumentų įteikimo paslaugas šiuo būdu komunikuojant su jomis, sprendžiant iškilusias problemas, tobulinant procesinių dokumentų įteikimą. Kaip žinia, jau yra tam tikros patirties bendradarbiaujant su šių įmonių atstovais. Praktikoje pasitvirtino, jog tokie pasitarimai gali būti efektyvūs. Aišku viena, kad, kadangi aukščiau minėtas paslaugas teikiančios įmonės, įteikdamos procesinius dokumentus, yra lyg teismo „dešinioji“ ranka, bendradarbiavimas, dialogo palaikymas, grįžtamasis ryšys tarp šių dviejų subjektų yra būtinas. Kokia bendradarbiavimo forma pasitvirtins - bus matyti ateityje. Darbo grupės pasiūlytas modelis, dialogo tarpininke pasirinkus Nacionalinę teismų administraciją, kaip teismų atstovę, yra patrauklus, tačiau, šio darbo autoriaus nuomone, yra daugybė modernių būdų (apie juos bus kalbama žemiau), kurie savo patogumu, greitumu, paprastumu gali nurungti aukščiau minėtąjį.

Trečia. Siekiant palaikyti ir pagerinti pašto ir kurjerių paslaugas teikiančių įmonių grįžtamąjį ryšį, siūlytina diegti įvairias šiuolaikines elektroninių ryšių technologijas⁴⁴, kurios užtikrintų, kad informacija apie procesinių dokumentų įteikimo būklę, jų neįteikimo priežastis, reikiamas konsultacijas dėl procesinių dokumentų įteikimo eigos, operatyviai pasiektų teismus. Kaip žinia, elektroninių ryšių technologijų įdiegimas reikalauja nemažai laiko sąnaudų ir finansinių investicijų, toks komunikavimo būdas yra verčiau siektinas ateities dalykas.

Ketvirta. Viena paprastesnių ir nesunkiai įgyvendinamų naujovių, sąlygojančių grįžtamojo ryšio gerinimą, būtų teismo procesiniuose dokumentuose (šaukimuose, pranešimuose ir kt.) atitinkamo kontaktinio telefono numerio nurodymas, kuriuo būtų galima sužinoti reikiamą informaciją apie konkretų procesinį dokumentą bei teikiami pašto ar kurjerio tarnybiniai reikalingi nurodymai, kaip spręsti dėl vieno ar kito procesinio dokumento įteikimo kylančius probleminius klausimus. Kita alternatyva - parengti pašto ir kurjerių tarnyboms metodinę medžiagą, kur būtų konkretūs patarimai ar nurodymai,

⁴⁴ Cit. op. 41.

kaip elgtis atsidūrus tam tikroje situacijoje. Minėtieji būdai nereikalauja specialių didelių investicijų, todėl nesunkiai galėtų būti įgyvendinti.

(ii) Dėl informacijos parengimo, skaitmeninio spausdinimo, įdėjimo į vokus, išsiuntimo ir įteikimo paslaugų kompleksų vertinimo

Darbo grupė, analizuodama įvairias teismo procesinių dokumentų siuntų administravimo tobulinimo galimybes, nustatė, kad Lietuvoje veikia kelios įmonės, kurios teikia informacijos parengimo, skaitmeninio spausdinimo, įdėjimo į vokus, išsiuntimo ir įteikimo paslaugų kompleksus. Būtent tokios paslaugos yra itin populiarios tarp tų įmonių, įstaigų, kurios turi didelius, pagal šablonus rengiamų laiškų kiekius. Šios paslaugos esmė yra ta, kad šias paslaugas teikiančioms įmonėms yra pateikiamas paketas duomenų, kuriuos būtina rašyti į šabloną. Paslaugas teikianti įmonė automatizuotu būdu įkelia reikiamus duomenis ir atlieka visus kitus veiksmus, būtinus, kad laiškas pasiektų adresatą.

Lietuvoje jau yra subjektų, kurie naudojami šiomis moderniomis paslaugomis, pvz.: Valstybinė mokesčių inspekcija, bankai, draudimo bendrovės ir kt. Kaip žinia, tarp teismo procesinių dokumentų rūšių yra tokių dokumentų, kurie yra parengiami grynai šabloniniu būdu - tai teismo šaukimai ir pranešimai. Vien šių dokumentų gausa, laiko sąnaudos, sugaišamos jų parengimui, verčia susimąstyti apie tokių dokumentų rengimo modernizavimą. Paminėtina dar viena teismo procesinių dokumentų rūšis – teismo įsakymai, kurie ketinami rengti automatizuotu būdu įdiegus atitinkamas sistemas. Tokių paslaugų įdiegimas yra įmanomas turint omenyje tai, kad šiuo metu yra vystoma teismų informacinė sistema LITEKO, kurioje gali būti įdiegta elektroninė dokumentų ir bylų valdymo sistema. Tokia kryptis galėtų būti naudinga galvojant apie tolimesnį LITEKO sistemos tobulinimą ir įgyvendinimą.

(iii) Dėl kitų siūlytinų patobulinimų

Vieni tokių siūlytinų patobulinimų - tobulinti CPK kodekso normas bei šiuo reglamentavimu skatinti elektroninį teismo ir šalių susižinojimą. Pirminių investicijų reikalautų atitinkamų sistemų įdiegimas, kurios tokį komunikavimą galėtų paversti realybe. Pažymėtina, kad pirmieji žingsniai Lietuvoje yra daromi būtent LITEKO sistemos pagalba. Tinkamas šios sistemos vystymas, bei detalesnio reglamentavimo, kaip

būtent turėtų vykti toks susižinojimas, sukūrimas padarytų elektroninį susižinojimą įmanomu. Daugelio Europos valstybių tokia sistema jau yra įdiegta ir sėkmingai gyvuoja, todėl sektina šių valstybių pavyzdžiu. Be to, remiantis 2008 m. rugsėjį – spalį atliktos apklausos rezultatais⁴⁵, buvo nustatyta labai palanki aplinkybė elektroniniam susižinojimui vystyti - net 70 % apklausoje dalyvavusių respondentų pritaria ir patys naudotųsi galimybe siųsti dokumentus teismui elektroniniu būdu. Toks rodiklis rodo tam tikrą Lietuvos visuomenės brandą ir pasirengimą tokioms naujovėms, kas yra be galo svarbu, prieš priimant sprendimą dėl elektroninio susižinojimo vystymo.

Toliau einant proceso modernizavimo keliu, siūlytina atsisakyti nuo popierinių grįžtamųjų pažymų, kurias, atlikę procesinių dokumentų įteikimo veiksmą, teismui grąžina pašto ar kurjerių tarnybų darbuotojai. Minėta informacija taip pat galėtų būti teikiama teismams elektroniniu būdu šiuo palengvinant abiejų subjektų darbą.

Apibendrinant tai, kas aukščiau buvo pasakyta, pažymėtina, kad, siekiant tinkamai įgyvendinti procesinių dokumentų įteikimą yra neišvengiama:

- a) užtikrinti teismo ir procesinių dokumentų įteikimą tiesiogiai vykdančių institucijų bendradarbiavimą, skatinti jų tarpusavio komunikavimą, sudaryti galimybes teismams pateikti daugiau detalių instrukcijų dėl konkretaus dokumento įteikimo tvarkos;
- b) inicijuoti pašto ir pasiuntinių darbuotojų mokymus, metodinės medžiagos jiems rengimą, šiuo suteikiant būtiną informaciją, reikalingą jų tiesioginių funkcijų vykdymui;
- c) tobulinti ir diegti elektroninį teismo ir byloje dalyvaujančių asmenų susižinojimą;
- d) modernizuoti šabloninių teismo procesinių dokumentų rengimo ir įteikimo procesą;
- e) kt.

Atliktos analizės rezultatai ir išvados tik patvirtina aukščiau minėta teiginį, kad visų procesinių dokumentų įteikime dalyvaujančių institucijų vaidmuo siekiant vieningo tikslo - tinkamo procesinių dokumentų įteikimo, yra be galo svarbus, todėl šių subjektų bendradarbiavimo tobulinimui turėtų būti kreipiamas atitinkamas dėmesys.

⁴⁵ SIMAITIS, Rimantas. Procesinių dokumentų įteikimo problemos Lietuvoje: apklausos išvados [interaktyvus]. [žiūrėta 2008-10-29]. Prieiga per internetą: <<http://www.rln.lt/index.php/pageid/290>>.

V BENDRA PROCESINIŲ DOKUMENTŲ ĮTEIKIMO TVARKA

5.1. Procesinių dokumentų įteikimo fiziniams asmenims ypatumai

(i) Bendrosios nuostatos

CPK 123 str. 1 d. įtvirtina bendrą taisyklę, kuri numato, kad visi fiziniam asmeniui adresuoti procesiniai dokumentai turi būti įteikiami adresatui asmeniškai. Niekas keista, kad būtent tokį, kaip pirminį procesinių dokumentų įteikimo fiziniam asmeniui būdą pasirinko įstatymų leidėjas - tik asmeninis įteikimas visuomet labiausiai atitiks šio asmens interesus ir sudarys maksimalias galimybes susipažinti su įteikiamo procesinio dokumento turiniu.

Nepaisant tokios aiškios nuostatos, praktikoje, deja, neretai kyla keblumų, norint įteikti procesinius dokumentus fiziniam asmeniui ir nustatant, kur yra šio asmens gyvenamoji vieta kai paaiškėja, kad remiantis registro duomenimis ir ten nurodyta asmens gyvenamąja vieta, fizinis asmuo ten faktiškai dažniausiai negyvena. Kokios paieškos turi atliktos gyvenamajai vietai nustatyti? Ar negalimumas įteikti procesinius dokumentus ieškovui ir teismui žinomą vieninteliu adresu bei šiam asmeniui neturint darbo vietos automatiškai leidžia pasinaudoti kitais įteikimo būdais, pvz. tokiais kaip viešo paskelbimo spaudoje būdu? Kokios praktikoje iškyla problemos įteikiant procesinius dokumentus ribotai veiksniams asmenims arba tuo atveju, jeigu jau yra inicijuotas procesas dėl asmens pripažinimo neveiksniu? Kokių kelių yra einama teismuose sprendžiant panašius klausimus? Šie ir kiti įdomūs klausimai bus analizuojami žemesniuose skyriuose, skirtuose tam tikrai atskirai problemai paanalizuoti.

(ii) Dėl fizinio asmens „gyvenamosios vietos“

Kaip žinia, remiantis CPK nuostatomis, procesiniai dokumentai turi būti įteikiami asmeniui šio gyvenamojoje arba darbo vietoje. Norint procesinių dokumentų įteikimą atlikti tinkamai, reikia žinoti, kaip turi būti suprantama ši įstatymo sąvoka „*gyvenamoji vieta*“. CPK 2.16 str. 1 d. įtvirtina, kad fizinio asmens gyvenamąja vieta yra laikoma vieta, kurioje jis faktiškai dažniausiai gyvena. Tačiau kaip reikėtų elgtis tuo atveju, jeigu nepavyksta procesinių dokumentų įteikti vieninteliu žinomu atsakovo gyvenamuoju

adresu. Aišku, visada yra dar vienas kelias - pasinaudoti registro duomenimis asmens gyvenamajai vietai nustatyti. Tačiau pripažintina, kad registro duomenys apie asmens gyvenamąją vietą deja ne visada sutaps su ta vieta, kurioje asmuo faktiškai dažniausiai gyvena.

Lietuvos Teismų praktikoje yra laikomasi nuomonės⁴⁶, kad „*turi būti imamas priemonių asmens gyvenamajai vietai nustatyti, o fizinių asmenų registre esantys duomenys apie asmens gyvenamąją vietą yra vienas kriterijų gyvenamajai vietai nustatyti*“. Analizuojamoje byloje Teismas nurodė, kad nurodyti atsakovo gyvenamąją vietą yra atsakovo pareiga. Ieškovas nurodė atsakovo gyvenamąją vietą tuo adresu, kur šis buvo registruotas, nepaisant to, kad žinojo, jog šis ten ilgiau nei 2 metus nebegyvena. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodė, kad tokiomis aplinkybėmis žemesnių instancijų teismai privalėjo įpareigoti ieškovą pateikti patikslintus duomenis apie atsakovo gyvenamąją vietą ir tik nepavykus tokių duomenų gauti, galėjo būti priimta nutartis dėl procesinių dokumentų įteikimo viešo paskelbimo spaudoje. Dėl minėtų pažeidimų, atsakovui buvo atimta teisė dalyvauti nagrinėjant bylą, pateikti atsikirtimus į ieškinį, paaiškinimus ir kitus įrodymus. Tokia teismų pozicija sveikintina, būtent tai, kad teismas ne vien formaliai pažiūrėjo į ieškovo pareigą nurodyti atsakovo gyvenamąją vietą, bet ir priminė apie pareigą bandyti nustatyti atsakovo gyvenamąją vietą. Norint būti visapusiškiems, bei analizuojant štai aukščiau minėtą ieškovo pareigą, prisimintina ir kita pareiga, galiojanti absoliučiai visiems byloje dalyvaujantiems asmenims. Byloje dalyvaujantys asmenys privalo nedelsdami informuoti teismą ir kitus byloje dalyvaujančius asmenis apie kiekvieną procesinių dokumentų įteikimo vietos pasikeitimą (CPK 121 str. 1 d., 2 d.). Jeigu adresato adresas bylos nagrinėjimo metu pasikeičia, o jis nevykdo savo procesinės pareigos informuoti apie tai teismą ir kitus proceso dalyvius, procesiniai dokumentai bus siunčiami paskutiniu žinomu adresu ir bus laikomi įteiktais tinkamai.

(iii) Įteikimo adresato šeimos nariams probleminiai aspektai

Analizuojant procesinių dokumentų įteikimo fiziniams asmenims tvarką, paanalizuotini kiti atvejai, kuomet įstatymų leidėjas leidžia procesinius dokumentus įteikti ne tiesiogiai adresatui, o kitiems asmenims. CPK numato, kad jeigu procesinį dokumentą pristatantis

⁴⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. lapkričio 3 d. nutartis civilinėje byloje S.G. v. V.G; byla Nr. 3K-3-1042/2003.

asmuo (paštininkas, kurjeris, antstolis) neranda adresato jo gyvenamojoje arba darbo vietoje, dokumentas yra įteikiamas kuriam nors iš kartu su juo gyvenančių pilnamečių šeimos narių (o jeigu ir jų nėra, namo (bendrijos administracijai), butų eksploatavimo organizacijai, seniūnijos seniūnui ar darbovietės administracijai). Atkreiptinas dėmesys, kad kiekviena paskesnė iš nurodytų įteikimo galimybių gali būti renkama tik jeigu neįmanoma pasinaudoti pirmesne. Be to, jeigu procesiniai dokumentai paliekami ne adresato gyvenamojoje ar darbo vietoje, atitinkamai jo pašto dėžutėje turėtų būti paliekama informacija apie procesinių dokumentų buvimo vietą ir galimybę juos atsiimti⁴⁷. Šiuo atveju, kai procesinis dokumentas yra įteikiamas ne pačiam adresatui, o kuriam nors iš aukščiau išvardintų asmenų, asmuo, priėmęs dokumentą, privalo esant pirmajai galimybei perduoti jį adresatui.

Paanalizuokime detaliau procesinių dokumentų įteikimą adresato šeimos nariams. Prieš tai verta užakcentuoti, kad tokia bendrosios procesinių dokumentų įteikimo taisyklės išimtis yra numatyta siekiant užtikrinti dokumentų įteikimo efektyvumą. Sąvoka „šeimos nariai“ apima tiek adresato sutuoktinį, vaikus, tiek sutuoktinių tėvus ir kitus nuolat kartu gyvenančius giminaičius⁴⁸. Ką reiškia ši bendrosios taisyklės išimtis? Ji reiškia, kad nors ir nėra procesiniai dokumentai įteikiami tiesiogiai adresatui, procesinių dokumentų įteikimas nurodytam subjektui ratui laikomas tinkamu įteikimu. Adresatas negalės ginčyti procesinių dokumentų įteikimo fakto remdamasis tuo, kad šeimos nariai, kuriems buvo įteiktas adresatui skirtas procesinis dokumentas, apie gautą procesinį dokumentą jo neinformavo.

Minėtos pozicijos laikosi ir teismų praktika. Vienoje savo nutarčių, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo⁴⁹, kad asmenims, kurie faktiškai priėmė kartu su jais gyvenančiam asmeniui skirtą procesinį dokumentą, atsiranda pareiga esant pirmai galimybei tuojau įteikti jį adresatui. Adresato šeimos nariai, priėmę procesinius dokumentus, šiuo išipareigojo perduoti juos adresatui. Nagrinėjamoje byloje, ši pareiga įvykdyta nebuvo. Iš procesinių dokumentų įteikimo datų buvo matyti, kad šie asmenys turėjo pakankamai laiko įteikti procesinius dokumentus adresatui. Adresatas nepateikė įrodymų apie tai, kad nurodyti asmenys neįvykdė savo pareigos perduoti procesinius dokumentus, o adresato šeimos nariai, neturėdami galimybės įteikti procesinių

⁴⁷ LAUŽIKAS, E.; MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2004. I t., p. 313.

⁴⁸ DRIUKAS, A.; VALANČIUS, V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika*. II tomas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006, p. 410.

⁴⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. spalio 9 d. nutartis civilinėje byloje K. Šutinio KF „Žiemuva“ v.E. Šermukšnis, byla Nr. 3K-3-1172/2002.

dokumentų, turėjo teisę atsisakyti priimti procesinius dokumentus iš juos pristačiusio asmens. Tokia teismo pozicija įvedė aiškumo ir atsakė į klausimą, koks yra tinkamas elgesys atsidūrus panašioje situacijoje, bei kokiais kriterijais remiantis vertintinas vienas ar kitas asmens elgesys. Aišku, kad visuomet yra svarbu detaliai išanalizuoti atitinkamos situacijos faktinių aplinkybių visumą.

Pažymėtina ir tai, kad CPK pakeitimų projekte taip pat prieš tai analizuotą problemą yra bandoma spręsti tuo būdu, jog siekiama, kad kartu gyvenantys šeimos nariai bei kiti asmenys, kuriems įteiktini adresatui skirti dokumentai, jaustų didesnę atsakomybę už savo pareigų perduoti jiems įteiktus ir adresatui skirtus procesinius dokumentus tinkamą vykdymą. Būtent, yra siūloma įtvirtinti atsakomybę už pareigų, susijusių su procesinių dokumentų įteikimu, nevykdymą, bei numatyti baudą. Šiuo yra paskirstoma atsakomybė ir galimai įrodinėjimo našta tuo atveju, kad dokumentai nepasiekė adresato. Įrodinėjimo pareiga dėl tinkamo dokumentų perdavimo adresatui atiteks ir asmenims, priėmusiems korespondenciją siekiant išvengti baudos. Manytina, kad tai yra teisingas įstatymų leidėjo žingsnis, kuris turėtų sulaukti palaikymo.

Atkreiptinas dėmesys, kad atsižvelgiant į CPK 123 str. 3 d. nuostatas, bei siekiant išvengti piktnaudžiavimo, procesinių dokumentų įteikimo šeimos nariams būdo negalima taikyti, jeigu kartu gyvenantys šeimos nariai byloje turi priešingą suinteresuotumą bylos baigtimi. Tai ypač gali būti aktualu tam tikros rūšies bylose, pavyzdžiui santuokos nutraukimo bylose, bylose dėl alimentų vaikų išlaikymui priteisimo. Šia CPK norma siekiama apsaugoti nuo nesąžiningos, priešingą suinteresuotumą turinčios šalies bandymo jai įteiktus procesinius dokumentus nuslėpti nuo tikrojo adresato šiuo siekiant apriboti šio asmens gynybos galimybes.

(iv) Įteikimo neveiksniams ir ribotai veiksniais asmenims praktiniai aspektai

CPK numato, kad ribotai veiksniam fiziniam asmeniui visi procesiniai dokumentai yra įteikiami asmeniškai. Tuo atveju, jeigu fizinis asmuo neturi civilinio procesinio veiksnio, procesiniai dokumentai yra įteikiami jo atstovui pagal įstatymą.

Tačiau, gali iškilti klausimas, kaip turėtų elgtis teismas tuo atveju, kai yra inicijuojamas procesas dėl atitinkamo asmens pripažinimo neveiksniu? Vienoje savo nutarčių Lietuvos Aukščiausiasis Teismas suformulavo taisyklę⁵⁰, kad susiklosčius tokiai

⁵⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. rugsėjo 11 d. nutartis civilinėje byloje G. L. v. Vilniaus m. Socialinės paramos skyrius; byla Nr. 3K-3-328/2007.

situacijai, asmuo, dėl kurio yra inicijuojamas procesas, turėtų būti skubiai informuojamas kalba, kurią jis supranta, ar kitomis jam suprantamomis priemonėmis, apie inicijuotą procesą, galintį turėti įtakos jo teisiniam veiksniumi, teisių įgyvendinimui ar jo interesams, išskyrus tuos atvejus, kai akivaizdu, jog tas procesas jam neturi reikšmės arba toks informavimas gali kelti grėsmę to asmens sveikatai. Ši procesinė garantija turėtų būti taikoma visa apimtimi, kartu turint omenyje Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 str. reikalavimus. Nagrinėjamoje byloje Teismas teisingai konstatavo, kad buvo pažeista asmens procesinė teisė būti tinkamai informuotam apie bylos nagrinėjimo vietą ir laiką. Proceso dėl asmens pripažinimo neveiksniu inicijavimas dar nereiškia, kad atitinkamas asmuo būtinai bus pripažintas neveiksniu. Žiūrint į tokio asmens teisinį statusą akivaizdu, kad žiūrint formaliai, nėra pagrindo nebandyti įteikti procesinių dokumentų asmeniškai tokiam adresatui. Sveikintina, kad nagrinėjamu atveju Teismas pažiūrėjo plačiau ir nesuabsoliutino formalaus įstatymo normų vertinimo ir aiškinimo. Svarbu kiekvienu konkrečiu atveju analizuoti susiklosčiusią situaciją ir vertinti, ar atitinkamas asmuo yra pajėgus priimti jam teikiamą informaciją. Mechaniškai įteikus procesinius dokumentus asmeniui, kuris, nežiūrint į tai, kad jam yra tik inicijuotas procesas dėl pripažinimo neveiksniu, tačiau faktiškai toks asmuo akivaizdžiai nesugeba suprasti savo veiksmų prasmės ir jų valdyti, būtų pažeisti atitinkami civilinio proceso principai bei šio asmens interesai.

(v) Dėl procesinių dokumentų įteikimo namo ar bendrijos administracijai, butų eksploatavimo organizacijai, seniūnijos seniūnui specifikos

Kaip buvome minėję, CPK numato, kad jeigu procesinį dokumentą pristatantis asmuo neranda adresato jo gyvenamojoje arba darbo vietoje, dokumentas yra įteikiamas kuriam nors iš kartu su juo gyvenančių pilnamečių šeimos narių, o jeigu ir jų nėra, namo (bendrijos administracijai), butų eksploatavimo organizacijai, seniūnijos seniūnui ar darbovietės administracijai. Įteikimą adresato šeimos nariams problematiką jau aptarėme, todėl toliau aptarkime procesinių dokumentų įteikimo specifiką likusiems subjektams, iš aukščiau nurodytos subjektų grandies.

Praktikoje minėtos nuostatos (dėl procesinių dokumentų įteikimo namo ar bendrijos administracijai, butų eksploatavimo organizacijai ir seniūnijos seniūnui) įgyvendinimas nėra pakankamai efektyvus dėl kelių priežasčių:

Pirma. Gana neretas atvejis, kai pašto ar pasiuntinių tarnybų darbuotojai, neradę tiesioginio adresato šio buvimo vietoje, neigvyvendina CPK 123 str. 3 d. nuostatų ta apimtimi, kiek tai susiję su įteikimu namo (bendrijos administracijai), butų eksploatavimo organizacijai, seniūnijos seniūnui ar darbovietės administracijai, todėl, neradę tiesioginio adresato ar kartu su juo gyvenančių asmenų, grąžina teismui procesinius dokumentus kaip neįteiktus. Tai patvirtina anksčiau jau šiame darbe analizuotas klausimas apie pašto ir kurjerių tarnybų informavimo, komunikavimo su teismais stoką. Neretai pasitaiko atvejų, kai pašto siuntas pristatantys asmenys nežino CPK nuostatų, susijusių su procesinių dokumentų įteikimo tvarka, ir įteikia procesiniu dokumentus vadovaudamiesi savo vidine patvirtinta tvarka, kuri neatitinka CPK procesinių dokumentų įteikimui taikytiniams reikalavimams.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nurodė⁵¹, kad teismo siuntas pagal CPK įteikiantys asmenys turi vadovautis jų įteikimo tvarka, numatyta CPK 123 str., ir negali vadovautis kitais norminiais ar lokaliniais aktais (pvz. pašto siuntų įteikimo taisyklėmis) ir jiems teikti pirmenybę. Ta aplinkybė, kad teismo procesinius dokumentus pristatantis asmuo, neradęs adresato, įteikia juos kitiems asmenims pagal CPK 123 str. 3 d., nepaneigia dokumentus pristatančio asmens teisės pagal kitus norminius ar lokalius aktus palikti pranešimus adresatui apie gautą jo vardu siuntą, nedraudžia jiems informuoti teismo, kad negalima įteikti procesinių dokumentų tiesioginiam adresatui ir nurodyti neįteikimo priežasčių, bet nesuteikia teisės grąžinti teismo siuntos atgal į teismą neįteiktos. Anot Teismo, tai reikštų CPK 123 str. 3 d. nevykdymą ir trukdymą teismo procesui, taip pat pristatymo paslaugos suteikimą ne pagal įstatymo reikalavimus arba jos nesuteikimą.

Antra. Paminėtinos ir kitos šio instituto neveiksmingumo priežastys. CPK 123 str. 3 d. nuostata, jos veiksmingumas ir reikalingumas doktrinoje yra vertinamas nevienareikšmiškai. Dėl procesinių dokumentų įteikimo namo (bendrijos administracijai), butų eksploatavimo organizacijai, seniūnijos seniūnui ar darbovietės administracijai, yra nurodoma, kad šia galimybe beveik nesinaudojama. Šio instituto neveiksmingumo priežastys gali būti išskiriamos kelios:

- a) Visų pirma, pati pirminė kliūtis šio instituto neveiksmingumui - CPK numatytos pareigos nežinojimas, trukdantis sklandžiai funkcionuoti nurodytam institutui. Vargu, ar daugelis šių subjektų žino apie tokią pareigą, kaip vieną alternatyvų, įteikti procesinius dokumentus būtent jiems, kad šie atitinkamai perduotų juos

⁵¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. balandžio 8 d. nutartis civilinėje byloje *Lietuvos Respublikos generalinis prokuroras v. D. M.*, byla Nr. 3K-3-227/2008.

adresatui. Nėra aišku, ar gavę procesinius dokumentus šie asmenys žinotų kaip jie turi elgtis, kaip turi atlikti savo funkcijas, kad jos būtų atliktos tinkamai. Akivaizdu, kad šiandienai tokie asmenys nėra pasirengę tinkamai vykdyti procesinių dokumentų įteikimo.

- b) Kita vertus, procesinių dokumentų įteikimo funkcija nėra būdinga daugiabučių namų savininkų bendrijoms, šiuos namus administruojančioms įmonėms ir seniūnijoms. Atsižvelgiant į tai, minėti subjektai neturi jokio suinteresuotumo įgyvendinti šią įstatymo jiems priskirtą funkciją, nes tai jie turėtų daryti savo sąskaita, dėka savo asmeninių laiko sąnaudų, kadangi šiandien dienai, šiems asmenims už nurodytos funkcijos įgyvendinimą nėra numatyta jokio apmokėjimo⁵².
- c) Teismams, taip pat pašto ir pasiuntinių paslaugas teikiančių įmonių darbuotojams dažnai būna nežinomi duomenys apie konkrečių namų savininkų bendrijų administraciją ir namus administruojančias įmones⁵³. Todėl, kad ir esant norui realizuoti nurodytą procesinių dokumentų įteikimą, faktiškai tai padaryti būna labai sudėtinga.

Paaikškėjo, kad praktikoje, analizuojama CPK norma yra visiškai neveiksminga. Džiugu, kad CPK tobulinimo grupė, pateikusi CPK pakeitimų projektą⁵⁴, nutarė siūlyti panaikinti CPK 123 str. 3 d. nuostatas dėl procesinių dokumentų įteikimo namo, bendrijos administracijoms, butų eksploatavimo organizacijoms ir seniūnijų seniūnams ir būtent šitaip išspręsti minėtos normos neveiksmingumo klausimą. Apibendrinant procesinių dokumentų įteikimo fiziniams asmenims institutą pasakytina, kad praktikoje kyla nemažai neaiškumų, susijusių su šio instituto įgyvendinimu. Nemažai praktinių problemų sprendimo būdų pateikia mums teismų praktika, kuri, kaip ir visuomet, praplečia egzistuojančių teisės normų turinį, padarydama jas aiškesnėmis ir lengviau įgyvendinamomis.

5.2. Procesinių dokumentų įteikimo juridiniams asmenims ypatumai

Procesinių dokumentų įteikimas juridiniams asmenims turi tam tikrų ypatumų. Tokių ypatumų randama ne tik Lietuvoje, bet ir užsienio valstybėse. Pavyzdžiui Anglijoje,

⁵² SIMAITIS, Rimantas. Procesinių dokumentų įteikimo problemos. *Teisė*, 2007, Nr. 62, p. 86-103.

⁵³ Ibid.

⁵⁴ 2008 m. gegužės 23 d. Civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymo projektas Nr. XP-3107 [interaktyvus]. [žiūrėta 2008-11-12]. Prieiga per internetą: <<http://www.seimas.lt>>.

įteikimą juridiniams asmenims reglamentuoja ne tik bendrosios civilinio proceso normos. Įteikimas juridiniams asmenims yra realizuojamas taip pat laikantis Bendrovių akto normų, kurios detalčiau reglamentuoja procesinių dokumentų įteikimą bendrovėms bei numato specialius įteikimo bendrovėms būdus⁵⁵. Procesinių dokumentų įteikimo juridiniams asmenims ypatumus lemia adresato ypatumai, todėl žemiau bus paanalizuoti vieni svarbesnių su šiuo įteikimo būdu susijusių aspektų.

(i) Dėl subjekto, tinkamo priimti juridiniam asmeniui adresuotą korespondenciją

Lietuvoje, bendroji procesinių dokumentų įteikimo juridiniams asmenims taisyklė skamba taip: juridiniam asmeniui adresuoti procesiniai dokumentai remiantis CPK 122 str. 2 d. yra įteikiami juridinių asmenų nurodytu buveinės adresu, išskyrus atvejus, kai juridinis asmuo nurodo kitą adresą.

Jeigu procesinį dokumentą pristatantis asmuo neranda adresato juridinio asmens buveinės vietoje ar kitoje juridinio asmens nurodytoje vietoje, procesinis dokumentas įteikiamas bet kuriam kitam įteikimo vietoje esančiam juridinio asmens darbuotojui. Jeigu juridinių asmenų registre nurodytoje juridinio asmens buveinės vietoje procesinį dokumentą įteikti šiame skirsnyje nustatyta tvarka nėra galimybės, tinkamu procesinio dokumento įteikimu laikomas įteikimas juridinių asmenų registre nurodytiems administracijos vadovui arba valdymo organo nariams, kaip fiziniams asmenims, taip pat ir pilnamečiams jų šeimos nariams. Pažymėtina, kad procesinio dokumento įteikimo diena laikoma jo įteikimo aukščiau įvardintiems asmenims diena ir yra laikoma tinkamu įteikimu. Jeigu procesinis dokumentas įteikiamas ne pačiam adresatui, priėmęs dokumentą asmuo privalo esant pirmai galimybei perduoti jį adresatui.

Viena vertus yra gerai, kad numatyta tiek daug alternatyvių subjektų, kam galima įteikti procesinius dokumentus, kadangi tai padeda užtikrinti sklandesnį procesinių dokumentų įteikimą bei didina galimybes, kad procesiniai dokumentai bus įteikti. Tačiau praktikoje pasirodo, dėl tokio plataus subjektų rato, kuriems galima įteikti juridiniam asmeniui adresuotus procesinius dokumentus, praktikoje kyla nemažai keblumų. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriui ne kartą teko aiškinti, kas turi būti laikoma tinkamu procesinių dokumentų įteikimu juridiniam asmeniui⁵⁶.

⁵⁵ LOUGHLIN, P; GERLIS, S. *Civil procedure*. London: Cavendish Publishing Limited, 2004, p. 160.

⁵⁶ DRIUKAS, A.; VALANČIUS, V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika*. II tomas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006, p. 414.

Teismų praktikoje buvo analizuojama, kaip turėtų būti suprantama nuostata „*įteikimas bet kuriam kitam įteikimo vietoje esančiam juridinio asmens darbuotojui*“. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodė, kad pirmiausiai reikia suprasti šią nuostatą tiesiogiai, t.y. tai būtų asmuo, atliekantis veiksmus juridinio asmens naudai darbo sutarties pagrindu, tačiau darbo santykiai nėra vienintelė teisinė forma, kai juridinis asmuo naudoja fizinio asmens darbą savo poreikiams. Aiškinant šią nuostatą siaurai, turi būti suprantama, kad tai asmuo, su adresatu – juridiniu asmeniu – susijęs darbo santykiais. Teismas nurodė, kad nėra pagrindo manyti, jog tik siaurąja prasme įstatymų leidėjas panaudojo išsireiškimą „darbuotojas“. Minėtas fizinis asmuo gali būti susijęs su juridiniu asmeniu ne darbo teisinio santykio pagrindu, bet kitu teisės leidžiamu būdu, pvz. paslaugų (apsaugos, patarnavimų ar kt.) sutartimi ar dar kitaip. Tai gali būti reikšminga, nes korespondencijos teikėjui tokio asmens atliekami veiksmai objektyviai gali trukdyti įteikti siuntą (fiziškai trukdyti priėti iki asmenų, turinčių teisę priimti korespondenciją). Nebūtinai toks elgesys gali būti sietinas su piktnaudžiavimu civiliniu procesu ar vengimu priimti korespondenciją, nes juridinis asmuo gali naudoti asmens paslaugas ar darbą kitais sumetimais (pvz. saugumo). Teismas padarė išvadą, kad įstatymo nuostatos gali būti aiškinamos plačiau ir apimti tuos atvejus, kai korespondenciją gali gauti ne tik to juridinio asmens darbuotojas, bet ir kitas asmuo, todėl jis išskyrė šias būtinas sąlygas ir įvertintinas aplinkybes:

1. fizinis asmuo, priėmęs siuntą, turi būti susijęs su siuntos gavėju. Nors teismas detaliau neaiškino, kaip reikėtų suprasti „sąsajumo“ turinį, pritartina teisės doktrinoje⁵⁷ išsakomai nuomonei, kad asmenų sąsajumas arba tarpusavio ryšys turi būti aiškus ir nedviprasmiškas, toks, kad nekiltų abejonių dėl šių asmenų sąsajų;
2. reikia įvertinti ryšio tarp šių asmenų pobūdį (svarbu sąsajos faktas ir pobūdis). Tiesioginis ryšys bus tuomet, kai šiuos subjektus ties sutartiniai santykiai;
3. sąsaja turi būti nuolatinė korespondencijos teikimo momentu;
4. fizinis asmuo dėl savo atliekamų funkcijų turi turėti realią galimybę įteikti korespondenciją. Kitaip sakant, šiuo požiūriu, tinkamais korespondencijos gavėjais už patį adresatą gali būti pripažinti fiziniai asmenys, dėl savo darbo ryšių, paslaugų ar sutarčių tiesiogiai ir net netiesiogiai turintys realią galimybę įteikti

⁵⁷ DRIUKAS, A.; VALANČIUS, V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika*. II tomas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006, p. 416.

korespondenciją adresatui, kai nėra tiesioginių gavėjų, numatytą CPK 123 str. 2 d.⁵⁸

Manytina, kad vien parašymas pažymoje, kad dokumentą gavęs asmuo yra apsaugos darbuotojas, neatskleidžiant, kokių pagrindų ir kokiai įmonei dirbama, neleidžia teismui vertinti, jog pagal CPK 124 str. 1 d. nurodytas gaunančio asmens ryšys su tikruoju gavėju juridiniu asmeniu ir įstatymo reikalavimai yra įvykdyti.

(ii) Dėl procesinių dokumentų įteikimo juridiniams asmenims momento

Kaip žinia, juridinis asmuo, kaip teisinių santykių subjektas pasižymi tam tikrais ypatumais. Dauguma juridinių asmenų vykdo veiklą, o jų veiklos vykdymo laikas yra apibrėžtas darbo diena ir darbo valandomis. Atsižvelgiant į tai, praktikoje, įteikiant procesinius dokumentus juridiniams asmenims, neretai kyla ginčų, susijusių su procesinių dokumentų įteikimo juridiniams asmenims momentu, o būtent: tinkamai laikomi įteiktais tie procesiniai dokumentai, kurie buvo įteikti juridiniam asmeniui šio darbo metu, ar ir po darbo laiko. Ši aplinkybė yra svarbi tuo atveju, kai juridiniam asmeniui yra įteikiami procesiniai dokumentai, nuo kurių yra skaičiuojami itin trumpi procesiniai terminai. Taip pat neretai sutampa taip, kad procesiniai dokumentai juridiniam asmeniui yra įteikiami penktadienį, jau pasibaigus juridinio asmens darbo laikui. Problema yra tame, kad juridinis asmuo, kad ir gavęs procesinius dokumentus penktadienį, būtent tą dieną gauna juos tik formaliai, tačiau faktiškai retas atvejis kada gali susipažinti su įteiktų dokumentų turiniu, pradėti rengti atsiliepimą, paaiškinimus ar kt. Taip pat, kaip žinia, juridiniai asmenys gali turėti interesą pasinaudoti teisininkų paslaugomis, kad šie parengtų reikiamus procesinius dokumentus. Visiems šiems veiksams atlikti reikia laiko. CPK reglamentuoja tik subjektą, tinkamą priimti juridiniams asmeniui įteiktinus procesinius dokumentus, tačiau nieko nekalba apie tai, ar procesiniai dokumentai laikomi tinkamai įteiktais, kai šie yra įteikti juridinio asmens darbo valandomis, ar nebūtinai. Taip pat lieka neaišku, ar juridinio asmens darbuotojai gali atsisakyti priimti juridiniams asmeniui įteiktinus procesinius dokumentus motyvuodami tuo, kad juridinio asmens darbo laikas jau yra pasibaigęs.

⁵⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. kovo 17 d. nutartis civilinėje byloje pagal skolininko Lietuvos ir Švedijos UAB "CBM Investment" prašymą dėl termino prieštaravimams pareikšti atnaujinimo; byla Nr. 3K-3-202/2004.

Lietuvos apeliacinis teismas 2009 m. sausio 29 d. civilinėje byloje Nr. 2-68/2008 nagrinėjo panašią situaciją, kuomet procesiniai dokumentai įstaigai buvo įteikti registruotu paštu, procesinių dokumentų įteikimo momentą užfiksuojant atitinkamoje pašto pažymoje. Procesinių dokumentų įteikimo data numatyta pašto darbuotojų užpildytoje pažymoje ir dokumento gavimo data, užfiksuota dokumento registracijos įstaigos vidiniuose dokumentuose, nesutapo, kadangi juridinio asmens darbuotojai, gavęs juridiniam asmeniui įteiktinus procesinius dokumentus pasibaigus juridinio asmens darbo laikui, uždėjo kitos dienos gavimo žymą. Byloje tarp šalių kilo ginčas dėl tikrojo procesinių dokumentų įteikimo momento. Analizuojamoje byloje apeliantas teigė, kad nepraleido termino atskirajam skundai paduoti, nes nutarties įteikimo data laikytina procesinio dokumento registracijos atitinkamose vidiniuose registruose diena. Lietuvos apeliacinis teismas nesutiko su tokia apelianto pozicija bei pripažino, kad apeliantas praleido įstatymo nustatytą terminą atskirajam skundai paduoti. Lietuvos apeliacinis teismas nurodė, kad „procesinių dokumentų įteikimo tvarką civiliniame procese reglamentuoja bei procesinius terminus nustato ne apelianto minimas Reglamentas (aut. pastaba: turima omenyje 2007 m. sausio 16 d. Valstybinės mokesčių inspekcijos viršininko įsakymu Nr. 1-20 patvirtintas Inspekcijos veiklos dokumentų valdymo ir naudojimo reglamentas), o Civilinio proceso kodeksas, kurio 123 straipsnio 5 dalis numato, kad procesinio dokumento įteikimo diena laikoma jo įteikimo šio straipsnio 1-4 dalyse numatytiems asmenims diena. (...) Procesinių dokumentų įteikimas adresatui patvirtinamas atitinkamose pašto, antstolio ar kurjerio tarnybų knygoje (CPK 124 str. 4 d.)“. Šiuo Lietuvos apeliacinis teismas pasisakė, kad jeigu procesiniai dokumentai įteikti atitinkamiems asmenims, nepriklausomai nuo to, buvo tai atlikta juridinio asmens darbo metu ar ne, procesiniai dokumentai laikomi įteiktais tinkamai. Tačiau, nežiūrint į tokia teismų formuojamą praktiką, šio darbo autoriaus nuomone, verta atkreipti dėmesį į analizuojamą klausimą dėl įteikimo juridiniams asmenims momento.

Pažymėtina, kad Anglijos teisingumo ministerija 2008 m. atliko apklausą⁵⁹, kurioje siekė sužinoti teisinio luomo atstovų nuomonę dėl procesinių dokumentų įteikimo tobulinimo galimybių. Vienas apklausos klausimų buvo susijęs su įteikimo juridiniams asmenims momento, ir ar tikslinga būtų numatyta, kad procesiniai dokumentai, skirti juridiniam asmeniui, turėtų būti įteikiami šio darbo dieną. Įdomu tai, kad net 83 % procentai respondentų pritarė šiam pasiūlymui, atsižvelgdami į juridinio asmens, kaip

⁵⁹ Review Part 6 of the civil procedure rules: Service of Documents [interaktyvus]. [žiūrėta 2009-03-03]. Prieiga per internetą: <www.justice.gov.uk>.

teisinio santykio subjekto ypatumus. Pritartina Anglijoje atliktos apklausos išvadoms ir manytina, kad Lietuvoje taip pat reikėtų susimąstyti dėl to, kad procesiniai dokumentai juridiniams asmenims turi būti įteikiami šio darbo metu. Dažnas atvejis, kad juridinio asmens galimybės susipažinti su įteiktų procesinių dokumentų turiniu dėl netinkamo įteikimo laiko, yra ribojamos ir šiuo juridiniai asmenys atsiduria nevienodoje padėtyje su fiziniiais asmenimis, atitinkamai, dėl to, ši iškelta problema yra verta dėmesio.

VI PROCESINIŲ DOKUMENTŲ ĮTEIKIMAS TELEKOMUNIKACIJŲ GALINIAIS ĮRENGINIAIS

6.1. Šiuolaikinės tendencijos

Šiuolaikinių technologijų panaudojimas civiliniame procese tampa vis dažnesnis ir apima vis daugiau sričių. Viena tokių sričių, kurioje informacinių technologijų panaudojimas yra įteisintas, yra procesinių dokumentų įteikimas. Toks šiuolaikiškas procesinių dokumentų įteikimo būdas buvo įteisintas nuo 2003 m., anksčiau Lietuvos civilinio proceso teisė tokio įteikimo būdo nepažinojo. Manytina, kad naują įstatymo leidėjo požiūrį į procesinių dokumentų įteikimą telekomunikacijų galiniais įrenginiais lėmė šiuolaikinės laikmečio tendencijos, pasižyminčios procesų supaprastinimu, pagreitinimu, laiko taupymu, kaštų minimizavimu ir kitomis svarbiomis aplinkybėmis.

Daugelyje užsienio valstybių, toks įteikimo būdas taip pat yra pripažįstamas, įteisintas ir sėkmingai naudojamas. Pavyzdžiui galėtų būti Austrija ir Švedija, kurioje, be kita ko procesinius dokumentus galima įteikti telefonu, perskaitant dokumentą adresatui, vėliau dokumento originalą išsiunčiant paštu⁶⁰.

Taigi bendrąja prasme, CPK nuostatos, numatančios galimybę įteikti procesinius dokumentus elektroninėmis priemonėmis, yra vertinamos palankiai, nes jos atvėrė galimybę taikyti procesinių dokumentų įteikimą elektroninėmis priemonėmis kartu su visais tokio įteikimo būdo teikiama is privalumais (šis procesinių dokumentų įteikimo būdas yra žymiai greitesnis, santykinai pigesnis ir t.t.). Tačiau, nepaisant išvardintų privalumų, praktikoje šiandien dienai, toks įteikimo būdas yra neveiksmingas. Žemiau bus analizuojamos galimos tokio neveiksmingumo priežastys bei galimi jų sprendimo būdai.

6.2. Tam tikri probleminiai įteikimo telekomunikacijų galiniais įrenginiais aspektai ir galimi jų sprendimo būdai

Prieš pradedant analizuoti tam tikrus teisinius įteikimo elektroninėmis priemonėmis niuansus, vertėtų pradėti nuo pakankamai sudėtingų sąvokų išsiaiškinimo.

⁶⁰ Europos teisminis tinklas civilinėse ir komercinėse bylose [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-10-05]. Prieiga per internetą: < <http://ec.europa.eu> >.

Įteikimas elektroninėmis priemonėmis kitaip dar yra vadinamas *įteikimas telekomunikacijų galiniais įrenginiais* ir bendriausia prasme yra suprantamas kaip bet koks mechanizmas, leidžiantis palaikyti ryšį perduodant ir priimant informaciją, bei kaip tam tikra jo dalis, skirta tiesiogiai ar netiesiogiai prisijungti prie globaliųjų viešųjų duomenų perdavimo tinklų⁶¹. Vienas tokių mechanizmų pavyzdys paminėtinas elektroninis paštas, ar faksimilinis ryšys.

Galimybę procesinius dokumentus įteikti per telekomunikacijų galinius įrenginius t.y. elektroninėmis priemonėmis numato CPK 117 str. Norint procesinius dokumentus įteikti nurodytu būdu, yra reikalingas byloje dalyvaujančio asmens sutikimas, tik tuomet tokio įteikimo būdo panaudojimas bus galimas.

CPK 124 str. 2 d. nurodyta, kad įteikiant procesinius dokumentus telekomunikacijų galiniais įrenginiais asmuo per 3 dienas turi elektroniniu parašu pasirašyti nustatytos formos pažymą arba kitokia forma patvirtinti, kad jam dokumentai įteikti, priešingu atveju bus laikoma, kad dokumentai įteikti nebuvo. Nemažai klausimų sukelia terminas, nuo kurio turi būti skaičiuojamas 3 dienų laikotarpis, per kurį asmuo turi akceptuoti dokumento įteikimo faktą. Siekiant atsakyti į iškeltą klausimą, reikia nustatyti, procesinių dokumentų įteikimo telekomunikacijų galiniais įrenginiais dieną. Teisės doktrinoje yra išskiriamos kelios pagrindinės teorijos, padedančios nustatyti minėtąjį momentą:

- *informacijos teorija* (angl. *information theory*), pagal kurią bet koks pranešimas įsigalioja nuo to momento, kai gavėjas sužino apie pranešimo turinį.
- *pašto dėžutės teorija* (angl. *mail box rule*), anot kurios, pranešimas laikomas įteiktu nuo išsiuntimo gavėjui momento.
- *receptijos teorija* (angl. *reception theory*) - pranešimas laikomas įteiktu nuo gavimo momento.
- *formulavimo teorija* (angl. *formulation theory*), anot šios teorijos atstovų, pranešimas įsigalioja nuo to momento, kai gavėjas pradeda formuluoti atsakymą į gautą pranešimą.

Praktikoje nėra taip, kad būtų vadovaujama tik viena teorija. Doktrinoje yra nuomonių, kad Lietuvoje, prioritetas yra teikiamas receptijos teorijai, kuri pateikia protingiausią ir racionaliausią taisyklę nustatydama, kad bet koks pranešimas įsigalioja nuo to momento, kai gavėjai fiziškai gavo pranešimą, t.y. kai šis gavėjui tapo prieinamas,

⁶¹ Civilka M. Elektroninės komercijos bendrieji teisiniai aspektai: bendrieji klausimai [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-12-01]. Prieiga per internetą: <<http://itc.vu.tf.lt>>.

neatsižvelgiant į tai, kad adresatas dar nežino pranešimo turinio⁶². Tačiau pripažintina, kad vis tiek įteikimo momentas lieka aiškiai neapibrėžtas. Esant net kelioms dokumentų įteikimo elektroninėmis priemonėmis teorijoms patartina, kad įstatymų leidėjas aiškiai išsakytų savo poziciją šiuo klausimu įtvirtindamas CPK. Džiugu, kad CPK pakeitimų projekte⁶³ jau yra pasisakoma dėl tokio momento, o būtent yra siūloma įtvirtinti, kad išsiunčiant procesinį dokumentą elektroninių ryšių priemonėmis, procesinio dokumento įteikimo momentu laikomas jo išsiuntimo dalyvaujančiam byloje asmeniui momentas, o tuo atveju, kai pagal CPK yra reikalaujama patvirtinti procesinio dokumento gavimo momentą, procesinis dokumentas laikomas įteiktu gavėjo patvirtinimo apie šio dokumento gavimą momentu. Paties įstatymo leidėjo pasisakymas, ką jis laiko įteikimo momentu nagrinėjamu atveju išsprendžia daugelį neaiškumų ir eliminuoja bereikalingų ginčų ir klaidingų interpretacijų nurodytu klausimu atsiradimo tikimybę.

Bendrajai prasme, nepaisant tokių CPK atveriamų galimybių modernizuoti, supaprastinti ir pagreitinti procesinių dokumentų įteikimą, šiandien dienai praktikoje jos lieka taip ir neįgyvendintos. Galimos tokio neįgyvendinimo priežastys galimai yra:

Pirma. Elektroninių paslaugų ir elektroninės valdžios sektoriai Lietuvoje tik sąlyginai visai neseniai pradėti plėtoti, o pats plėtojimas, kaip žinia, vyksta gana vangiai. Elektroninio parašo infrastruktūra taip pat nėra pakankamai išplėtotą⁶⁴. Didelė visuomenės dalis nėra pakankamai informuota apie elektroninio parašo panaudojimo galimybes ir privalumus. Taip pat egzistuoja tam tikras nepasitikėjimas elektroniniu susižinojimu, elektroninio parašo sistema, daugelis nėra šios sistemos išbandę ir pritaikę naudojimui vystant verslo santykius, labai dažnai yra pastebimas reikalingų žinių bei techninių priemonių stygius. Tačiau, pažymėtina, kad ši problema yra laikino pobūdžio, kadangi, kaip mums rodo užsienio valstybių patirtis, elektroninio susižinojimo būdų panaudojimas tampa vis platesnis. Manytina, kad esant įstatymo leidėjo CPK įtvirtintų šio įteikimo būdo naudojimo didesnių paskatinimų, šis įteikimo būdas taptų populiariesnis.

Antra. Kaip jau buvo minėta, vien šio įteikimo būdo įtvirtinimas nėra pakankamas jo sklandžiam įgyvendinimui. Yra poreikis nustatyti aiškius procesinių dokumentų elektroninio įteikimo techninius reikalavimus ir standartus, numatyti atvejus, kuomet būtų įmanoma taikyti įteikimą tokiomis priemonėmis bei tvarką, taikytiną tokiam įteikimui. Tai įneštų teisinio aiškumo ir apibrėžtumo, kas ugdytų visuomenės pasitikėjimą šiuo

⁶² Civilka M. Elektroninės komercijos bendrieji teisiniai aspektai: bendrieji klausimai [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-12-01]. Prieiga per internetą: <<http://itc.vu.tf.lt>>.

⁶³ Cit. op. 54.

⁶⁴ SIMAITIS, Rimantas. Procesinių dokumentų įteikimo problemos. *Teisė*, 2007, Nr. 62, p. 86-103.

įteikimo būdu. Šio trūkumo pašalinimo našta tektų įstatymo leidėjui, kuris turėtų pasirūpinti tinkamo reglamentavimo užtikrinimu.

Taigi, sprendžiant analizuojamą problemą, visų pirma, tobulintini Lietuvos procesiniai įstatymai. Tik užtikrinus palankią įstatyminę bazę yra įmanoma sudaryti tinkamas sąlygas elektroniniams procesinių dokumentų įteikimui plėtoti. Akivaizdu, kad Lietuvoje jau yra einama šiuo keliu - Lietuvos Respublikos Seimui pateikto CPK pakeitimų projekto⁶⁵ viena pagrindinių naujovių - plačiau yra diegiamas procesinių dokumentų įteikimas elektroninių ryšių priemonėmis. Numatytas CPK 117 str. 1 d. pakeitimas jau numato privalomą įteikimą elektroninių ryšių priemonėmis advokatams, antstoliams, notarams, valstybės ir savivaldybės įmonėms, įstaigoms ir organizacijoms, taip pat asmenims, kuriems teisės aktai, ar su teismų informacinės sistemos valdytoju sudaryta sutartis numato pareigą priimti procesinius dokumentus elektroninių ryšių priemonėmis. Kas dėl kitų asmenų, analizuojamame CPK pakeitimų projekte numatyta, kad šiems asmenims pageidavus tokio įteikimo ir nurodžius savo elektroninių ryšių identifikatorių, taip pat bus suteikta galimybė juo pasinaudoti.

Pažymėtina, kad taip pat yra nustatyta pareiga Vyriausybei ar jos įgaliotai institucijai nustatyti procesinių dokumentų įteikimo elektroninių ryšių priemonėmis tvarką. Nuo visų aukščiau minėtų veiksmų tinkamo įgyvendinimo apimties priklausys įteikimo elektroninėmis priemonėmis būdo gyvavimas ir veiksmingas panaudojimas.

Trečia. Kaip viena iš šio įteikimo būdo neįgyvendinimo priežasčių išskirtina ir tai, kad teisėjai ir teismų darbuotojai nėra tinkamai paruošti ir apmokyti, kad sėkmingai galėtų taikyti tokį įteikimo būdą. Manytina, kad ši problema nėra esminė ir neišsprendžiama, dėl kurios ypatingai galėtų strigti įteikimo telekomunikacijų galiniais įrenginiais įgyvendinimas.

Prieš pradėdant aktyviai naudotis teismų ir proceso dalyvių procesinių dokumentų mainų sistema suorganizavus reikalingus mokymus, pakankamai greitai laiku ši problema galėtų būti išspręsta. Šiam tikslui pasiekti pagalbinės ir informacinės medžiagos parengimas taip pat būtų naudingas, o gal net ir neišvengiamas⁶⁶. Taip pat, kartu su mokymais, turėtų vykti ir procesinių duomenų elektroninio įteikimo sistemos populiarinimas, efektyvi reklaminės informacijos sklaida.

⁶⁵ 2008 m. gegužės 23 d. Civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymo projektas Nr. XP-3107 [interaktyvus]. [žiūrėta 2008-11-12]. Prieiga per internetą: <<http://www.seimas.lt>>.

⁶⁶ SIMAITIS, Rimantas. Procesinių dokumentų įteikimo problemos. *Teisė*, 2007, Nr. 62, p. 86-103.

Ketvirta. Šiandien dienai, teismų techninė bazė, kuri leistų saugiai įteikti procesinius dokumentus, išlaikant šių dokumentų autentiškumą, leistų identifikuoti siuntėją ir apskaityti dokumento išsiuntimą patikimai išsaugant su tuo susijusius duomenis, yra nebaigta paruošti ir įgyvendinti⁶⁷. Tačiau, vertėtų pasidžiaugti, kad dėka LITEKO sistemos raidos, pirmieji žingsniai atitinkamos teismų techninės bazės sukūrimui jau yra daromi: šiuo metu jau yra parengtas LITEKO raidos planas, kurį parengė Teismų tarybos sudaryta darbo grupė, kuriai yra pavesta koordinuoti Lietuvos teismų informacinės sistemos problemų sprendimą ir šios sistemos (LITEKO) plėtrą. LITEKO raidos planas yra pradėtas įgyvendinti. Nurodyto projekto dėka bus tobulinami kompiuterinė techninė ir programinė įranga, numatyti reikalavimai teismų dokumentų elektroninei valdymo sistemai, teismų tarpusavio saugaus susižinojimui ir kt.⁶⁸ Manytina, kad šiuo bus nustatyti techniniai reikalavimai procesinių dokumentų mainams bei užtikrintas tinkamas teismų techninis pasirengimas⁶⁹.

Pažymėtina, kad priešasčių, trukdančių tinkamai įgyvendinti ir vystyti elektroninį susižinojimo būdą, galima išskirti ir dar daugiau, tačiau, akivaizdu viena, kad, susiklosčiusias problemas vertėtų spręsti atsižvelgiant į šio procesinių dokumentų įteikimo būdo teikiamus privalumus.

2008 m. vykusios apklausos⁷⁰, kurios tikslas buvo išsiaiškinti, kokios šiuo metu egzistuoja procesinių dokumentų įteikimo problemos Lietuvoje, metu paaiškėjo, kad net 70 procentų apklaustų respondentų pritaria procesinių dokumentų įteikimui elektroniniu būdu ir patys šia galimybe naudotųsi. Tai yra svarbus rodiklis, nurodantis, kad verta yra plėtoti šį modernų procesinių dokumentų įteikimo būdą ir kad Lietuvos visuomenė yra pasirengusi jį priimti bei palankiai vertina šio būdo vystymą ir skatinimą.

Sprendžiant nurodytą problemą, svarbu yra atsižvelgti į užsienio šalių, kurios jau yra įdiegusios procesinių dokumentų įteikimo elektroninėmis priemonėmis sistemas, patirtį. Pirmas šių sistemų privalumas, kuris yra pabrėžiamas, yra sumažėję teismų kaštai, susiję su procesinių dokumentų įteikimu. Tačiau, nors kaštų taupymas yra išskiriamas kaip vienas pagrindinių privalumų⁷¹, tačiau jis anaipol nėra vienintelis. Kiti privalumai:

⁶⁷ Cit. op. 66, p. 87.

⁶⁸ 2006 m. gegužės 10 d. Teismų tarybos nutarimas Nr. 13 P-462 „Dėl Lietuvos teismų informacinės sistemos (LITEKO) vystymo plano“ [interaktyvus]. [žiūrėta 2008-09-14]. Prieiga per internetą: <<http://www.teismai.lt>>.

⁶⁹ SIMAITIS, Rimantas. Procesinių dokumentų įteikimo problemos. *Teisė*, 2007, Nr. 62, p. 87-90.

⁷⁰ SIMAITIS, Rimantas. Procesinių dokumentų įteikimo problemos Lietuvoje: apklausos išvados [interaktyvus]. [žiūrėta 2008-10-29]. Prieiga per internetą: <<http://www.rln.lt/index.php/pageid/290>>.

⁷¹ Cit. op. 15. Remiantis 2008 m. rugsėjį – spalį atliktos apklausos, kurios tikslas buvo išsiaiškinti procesinių dokumentų įteikimo problemas Lietuvoje, tyrimų rezultatais, pagal kainos ir kokybės santykį optimaliais

pagreitinamas apsikeitimas informacija tarp teismo ir byloje dalyvaujančių asmenų, supaprastintas šių subjektų tarpusavio susižinojimas, pagerinta teismų darbo kokybė (kaip žinia, įdiegus elektroninį susižinojimą būtų sutaupytos nemažos teismų laiko sąnaudos, kurios galėtų būti nukreiptos prioritetiškai svarbesniems veiksams atlikti, tačiau kurios šiuo metu paprastai yra skiriamos procesinių dokumentų siuntimo organizavimui ir administravimui), patikimumas⁷². Austrija ir Vokietija, yra vienos valstybių, įdiegusių elektroninį procesinių dokumentų įteikimą. Remiantis šių valstybių patirtimi, vien Austrijoje kasmet yra sutaupoma apie 4 mln. eurų⁷³, jau neminint kitų privalumų.

Tam, kad Lietuvoje procesinių dokumentų įteikimas elektroninėmis priemonėmis taptų realybe, reikėtų išspręsti aukščiau minėtus ir kitus uždavinius, kurių išsprendimas yra laiko klausimas, kadangi įstatymo leidėjo pozicija dėl procesinių dokumentų įteikimo elektroninio susižinojimo priemonėmis yra aiški bei nukreipta šių priemonių vystymo link.

procesinių dokumentų įteikimo būdais buvo pripažinti įteikimas registruotu paštu ir elektroniniu būdu (patvirtinant gavimo faktą e.parašu ar kitu patikimu būdu).

⁷² Remiantis jau minėtos apklausos rezultatais, net 14 % respondentų kaip patikimiausią procesinių dokumentų įteikimo būdą nurodė įteikimą elektroniniu būdu.

⁷³ Cit.op. 69.

VII PROCESINIŲ DOKUMENTŲ ĮTEIKIMAS ATSTOVAMS

7.1. Įteikimo atstovams instituto esmė

Teisės būti išklausytam principas nereikalauja, kad šalis civiliniame procese visuomet būtų išklausyta asmeniškai⁷⁴, o CPK įtvirtintas dispozityvumo principas suteikia šalims teisę laisvai disponuoti joms priklausančiomis teisėmis, t.y. vykstant procesui, šalys turi daug galimybių laisvai naudotis tiek savo materialinėmis tiek procesinėmis teisėmis. Vieną tokių procesinių teisių numato CPK 51 str. 1 d., o būtent tai, kad asmenys gali bylą teisme vesti patys, arba patikėti tai savo atstovams. Kaip žinia, atstovavimo institutas veikia tokiu principu: „tas, kuris veikia per atstovą, veikia pats“ (lot. *qui fact per alium facit per se*), o tarp atstovo ir atstovaujamojo susiklosto fiduciariniai santykiai⁷⁵, kuriems esant atstovas veikia atstovaujamojo vardu ir interesais.

CPK 118 str. yra numatyta, kad tuo atveju, kai šalis ar trečiasis asmuo veda bylą per atstovą, procesiniai dokumentai yra įteikiami tik atstovui. Toks teisinis reglamentavimas yra nulemtas atstovavimo teisinių santykių ypatumų. Kaip jau buvo minėta, tuo atveju, kai šalis yra atstovaujama atstovo, atitinkamos šalies vardu ir interesais veikia būtent atstovas.

Nors atstovas civiliniame procese ir yra savarankiškas byloje dalyvaujantis asmuo, tačiau tai jokių būdu nekeičia atstovavimo teisinių santykių esmės. Visi veiksmai, atlikti neperžengiant turimų įgaliojimų ribų, sukelia tiesioginius padarinius atstovaujajam ir yra pripažįstama, kad tai yra atstovaujamojo procesiniai veiksmai. Atstovas ir atstovaujamasis teisine prasme yra vertinami tarytum vienas asmuo, tad visų procesinių dokumentų siuntimas ir atstovui ir atstovaujajam galėtų būti aiškinamas kaip dvigubas tų pačių dokumentų įteikimas tam pačiam asmeniui. Iš aukščiau išdėstyto išplaukia, kad procesinių dokumentų įteikimas šalies ar trečiojo asmens atstovui yra prilyginamas jų įteikimui atstovaujajamiesiems⁷⁶.

⁷⁴ DRIUKAS, A.; VALANČIUS, V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika*. II tomas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006, p. 418.

⁷⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2003 m. balandžio 11 d. konsultacija Nr. A3-82.

⁷⁶ LAUŽIKAS, E.; MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2004. I t., p. 313-314.

7.2. Teismų praktikos įžvalgos dėl procesinių dokumentų įteikimo atstovams

Analizuojant CPK 118 str. gali būti keliamas klausimas, ar šalis, vedama bylą per atstovą, gali prašyti teismo įteikti procesinius dokumentus jai pačiai. Teismų praktikoje pasitaiko įvairių interpretacijų. Nepaisant to, kad civiliniame procese galiojantis dispozityvumo principas turėtų lemti galimybę šaliai pasirinkti, kaip ji pageidauja gauti procesinius dokumentus, griežtos CPK 118 str. formuluotės sudaro prielaidas jas suprasti kaip nepajudinamus imperatyvus. Yra viena nuomonių, kad šią problemą reikėtų spręsti teikiant prioritetą dispozityvumo principui⁷⁷, t.y. nežiūrint į tai, kad šalis yra atstovaujama, leisti šaliai pasirinkti, kaip procesiniai dokumentai turėtų būti įteikiami - jai asmeniškai, ar atstovui.

Tačiau, galima ir kita pozicija. Manytina, kad šalis, kuri jau pasinaudojo dispozityvumo principu pasirinkdama atstovą ir šiuo išreiškdamą savo valią būti šiuo asmens atstovaujamai, todėl kažin ar verta numatyti pasirinkimo galimybę atstovaujamai šaliai atliekant įvairius procesinius veiksmus, nes tokiu atveju galėtų pasitaikyti veiksmų dubliavimosi atvejų, nesusipratimų, bei būtų kilę neaiškumų teismui, kuriam subjektui (t.y. atstovui ar pačiam atstovaujamam) įteiktini paskesni procesiniai dokumentai. Prisimintina, kad atstovas, gavęs su byla susijusius procesinius dokumentus, privalo nedelsdamas apie tai informuoti atstovaujamąjį ir sudaryti jam galimybę susipažinti su gautais procesiniais dokumentais.

Idomu tai, kad neretais atvejais teismų praktikoje pasitaiko, kai CPK 118 str. 1 d. normą kai kurie proceso dalyviai bando aiškinti savo naudai teigdami, kad, kadangi atstovas nesupažindino atstovaujamojo su šiam įteiktais procesiniais dokumentais, t.y. neįvykdė jam numatytos pareigos, dokumentai atstovaujamajam nebuvo įteikti tinkamai. Šiuo bandoma užginčyti įstatyminę tinkamo įteikimo prezumpciją pagal CPK 118 str. Teismas vienoje savo bylų⁷⁸ analizavo panašią situaciją, kuomet atsakovo interesams atstovavo advokatas. Advokatas be kita ko buvo įgaliotas atstovauti ir nagrinėjamoje byloje. Atsakovas teigė, kad jam procesiniai dokumentai nebuvo įteikti tinkamai, kadangi advokatas neįvykdė savo pareigos perduoti šiam įteiktus procesinius dokumentus. Teismas pažymėjo, kad atstovavimo sutarties pagrindu susiklostantys advokato ir jo atstovaujamo asmens teisiniai santykiai grindžiami tarpusavio pasitikėjimu, o viena iš advokato profesinių pareigų atstovaujant klientui yra tinkamai pranešti jam apie bylos

⁷⁷ SIMAITIS, Rimantas. Procesinių dokumentų įteikimo problemos. *Teisė*, 2007, Nr. 62, p. 86-103.

eigą ir jos rezultatus. Iš bylos duomenų buvo matyti, kad advokatui buvo įteikti atitinkamos nutarties nuorašai, o šis praleido jos apskundimo terminus. Teisėjų kolegija nagrinėjamoje byloje konstatavo, kas apeliantas ir jo atstovas nepakankamai domėjosi bylos eiga, netinkamai vykdė pareigas, kylančias iš atstovavimo teisinių santykių, todėl atsakovo nurodytos nutarties apskundimo termino praleidimo priežastys negali būti pripažintos svarbiomis.

Taigi, kaip jau buvo minėta, CPK saugodamas ir atstovaujamojo interesus, numato atstovui bendrą pareigą gavus atitinkamus procesinius dokumentus, informuoti apie tai atstovaujamąjį ir sudaryti jam galimybę susipažinti su jais. Tačiau, tuo atveju, kai atstovas neatlieka tinkamai savo pareigos informuoti atstovaujamąjį, įstatymo prasme, procesinių dokumentų įteikimas atstovui laikomas tinkamu įteikimu.

Esama ir kitų bylų, kuriuose Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nagrinėjo atvejį, kai atstovaujamasis teigė buvęs netinkamai informuotas apie teismo posėdžio vietą ir laiką. Teismas pažymėjo, kad CPK numatytas pranešimų įteikimo per atstovus institutas reiškia, kad tinkamas pranešimas apie teismo posėdžio vietą ir laiką dalyvaujančio byloje asmens atstovui gali būti pripažintas tinkamu pranešimu pačiam dalyvaujančiam byloje asmeniui. Tuo atveju, kai byloje dalyvaujantis asmuo nurodo, kad jam nebuvo tinkamai pranešta apie teismo posėdžio vietą ir laiką, nustatant, ar buvo apribotos asmens procesinės teisės, reikia įvertinti, ar teismo veiksmai pranešant apie teismo posėdį buvo tinkami ir ar dalyvaujantis byloje asmuo *ir jo atstovas, vykdydamas jiems priskirtas pareigas, turėjo galimybę sužinoti apie teismo posėdį*⁷⁹.

Kitoje savo byloje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nagrinėjo atvejį, kuomet teismo posėdyje iki pabaigos dalyvavęs advokatas, išgirdęs, tačiau nepasirašęs pranešimo apie naujai paskirto posėdžio laiką, paliko teismo posėdžių salę. Teismas nurodė, kad nagrinėjamu atveju, advokatas nepriskiriamas prie neatvykusių asmenų ir nedalyvavusių pagal CPK 155 str. 2 d., nes protokole neužfiksuota, kad jis nesibaigus teismo posėdžiui be teismo leidimo būtų pasišalinęs. Ta aplinkybė, kad atsakovo advokatas po teismo posėdžio pasišalino nepasirašęs pranešimo apie naujai paskirto posėdžio laiką, nesudaro

⁷⁸ Lietuvos apeliacinio teismo 2005 m. vasario 3 d. nutartis civilinėje *E.L. v. M.C.*; byla Nr. 2-80/2005.

⁷⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. balandžio 26 d. nutartis civilinėje *J. Š. v. V. Š.*; byla Nr. 3K-3-296/2004; taip pat žiūrėti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2000 m. rugsėjo 25 d. nutartį civilinėje *R.S. v. Žemės ir kito nekilnojamojo turto kadastro ir registro valstybinė įmonė*; byla Nr. 3K-3-865/2000.

pagrindo jį vertinti neatvykusių į teismo posėdį ir tikėtis gauti teismo pranešimą ir konstatuoti CPK 127 str., 133 str. pažeidimą⁸⁰.

Kalbant apie procesinių dokumentų įteikimą atstovams taip pat gali kilti klausimas, ar šiuo straipsniu lygiai taip pat galima vadovautis, kai įstatymas reikalauja, kad procesinis dokumentas būtų įteiktas asmeniškai šaliai ar trečiajam asmeniui (CPK 124 str. 1 d.)⁸¹. Turint omenyje tai, kas buvo aukščiau pasakyta, bei atsižvelgiant į ankščiau cituotą teismų poziciją šiuo klausimu darytina išvada, kad nurodytu atveju, atsižvelgiant į atstovavimo teisinių santykių esmę, dokumentų įteikimas atstovui būtų prilyginamas įteikimui šaliai (trečiajam asmeniui).

⁸⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. rugsėjo 24 d. nutartis civilinėje byloje *I. P. v. UAB „Finjanas“*; byla Nr. 3K-3-343/2007.

⁸¹ LAUŽIKAS, E.; MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2004. I t., p. 313-314.

VIII PROCESINIŲ DOKUMENTŲ ĮTEIKIMAS, KAI ABIEM ŠALIMS ATSTOVAUJA ADVOKATAI

8.1. Instituto ypatumai, santykis su bendrosiomis procesinių dokumentų įteikimo atstovams nuostatomis

Yra žinoma, kad advokatai - tai šalies arba trečiojo asmens atstovai. Todėl, prisiminus prieš tai aptartą procesinių dokumentų įteikimo atstovams teisinį reglamentavimą gali kilti klausimas, kodėl įstatymų leidėjas išskyrė dar vieną teisės normą, skirtą procesinių dokumentų įteikimui kai abiem šalims atstovauja advokatai, sureguliuoti. Manytina, kad visų pirma tai lėmė advokatų, kaip atstovų, specialus statusas. Tai leido įstatymų leidėjui įtvirtinti ir šiek tiek kitokį procesinių dokumentų įteikimo būdą - galimybę tiesiogiai įteikti procesinius dokumentus kitos šalies advokatui.

Jau buvo minėta, kad bendroji procesinių dokumentų įteikimo tvarka yra tokia, kad įteikiant procesinius dokumentus šalims visuomet tarpininkauja teismas. Tokia įteikimo struktūra suteikia proceso šalims tam tikras garantijas, kad procesiniai dokumentai bus įteikti nepažeidžiant įstatymų reikalavimų ir tikrai pasieks adresatą⁸². CPK 119 str. jau numato kitokią įteikimo tvarką: jei abiem ginčo šalims atstovauja advokatai, vienos šalies advokatas su byla susijusį procesinį dokumentą persiunčia tiesiogiai kitos šalies advokatui. Apie šį persiuntimą yra pažymima procesinio dokumento, skirto teismui, egzemplioriuje. Nurodytas įteikimo būdas yra negalimas, jeigu nuo dokumento įteikimo pradedamas skaičiuoti naikinamasis procesinis terminas. Tokia CPK numatyta dokumentų įteikimo tvarka yra žymiai paprastesnė ir greitesnė, skirta CPK įtvirtintiems koncentruotumo, ekonomiškumo principams įgyvendinti. Žemiau paanalizuokime tokio įteikimo būdo taikymo sąlygas.

8.2. Taikymo sąlygos ir su tuo susijusi problematika

Kad galima būtų taikyti analizuojamą įteikimo būdą, reikia laikytis įstatymo šiam įteikimo būdai nustatytų reikalavimų. Taigi, remiantis CPK 119 str. struktūra, galima išskirti specialias nagrinėjamoje teisės normoje numatytas šio įteikimo būdo taikymo sąlygas ir ypatumus, kuriuos reikia turėti omenyje taikant ar ketinant taikyti nurodytą įteikimo būdą:

⁸² Cit. op. 66.

- byloje dalyvaujantys asmenys turi būti atstovaujami advokatų;
- tiesioginis įteikimas, kai abiem šalims atstovauja advokatai, yra privalomas;
- nurodytas įteikimo būdas yra negalimas, jeigu nuo tokio dokumento įteikimo yra pradedamas skaičiuoti naikinamasis terminas⁸³.

Žemiau bus aptarta kiekviena iš paminėtų sąlygų, kai kurie probleminiai klausimai, susiję su tinkamu šios sąlygos išpildymu, įgyvendinimu, taip pat bus pateiktos ir kai kurios teismų praktikos suformuluotos taisyklės ir pastebėjimai dėl tiesioginio įteikimo tarp advokatų.

(i) Byloje dalyvaujantys asmenys turi būti atstovaujami advokatų

Nagrinėjamu atveju kalbama būtent apie specialų atstovą - advokatą. Pažymėtina, kad atstovaujamos advokatų turi būti abi šalys. Kodėl tokia supaprastinta procesinių dokumentų įteikimo galimybė yra leidžiama tik esant specialiam atstovui – *advokatui*? Tai susiję su tam tikrų garantijų ir atsakomybės buvimu, o būtent:

Pirma. Advokatai, prieš pradedami eiti savo pareigas, prisiekia. Prisiekdami, jie prisiima tam tikrus įsipareigojimus valstybei vykdydami savo funkcijas atitinkamai elgtis. Papildomų įsipareigojimų buvimas ir jų laikymasis lemia didesnę pasitikėjimą tokį statusą turinčiais atstovais visuomenėje, bei pasitikėjimą kaip atitinkamos profesijos atstovais.

Antra. Advokatai taip pat yra teisėsaugos sistemos dalis, kurios paskirtis - padėti teismui vykdyti teisingumą. Pagalba teismui vykdant teisingumą pasireiškia sąžiningu ir įstatymų reikalavimus atitinkančiu advokato pareigų vykdymu.

Trečia. Šie asmenys yra draudžiami privalomu civilinės atsakomybės draudimu, kas esant tam tikriems pagrindams garantuoja asmeniui teisę į patirtos žalos atlyginimą.

Atitinkamai, valstybė, atsižvelgdama į visų šių garantijų sistemą ir advokato profesijos esmę, dalį tam tikrų pareigų, viena kurių yra svarbi analizuojamai teismai, o būtent - procesinių dokumentų įteikimą - gali patikėti advokatams⁸⁴.

Kad pirmą sąlygą būtų išpildyta ir įgyvendinta reikia ne tik kad šalys faktiškai būtų atstovaujamos advokatų, bet ir nepamiršti atitinkamu būdu informuoti apie tai teismą, kuris tik žinodamas šias aplinkybes ir turėdamas reikalingą informaciją, leis pritaikyti analizuojamą procesinių dokumentų įteikimo būdą. Pažymėtina, kad teismų nevienodai yra vertinami CPK 135 str. ir 142 str. reikalavimai pateikti informaciją, ar byla bus

⁸³ Cit. op. 66, p. 315.

⁸⁴ Ibid.

vedama per advokatą, t.y. skiriasi reikalaujamos pateikti informacijos apie atstovus apimtys. Dažnai, teismų yra pasitenkinama vien abstrakčia nuoroda procesiniame dokumente, kad byla bus vedama per advokatą nenurodant advokato duomenų. Neturint šių duomenų, teismas ar šalis negali įgyvendinti CPK 118 str., 119 str. ir įteikti procesinius dokumentus atstovams. Darytina išvada, kad teismai turėtų būti reiklesni detaliai informacijai dėl bylos vedimo per advokatą, siekdami išvengti nesusipratimų bei užtikrinti sklandų šio įteikimo būdo panaudojimą.

Analizuojant pirmą sąlygą, taip pat yra aktualu paanalizuoti dar vieną neretai praktikoje iškylančią problemą, kai nutrūkstant atstovavimo santykiams, dažnai nei atstovas nei atstovaujamas neinformuoja apie tai teismo, o procesiniai dokumentai išsiunčiami atstovui. Pasitaiko, kad tokiu atveju gavę procesinius dokumentus, atstovai neįvykdo savo pareigos informuoti atstovaujamąjį apie gautus procesinius dokumentus ir sudaryti sąlygas su jais susipažinti. Tokiais atvejais tenka atidėti bylos nagrinėjimą, nes procesiniai dokumentai šaliai neįteikiami, šiuo yra užsitęsiamas bylos nagrinėjimas. Galimai, šią problemą galėtų padėti išspręsti griežtesni įstatymo reikalavimai atstovams įgyvendinti CPK 118 str. 2 d. numatytą pareigą informuoti atstovaujamąjį apie tuos dokumentus, kurie buvo išsiųsti iš teismo prieš gaunant pranešimą apie atstovavimo santykių pasibaigimą. Procesiniai atstovavimo santykiai laikomi pasibaigę kai teismas informuojamas apie jų pabaigą, o ne tada, kai nutraukiama sutartis dėl atstovavimo⁸⁵. Taip pat, nurodyti reikalavimai užtikrintų civilinio proceso koncentruotumo principo įgyvendinimą, o atstovaujantiems civiliniame procese asmenims būtų aišku, nuo kada ir kokius teisinius padarinius sukelia pranešimas teismui apie atstovavimo teisinių santykių pabaigą.

(ii) Tiesioginis įteikimas, kai abiem šalims atstovauja advokatai, yra privalomas

Abi šalys, atstovaujamos advokatų, privalo vadovautis CPK 119 str. numatyta tvarka ir siųsti procesinius dokumentus tiesiogiai. Šalims nėra numatyta galimybė pasirinkti. Įdomu tai, kad Lietuvos CPK įteikimo, kai šalims atstovauja advokatai, institutas skiriasi nuo savo analogų kai kuriose kitose šalyse. Pavyzdžiui Vokietijoje, Austrijoje, Lenkijoje, tiesioginio įteikimo tarp advokatų būdas galimas tik jeigu abiejų šalių advokatai dėl šito susitarė. Susitarti galima arba teismo posėdyje, arba kitu metu. Atkreiptinas dėmesys, kad susitarimo pateikimo teismui reikšmė yra grynai informacinė. Toks susitarimas yra

⁸⁵ SIMAITIS, Rimantas. Procesinių dokumentų įteikimo problemos. *Teisė*, 2007, Nr. 62, p. 86-103.

galimas bet kurioje kitoje civilinio proceso stadijoje. Susitarimas kaip sąlyga yra būtinas todėl, kad būtent byloje dalyvaujantys asmenys turi apsispręsti dėl ne tokio formalaus įteikimo būdo. Be to, pakanka būtent advokatų susitarimo ir pačių atstovaujamų asmenų nuomonės bylą nagrinėjančiam teismui šiuo atveju visiškai nereikia⁸⁶.

(iii) Nurodytas įteikimo būdas yra negalimas, jeigu nuo tokio dokumento įteikimo yra pradedamas skaičiuoti naikinamasis terminas

Žinoma, kad naikinamasis terminas, tai toks terminas, kuriam pasibaigus, išnyksta teisė atlikti tam tikrą veiksmą. Be to, naikinamasis terminas negali būti atkurtas. Įstatymų leidėjas, įtvirtindamas procesinių dokumentų įteikimo tarp advokatų būdą numatė, kad jis yra negalimas taikyti įteikiant tuos dokumentus, nuo kurių įteikimo pradedamas skaičiuoti naikinamasis terminas. Tokios įstatymų leidėjo išvalgos esmė - apsaugoti adresato interesus bei užkirsti kelią galimam piktnaudžiavimui civiliniame procese.

Pasirodo, kad nežiūrint aiškiai įstatymo leidėjo suformuluotos nuostatos, praktikoje, šios sąlygos taikymas tapo gana painus ir keblus. Kyla neaiškumų, kada CPK 119 str. numatytas įteikimo būdas turėtų būti taikomas turint omenyje nurodytą išimtį. CPK 119 str. paskutiniame sakinyje nurodyta, kad įteikimas tarp advokatų yra negalimas, jei nuo dokumento įteikimo pradedamas skaičiuoti naikinamasis terminas. Tačiau pažymėtina, kad CPK nėra nustatyta nė vieno naikinamojo termino, kuris pradedamas skaičiuoti gavus priešingos šalies advokato atsiųstą kokią nors procesinį dokumentą. Praktikai pažymi⁸⁷, kad dažnai advokatai vienas kitam įteikia teismo dar nepriimtų ieškinų papildymus ir pakeitimus, apeliacinius ir atskiruosius skundus ir kitus panašius dokumentus. Tokioje situacijoje dokumentus gavusio advokato padėtis yra dviprasmė ir kyla klausimas, reikia rašyti atsiliepiamą ar ne. Juk pateiktas kitos šalies advokatu dokumentas gali būti su trūkumais, o gavęs tokį dokumentą teismas gali nustatyti terminą trūkumams pašalinti. Todėl kitos šalies advokatu būtų neprotinga atsiliepti į ieškinį, kuris yra su trūkumais. Todėl yra siūloma CPK 119 str. nuostatą interpretuoti taip, kad įteikimas tarp advokatų netaikomas, kai siunčiamas procesinis dokumentas, į kurį teismo nustatytu terminu, po to, kai šis dokumentas teismo buvo priimtas ir nusiųstas byloje dalyvaujantiems asmenims, dalyvaujantys byloje asmenys turės atsiliepti⁸⁸.

⁸⁶ Cit.op. 85.

⁸⁷ Ibid..

⁸⁸ Ibid.

Pažymėtina, kad pasiūlytoje CPK naujo projekto redakcijoje⁸⁹, yra bandoma įnešti aiškumo ir išspręsti aukščiau nurodytą problemą. CPK 119 str. yra suformuluotas aiškiau, t.y. yra nedviprasmiškai pasakoma, kuomet įteikimas tarp advokatų yra negalimas: jei nuo dokumento įteikimo pradedamas skaičiuoti naikinamasis terminas, taip pat kai įteikiami ieškiniai, apeliaciniai, kasaciniai skundai bei kiti procesiniai dokumentai, į kuriuos priešinga šalis turi pateikti atsiliepimą. Apibendrinant pažymėtina, kad norint įteikti procesinius dokumentus tiesiogiai, turi būti atsižvelgta į visas aukščiau nagrinėtas sąlygas.

⁸⁹ Cit. op. 54.

IX PROCESINIŲ DOKUMENTŲ ĮTEIKIMAS PROCESINIO BENDRININKAVIMO ATVEJU

Civiliniame procese gali būti tokių situacijų, kuomet vienoje byloje gali dalyvauti keli ieškovai, ir/arba keli atsakovai. Nagrinėjamu atveju susidurtume su taip vadinamu procesinio bendrininkavimo institutu. Analizuodami tokią situaciją be gilesnių pasamprotavimų galėtume teigti ir svarstyti, o kokią gi įtaką tai turi procesinių dokumentų įteikimo instituto ir ten įtvirtintų bendrųjų procesinių dokumentų įteikimo taisyklių taikymui. Kokiais procesinio bendrininkavimo instituto ypatumais remiantis bei kokius civilinio proceso tikslus įgyvendinant yra įstatymo leidėjo įtvirtintas atskiras procesinių dokumentų įteikimo būdas, taikomas procesinio bendrininkavimo atveju. Atsakymus į aukščiau iškeltus klausimus pateikia mums gilesnė ir išsamesnė procesinio bendrininkavimo instituto analizė kartu su pagrindinių civilinio proceso principų apžvalga.

9.1. Procesinio bendrininkavimo instituto ypatumai, lėmę atskiro procesinių dokumentų įteikimo būdo įtvirtinimo būtinybę

Esant šalių daugetui civiliniame procese, bei šiuo būdu susiklosčius bendrininkų santykiams, tokią situaciją reglamentuoja CPK 44 str. Bendroji taisyklė⁹⁰, pasisakanti dėl procesinių bendrininkų santykių, įtvirtina, kad kiekvienas bendrininkas veikia savarankiškai, t.y. savo vardu. Tokia įstatymo leidėjo suteikta teisė nagrinėjamu atveju yra pateisinama kiekvieno bendrininko noru pačiam atstovauti ir ginti savo interesus. Panašiai yra ir su noru asmeniškai gauti atitinkamam bendrininkui įteiktinus procesinius dokumentus. Tačiau, jeigu tarp bendrininkų nėra interesų kolizijos, šie gali paskirti vieną bendrininkų arba kitą atstovą (pvz. advokatą) bylai vesti (CPK 44 str. 2 d.).

Įgyvendinant proceso koncentruotumo, ekonomiškumo bei kooperacijos principus⁹¹, siekiant sutrumpinti procesinių dokumentų įteikimo procedūrą ir apriboti su procesinių dokumentų įteikimo susijusias išlaidas, 2002 m. CPK buvo įtvirtinta naujovė⁹² – procesinio bendrininkavimo atveju buvo numatyta teismo teisė tais atvejais,

⁹⁰ Žr. CPK 44 str. 1 d.

⁹¹ Žr. CPK 7 ir 8 str.

⁹² Cit. op. 57, p. 421.

kuomet bendrininkai nepaskiria vieno atstovo, priešingos šalies prašymu arba savo iniciatyva pasiūlyti bendrininkams paskirti vieną iš bendrininkų arba kitą subjektą igaliotu asmeniu su byla susijusiems procesiniams dokumentams gauti. Tuo atveju, jeigu į tokį teismo pasiūlymą nėra atsiliepiama bei visų bendrininkų atstovas nėra paskiriamas, yra numatyta teismo teisė paskirti tokį atstovą. Atkreiptinas dėmesys, kad tokiu atveju, teismas tai padarytų šalių sąskaita ir rizika. Todėl, esant galimybei, šalys turėtų turėti interesą susitarti ir pasiūlyti joms priimtina atstovą.

Esant šalių daugetui, bei šioms nepaskyrus vieno atstovo, tiek teismas, ketindamas tinkami įteikti procesinius dokumentus, tiek viena iš šalių, ruošdama procesinių dokumentų egzempliorius, neretais atvejais gali susidurti su nemažai problemų, susijusių su procesinių dokumentų įteikimu. Problemų ir nereikalingų tiek teismų, tiek vienos proceso šalių apsunkinimų gali būti įvairių: bereikalingas itin didelio kiekio procesinių dokumentų bei priedų egzempliorių ruošimas, teismų pareigos pasirūpinti procesinių dokumentų įteikimu kiekvienam bendrininkų, bei užtikrinti tinkamą procesinių dokumentų įteikimą šiems asmenims, apsunkimas, užsitęsusi civilinio proceso trukmė ir kt. Esant tokiai situacijai, civilinio proceso ekonomiškumo ir operatyvumo principai yra pamirštami ir nepaisomi, kas negali būti leistina civiliniame procese. Tai tampa ypač aktualu tam tikrų kategorijų bylose, kur vienu metu gali būti pažeidžiami daugelio žmonių interesai ir kur neretai itin didelis bendrininkų skaičius yra neišvengiamas, pvz. esant ginčams, kilusiems iš vartojimo teisinių santykių, iš teritorijų planavimo teisinių santykių ir kt., juo labiau, kad kol kas Lietuvoje nėra veiksmingas grupės ieškinio institutas. Atsižvelgiant į tai, kas aukščiau išdėstyta, procesinių dokumentų įteikimas bendrininkavimo atveju yra vertas dėmesio ir nagrinėjimo institutas.

9.2. Dokumentų įteikimo procesinio bendrininkavimo atveju realizavimo sąlygos ir ypatumai

Kaip jau buvo minėta, CPK 120 str. numatyta viena priemonių, kurios tikslas yra palengvinti teismo uždavinį įteikti procesinius dokumentus bendrininkams, padaryti procesinių dokumentų įteikimą bendrininkams pigesnę ir greitesnę. Tiek šių tikslų, tiek procesinių dokumentų įteikimo bendrininkavimo būdo realizavimo pagrindas yra bendrininkų arba teismo paskirtas visų bendrininkų atstovas, skirtas procesiniams dokumentams gauti. Analizuojant minėtą CPK normą, būtina atkreipti dėmesį į keletą principinių dalykų:

Pirma. Įstatymų leidėjas tais atvejais, kai kalbama apie bendrininkavimą procese, įpareigoja bendrininkus pasirūpinti arba bendru atstovu, išrinktu iš bendrininkų tarpo, arba kitu asmeniu, kuris bus atsakingas už visų su vedamu procesu susijusių procesinių dokumentų priėmimą. Šiuo atveju bylą nagrinėjantis teismas procesinių dokumentų įteikimus vykdys tik per vieną konkretų asmenį. Tik paskirus minėtą atstovą ir jam įteikiant procesinius dokumentus, suveiks procesinių dokumentų įteikimo bendrininkavimo atveju būdas. Šio įteikimo būdo esmė, kad bendrininkai, atstovaujami vieno ar kelių atstovų, turi pareigą rūpintis bylos eiga, privalo patys kontaktuoti su atstovais iš šiuo būdu domėtis, kokie procesiniai dokumentai yra gauti byloje. Taip teismas įvykdo savo įteikimo pareigą, o šalims belieka vykdyti pareigą domėtis proceso eiga, kas išplaukia iš civiliniame procese įtvirtintų teismo ir byloje dalyvaujančių asmenų pareigų.

Antra. Įstatymų leidėjas viena vertus suteikia galimybę teismui pasiūlyti bendrininkams pasiskirti atstovą, kita vertus nesudaro bendrininkams didelės galimybės rinktis, skirti ar ne byloje tokį asmenį, kadangi net ir esant bendrininkų sprendimui tokio asmens neskirti, teismas turi galimybę „apeiti“ tokį bendrininkų norą, bei turi teisę įgaliotą asmenį nutartimi paskirti pats, jeigu tuo būdu bus pagreitinta ir supaprastinta proceso eiga. Taigi savaime išsikristalizuoja klausimas, ar pavesti bylą vesti vienam iš bendrininkų ar kitam atstovui yra šalių pareiga, ar teisė. Doktrinoje nuomonės ir pozicijos šiuo klausimu išsiskiria. Viena išsakomų nuomonių⁹³ yra ta, kad tai yra šalių teisė, kadangi, kaip yra nurodoma, priešingu atveju, būtų rizikuojama pernelyg suvaržyti asmens teisę apsispręsti. Kita išsakomų nuomonių yra⁹⁴, kad iš esmės, tai yra bendrininkų pareiga, kurios nevykdymas gali sukelti labai nemalonių padarinių, kuomet bylą nagrinėjantis teismas pats, neatsiklausdamas šalių nuomonės, realizuos savo teisę paskirti tokį asmenį. Magistro darbo autoriaus nuomone, pirmoji pozicija yra paremta labiau lingvistiniu teisės normų aiškinimu, kuris būtent tokią poziciją ir implikuoja. Tuo tarpu antroji nuomonė yra labiau paremta sisteminiu, kompleksiniu teisės normų aiškinimu. Pritartina antrajai išsakytai pozicijai, kadangi, kaip jau buvo minėta, aiškinant lingvistiškai, procesinio bendrininkavimo atveju asmenys turi teisę paskirti atstovą, o teismas turi teisę pasiūlyti tai padaryti. Tačiau, turint omenyje tas aplinkybes, kad jeigu bendrininkai nepaskiria įgalioto asmens, teismas turi teisę įgaliotą asmenį nutartimi paskirti pats, jeigu tuo būdu bus pagreitinta ir supaprastinta proceso eiga, bei tokia teismo

⁹³ Cit. op. 57, p. 421.

⁹⁴ Cit. op. 85.

nutartis gali būti priimama esant bet kuriai bylos nagrinėjimo stadijai. Šia poziciją sustiprina ir tai, kad, kaip žinia, teismo nutartis skirti įgaliotą asmenį atskiruoju skundu nėra skundžiama. Todėl kad ir įtvirtinta CPK kaip teisė, paskirti bendrininkų atstovą procesiniams dokumentams gauti faktiškai tai yra bendrininkų pareiga.

9.3. Praktiniai – probleminiai įteikimo procesinio bendrininkavimo atveju aspektai

Dalis teorinių nagrinėjamo klausimo aspektų buvo aptarta anksčiau, todėl yra ne mažiau svarbu aptarti praktinius šio instituto įgyvendinimo niuansus. Visų pirma pažymėtina, kad praktikoje nagrinėjama norma yra retai kada taikoma⁹⁵. Šio instituto galimos neveiksmingumo priežastys išskirtinos įvairios:

Pirma. Iš dalies tai gali būti nulemta ganėtinai sudėtingos įgalioto asmens paskyrimo procedūros⁹⁶. Šios procedūros sudėtingumas pasireiškia tuomet, kai yra ne mažas skaičius bendrininkų, bei kai teismas turi įgyvendinti savo pareigą pasiūlyti bendrininkams paskirti patiems savo atstovą (CPK 120 str. 1 d.). Tuomet sudėtingumai gali būti dvejopi: viena vertus pačiam teismui bus sudėtinga perduoti tokį pasiūlymą visiems bendrininkams, kita vertus, patiems bendrininkams gali būti sudėtinga susitarti ir priėti vieningo sprendimo. Visa ši procedūra, kad ir būtų bevaisė, užtrunka nemažą laiko tarpą ir užtesia civilinės bylos nagrinėjimą.

Antra. Teismas, procesinių bendrininkų atstovą gali skirti savo nuožiūra tik tuomet, kai pirma pasiūlė tai padaryti bendrininkams, todėl, nežiūrint tokios teismo teisės įsikišti į procesinių bendrininkų paskyrimo procesą, teismas, deja, negali šios tvarkos įgyvendinimo paskubinti. Manytina, kad ir teismai, būtent taip suvokdami visą situaciją, nepatraukliai vertina tokį įteikimo būdą bei nėra suinteresuoti jį siūlyti taikyti bendrininkams.

Trečia. Manytina, kad dažnu atveju patys bendrininkai taip pat suranda galimybių, kaip išvengti analizuojamo įteikimo būdo taikymo, kuris patiems bendrininkams sukelia tam tikrų nepatogumų bei papildomų įpareigojimų. CPK 120 str. 2 d. numato, kad jeigu bendrininkai pareiškia turintys teisinį suinteresuotumą nebūti atstovaujamais vieno asmens, tokiu atveju teismo jau priimta nutartis pakeistina arba panaikintina.

⁹⁵ SIMAITIS, Rimantas. Procesinių dokumentų įteikimo problemos. *Teisė*, 2007, Nr. 62, p. 97.

⁹⁶ Ibid.

Doktrinoje yra pateikta pasiūlymų⁹⁷, koku būdu galima padaryti patrauklesniu ir galimai praktikoje dažniau naudojamu analizuojamą įteikimo būdą. Siūloma yra atsisakyti privalomo teismo siūlymo paskirti atstovą. Siūloma numatyti galimybę bendrininkams pasisakyti prieš ar po įgalioto asmens paskyrimo, į kurią teismas turėtų atsižvelgti. Jeigu bendrininkai turėtų prieštaravimų, į juos teismas atsižvelgtų sprendamas dėl nutarties skirti įgaliotą asmenį pakeitimo ar panaikinimo. Taip pat pateiktini kiti praktiniai patarimai sklandesniam šio įteikimo būdo funkcionavimui. Pavyzdžiui, tam tikrais atvejais patartina bendrininkams dėl įgalioto asmens paskyrimo susitarti ieškinio pareiškimе, ten išreiškiant savo valią būti atstovaujamiems vieno atstovo bei nurodyti atitinkamą asmenį, kurį bendrininkai pageidauja paskirti.

Apibendrinant tai, kas buvo pasakyta, darytina išvada, kad nagrinėjamas įteikimo būdas, nežiūrint kai kurių jo funkcionavimo spragų, tam tikrų kategorijų bylose, kuriose yra užprogramuotas asmenų daugeto civiliniame procese buvimas (kaip jau buvo minėta, tai galėtų būti ginčai, kylantys iš vartojimo, kreditavimo, teritorijų planavimo teisinių santykių, dėl žalos atlyginimo teisinių santykių ir kt.), bei Lietuvoje dar nefunkcionuojant grupės ieškiniui, yra tiesiog būtinas siekiant nepažeisti proceso ekonomiškumo, koncentruotumo ir kitų principų, todėl jo nereikėtų atsisakyti, bet galvoti apie šio įteikimo būdo supaprastinimo galimybes.

⁹⁷ Ibid.

X PROCESINIŲ DOKUMENTŲ ĮTEIKIMAS VIEŠO PASKELBIMO BŪDU

Įteikimas viešo paskelbimo spaudoje būdu yra itin specifinis įteikimo būdas lyginant su kitais įmanomais įtekimo būdais. Šiuo atveju skiriasi ne tik tai, kaip šis įteikimo būdas yra realizuojamas, t.y. kaip įvyksta pats procesinių dokumentų įteikimas, bet ir savo esme. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad civiliniame procese tai – kraštutinė (*ultima ratio*) priemonė, kurios tikslas, kitaip negu kitų procesinių dokumentų įteikimo būdų, yra ne tiek kad informuoti, pranešti asmeniui apie jo atžvilgiu prasidėjusį teismo procesą, bet, verčiau užtikrinti bylos nagrinėjimo teisme galimybę, kadangi įteikiant procesinius dokumentus viešo paskelbimo spaudoje būdu yra sukuriamą tik teisinė fikcija, kad procesiniai dokumentai yra įteikti. Ši teiginį pagrįs ir sustiprins žemiau atlikta išsamesnė šio instituto analizė.

10.1. Procesinių dokumentų įteikimo viešai paskelbiant būdo reikalingumas

Procesinių dokumentų įteikimas viešai paskelbiant nėra tas būdas, kuris įprastinėse situacijose alternatyviai gali būti pasirenkamas ir naudojamas vietoj pagrindinių procesinių dokumentų įteikimo būdų (vietoje tiesioginio įteikimo fiziniams ar juridiniams asmenims, įteikimo jų atstovams ar kt.). Kaip jau buvo minėta, tai kraštutinis, pats paskutinis procesinių dokumentų įteikimo būdas, apie kurio taikymą yra galvojama tik tuomet, kai nėra galimybių įteikti procesinius dokumentus kitais būdais.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas taip pat ne kartą yra pažymėjęs⁹⁸, kad įteikimas viešo paskelbimo būdu yra išimtinis, galimas tik esant įstatyme nustatytoms sąlygoms. Šio įteikimo būdo tikrasis tikslas yra ne tiek informuoti byloje dalyvaujantį asmenį apie prieš jį prasidėjusį teismo procesą (retas atvejis kuomet faktiškai šis tikslas yra pasiekiamas), o sudaryti galimybę apskritai nagrinėti bylą teisme.

Proceso koncentruotumo principas nagrinėjamu atveju taip pat svarbus, bei kurį įgyvendinti padeda analizuojamas procesinių dokumentų įteikimo būdas. Nesant įtvirtinto šio būdo, būtų galima tiesiog laukti, kada išaiškės šalies gyvenamoji ar darbo vieta ir tik

⁹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. spalio 29 d. nutartis civilinėje byloje S. S. v. L. S.; byla Nr. 3K-3-1023/2003; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. gruodžio 7 d. nutartis civilinėje byloje I. Z. ir S. M. v. J. S. K.; byla Nr. 3K-3-655/2005.

paskui nagrinėti bylą teisme⁹⁹. Nepamirštini yra ir ieškovo interesai ir siekis, kad kuo įmanoma greičiau būtų apgintos jo teisės. Įstatymų leidėjui nenumačius procesinių dokumentų įteikimo viešo paskelbimo spaudoje būdo, kitai proceso šaliai būtų užkertamas kelias pasinaudoti savo teise į teisminę gynybą, kas prieštarautų ne tik nacionaliniams teisės aktams, bet ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijai¹⁰⁰. Tačiau nepamirština, kad negalima piktnaudžiauti viešo įteikimo institutu pateikiant melagingus duomenis apie negalimumą nustatyti asmens gyvenamąją ar darbo vietą, ar kt. Už piktnaudžiavimą viešo įteikimo institutu, bylą nagrinėjantis teismas gali skirti baudą iki vieno tūkstančio litų (CPK 131 str. 2 d.).

10.2. Įteikimo viešo paskelbimo sąlygos ir ypatumai

Įteikimas viešo paskelbimo būdu reiškia, kad procesiniai dokumentai yra įteikiami paskelbiant juos vietinėje spaudoje, vietos laikraštyje (jeigu toks yra), ir viename iš pagrindinių Lietuvos Respublikos dienraščių. Išskirtinos tokios šio įteikimo būdo taikymo sąlygos: (i) turi būti nežinomos adresato gyvenamoji ir darbo vietos, įteikimo juridiniam asmeniui atveju – juridinio asmens buveinė; (ii) nėra galimybės paskirti kuratorių (CPK 130 str. 1 d.); šis būdas taip pat gali būti taikomas, kai byloje yra daugiau kaip dešimt byloje dalyvaujančių asmenų ir nėra galimybės įteikti procesinių dokumentų CPK 120 str. numatyta tvarka, t.y. paskiriant įgaliotą procesinius dokumentus priimti asmenį.

Turbūt nė vienam nekyla klausimų, kuomet reikia procesinius dokumentus įteikti viešo paskelbimo spaudoje būdu ir išpildyti vieną sąlygų - paskelbti pranešimą viename pagrindinių Lietuvos Respublikos dienraščių. Tačiau, svarstant apie paskelbimą vietinėje spaudoje neretai yra susiduriama su klausimais, kas laikytina „vietinė spauda“ ir ar tokia apskritai yra. Pažymėtina, kad nepaskelbus vietinėje spaudoje, jeigu tokia būtų, įteikimas nebūtų laikomas tinkamu. Teismų praktikoje yra pateikiamas atsakymas, kas laikytina vietine spauda. Vietinė spauda yra suprantama kaip geografiniu kriterijumi apibrėžtoje aplinkoje leidžiami ir platinami periodiniai bendrapoliniai ir reklaminiai spaudos leidiniai, atspindintys tos vietovės gyventojų informacinius poreikius, išskyrus pramoginio pobūdžio leidinius, kurie nors ir yra vietiniai leidiniai, tačiau jie neatlieka

⁹⁹ NEKROŠIUS, V. *Civilinis procesas: koncentruotumo principas ir jo įgyvendinimo galimybės*. Justitia, 2002, p. 128.

¹⁰⁰ 1950 m. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, Valstyvės žinios, 1995, Nr. 40-987.

atitinkamos visuomenės informavimo funkcijos, kadangi jų paskirtis yra kitokia, t.y. šie leidiniai yra skirti tik informacijai apie meną, kultūrą, sportą¹⁰¹.

Kaip jau buvo minėta, įstatymų leidėjo taip pat yra numatyta ir privaloma tokio pranešimo, kuris bus viešai paskelbtas, forma, kurio turinį reglamentuoja CPK 130 str. 4 d. Pagal šį straipsnį pranešime turi būti nurodyta:

- bylą nagrinėjantis teismas;
- įteiktino procesinio dokumento pobūdis (ieškinys, atsiliepinimas, kt.);
- adresatas;
- teismo posėdžio data, jeigu ji yra paskirta¹⁰².

Būtina laikytis šių įstatymo leidėjo numatytų formos reikalavimų, kadangi trūkstant nors vieno iš šių rekvizitų, procesinių dokumentų įteikimas viešo paskelbimo spaudoje būdu negali būti laikomas tinkamu.

Pažymėtina, kad viešo paskelbimo spaudoje būdu procesiniai dokumentai įteikiami tik esant suinteresuotos šalies prašymui ir jos sąskaita (CPK 130 str. 1 d.). Tačiau, galutinį sprendimą dėl būtinumo įteikti procesinius dokumentus viešo paskelbimo būdu visais atvejais priima bylą nagrinėjantis teismas, atsižvelgęs į argumentus į tokio suinteresuotos šalies prašymo pagrįstumą. Jeigu po to, kai procesiniai dokumentai jau įteikti viešo paskelbimo spaudoje būdu, paaiškėja, kad prašymas įteikti procesinius dokumentus buvo nepagrįstas, o tokį prašymą pateikusi šalis galėjo nesunkiai sužinoti kitos šalies gyvenamąją ar darbo vietą, teismas nutartimi nustato įprastą dokumento įteikimo būdą¹⁰³.

Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad įteikiant procesinius dokumentus viešo paskelbimo spaudoje būdu, įteikimo momentas yra įstatymo numatytos formos ir įstatymo numatyta tvarka paskelbto pranešimo paskelbimo spaudoje diena.

10.3. Kai kurios praktinės įžvalgos dėl dokumentų įteikimo viešai paskelbiant

Nemažai praktinių ir probleminių aspektų, susijusių su procesinių dokumentų įteikimu viešai paskelbiant, pastebi ir išgrynina teismai, taikydami CPK teisės normas. Taikant analizuojamą institutą pažymėtina, kad teismų praktikos šiuo klausimu nėra gausu, tačiau, nežiūrint į tai, svarbu paminėti jau šiandien dienai kai kurias teismų padarytas įžvalgas.

¹⁰¹ LAT teisėjų Senato 1999 m. birželio 18 d. nutarimas Nr. 17 „Dėl įstatymų taikymo teismų praktikoje, nagrinėjant skundus dėl teismo antstolių veiksmų, atliktų vykdant turto varžytines, taip pat nagrinėjant civilines bylas dėl turto pardavimo iš (be) varžytinių aktų arba turto perdavimo išieškotojui aktų pripažinimo negaliojančiais“, Teismų praktika, Nr. A2-11.

¹⁰² Cit. op. 57, p. 425.

¹⁰³ Cit. op. 57, p. 426.

Vienoje savo bylų Lietuvos Aukščiausiasis Teismas¹⁰⁴ analizavo įstatyme numatytų sąlygų laikymosi svarbą, norint taikyti procesinių dokumentų įteikimo viešo paskelbimo spaudoje būdą. Teismas pažymėjo, kad, kadangi byloje nebuvo įrodymų, kad teismas bandė skirti kuratorių, vadinasi teismas šios galimybės neišnaudojo, todėl buvo padaryta išvada, kad teismo veiksmai neatitiko CPK 130 str. 1 d. reikalavimų. Pažymėtina, kad įrodymų pateikimas arba buvimas yra vienas būdų teismui įsitikinti apie tam tikrų įstatymo sąlygų išpildymą arba neišpildymą, taip pat įsitikinti, ar procesinių dokumentų įteikimo viešai paskelbiant būdas buvo pritaikytas pagrįstai, bei ar nebuvo suteikta galimybė asmeniui piktnaudžiauti procesu. Todėl manytina, kad nagrinėjamu atveju teismas, neradęs byloje bandymų paskirti kuratorių įrodymų, pagrįstai nusprendė esant civilinio proceso teisės normų pažeidimų.

Bandant apžvelgti procesinių dokumentų įteikimą viešo paskelbimo būdu iš praktinės pusės akivaizdu, kad toks įteikimo būdas adresato atžvilgiu retai kada būna veiksmingas. Taip pat, toks procesinių dokumentų įteikimo būdas leidžia perduoti labai nedaug informacijos. Įdomu yra tai, kad lyginant su kitais procesinių dokumentų įteikimo būdais, jis yra žymiai brangesnis. Todėl doktrinoje yra nuskambėję pasiūlymų perkelti procesinių dokumentų viešą paskelbimą į elektroninę terpę¹⁰⁵, t.y. vykdyti ją internetu. Pažymėtina, kad toks pasiūlymas turi savo logiką žinant ir tą aplinkybę, kad elektroninio ryšio priemonės didžiajai daugumai žmonių yra prieinamos. Laikraščiuose informacija dažniausiai yra išskaidyta, sudėtinga yra vykdyti konkrečios dominančios informacijos paiešką. Visa tai sudaro prielaidas tvirtinti, kad procesinės informacijos viešas paskelbimas internete būtų veiksmingesnis, nei jos skelbimas spaudoje¹⁰⁶.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad CPK pakeitimų projekte¹⁰⁷ jau yra einama nurodytu keliu¹⁰⁸. Projektu siūloma keisti praktiškai nepasiteisinusią procesinių dokumentų įteikimo viešo paskelbimo būdu tvarką.¹⁰⁹ Atsižvelgiant į numatomus pakeitimus, yra siūloma CPK 130 str. papildyti toliau nurodytu būdu: *procesiniai dokumentai yra įteikiami teismo nuožiūra paskelbiant specialiaame tinklapyje internete ir teismo skelbimų lentoje arba specialiaame tinklapyje ir internete ir vietos laikraštyje (jeigu toks yra)*. Tokia

¹⁰⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. balandžio 8 d. nutartis civilinėje byloje *Lietuvos Respublikos generalinis prokuroras v. D. M. ir kt.*; byla Nr. 3K-3-227/2008.

¹⁰⁵ SIMAITIS, Rimantas. Procesinių dokumentų įteikimo problemos. *Teisė*, 2007, Nr. 62, p. 101.

¹⁰⁶ SIMAITIS, Rimantas. Procesinių dokumentų įteikimo problemos. *Teisė*, 2007, Nr. 62, p. 101.

¹⁰⁷ Cit. op. 54.

¹⁰⁸ 2008 m. gegužės 23 d. Civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymo projektas Nr. XP-3107 [interaktyvus]. [žiūrėta 2008-11-12]. Prieiga per internetą: <http://www.seimas.lt>.

¹⁰⁹ 2008 m. gegužės 23 d. Civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto aiškinamasis raštas Nr. XP-3107 [interaktyvus]. [žiūrėta 2008-11-12]. Prieiga per internetą: <http://www.seimas.lt>.

nuostata yra įgyvendinamas taip pat siekis modernizuoti civilinį procesą. Paskelbimas atitinkamų teismų skelbimo lentose užtikrina platesnį informacijos pasklidimą ir yra naudojamas kaip papildoma viešo paskelbimo priemonė. Pažymėtina, kad tokie CPK pakeitimai vertintini palankiai. Numatyti pakeitimai ne tik padarys procesinių dokumentų įteikimą viešai paskelbiant pigesni, bet ir, perkėlus įteikimą į elektroninę terpę, pačią įteiktiną informaciją padarys prieinamesnę.

XI KURATORIAUS INSTITUTAS. PROCESINIŲ DOKUMENTŲ ĮTEIKIMAS KURATORIUI

11.1. Kuratoriaus instituto paskirtis ir reikšmė įgyvendinant procesinių dokumentų įteikimą

Kuratoriaus instituto paskirtis civiliniame procese – papildomai apsaugoti asmenų, kurių gyvenamoji vieta nėra žinoma, procesines teises¹¹⁰. Įtvirtinant civiliniame procese kuratorystės institutą buvo siekiama suderinti greito ir tinkamo proceso principus bei pagal galimybes, bent jau įteikiant pačius svarbiausius procesinius dokumentus, mėginta išvengti įteikimo viešai paskelbiant, kuris gali būti vertinamas tik kaip tinkamo įteikimo iliuzija¹¹¹. Paskyrus kuratorių, jis tampa tarsi įstatyminis nesančiosios šalies atstovas ir paskyrimu įgauna visas teises veikti šalies vardu. Kadangi nagrinėjamu atveju yra kalbama apie visiškai kito asmens teisių gynimą, paprastai, kuratoriumi yra skiriamas to asmens giminaitis, taip bandant užtikrinti, kad nesančio ir atstovaujamo kuratoriaus asmens teisės būtų ginamos kaip galima geriau. Šiuo atveju, kuratoriaus paskyrimas ir iš to išplaukiantis procesinių dokumentų įteikimas būtent jam yra pranašesnė ir veiksmingesnė priemonė užtikrinti asmens pažeistų materialųjų subjektinių teisių gynybą nei įteikimas viešai paskelbiant¹¹².

11.2. Dėl nežinomos gyvenamosios ar darbo vietos, bei atstovaujančio organo nebuvimo, kaip vieno pagrindų skirti kuratorių, tinkamo nustatymo

Vienas esminių CPK numatytų pagrindų skirti kuratorių ir įteikti procesinius dokumentus kuratoriui yra aplinkybė, kad šaliai, kuriai reikia įteikti procesinius dokumentus, lemiančius būtinumą ginti šios šalies teises, gyvenamoji ar darbo vieta yra nežinoma arba ji neturi jai atstovaujančio organo (CPK 129 str.). Gali kilti klausimas, ar užtenka vien tik tos aplinkybės, kad vienai iš bylos šalių, prašančiai paskirti kuratorių, nėra žinoma kitos šalies gyvenamoji vieta, nepateikus jokių šias aplinkybes patvirtinančių įrodymų? Įdomu

¹¹⁰ Cit. op. 57, p. 423.

¹¹¹ VĖLYVIS, S.; VIŠINSKIS, V.; ŽALĖNIENĖ, I. Kuratoriaus dalyvavimas civiliniame procese (kai kurie teoriniai ir praktiniai aspektai), Jurisprudencija, 2007, Nr. 3 (93), p.8.

¹¹² NEKROŠIUS, V. *Civilinis procesas: koncentruotumo principas ir jo įgyvendinimo galimybės*. Justitia, 2002, p. 128.

yra ir tai, kaip tokią situaciją vertina teismai, svarstydami kuratoriaus skyrimo pagrįstumo klausimą. Apžvelgtinas ir užsienio valstybių doktrinų požiūris nagrinėjamu klausimu.

Austrijos civilinio proceso doktrinoje nurodoma, kad šalies gyvenamąją vietą laikyti nežinoma galima ne tik kai suinteresuota kuratoriaus paskyrimu šalis neturi jokių žinių apie ją, bei ir kai ratas žmonių, su kuriais nesanti šalis tradiciškai bendravo, užklausta, šios aplinkybės nežino¹¹³. Lenkijos civilinio proceso doktrinoje pabrėžiama, kad aplinkybė, jog šalis laikinai negyvena gyvenamojoje vietoje dėl laikino išvykimo į užsienį ar dėl kitų priežasčių, negali būti laikoma kaip nežinoma asmens gyvenamoji vieta¹¹⁴. Nelaikoma, kad yra nežinoma šalies gyvenamoji bei darbo vieta taip pat ir tais atvejais, kai šalis, kurios adresas teismui ir kitoms bylose dalyvaujančioms šalims buvo žinomas, yra pakeitusi savo gyvenamąją vietą ir apie tai neinformavusi teismo ir dalyvaujančių bylose asmenų. Tokiu atveju laikoma, kad bylose dalyvaujantis asmuo nesilaikė CPK 121 str. numatytos pareigos informuoti teismą, todėl procesiniai dokumentai siunčiami teismui žinomą, nurodytu adresu ir yra laikomi įteiktais tinkamai. Todėl šiuo atveju, procesinių dokumentų įteikimas kuratoriui negali būti taikomas¹¹⁵.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad nežinoma gyvenamoji ar darbo vieta yra fakto klausimas, todėl šią aplinkybę turi pagrįsti prašanti paskirti kuratorių šalis. Manytina, kad vien tik žodinio šalies, prašančios paskirti kuratorių, nurodymo, kad jai nėra žinoma šalies gyvenamoji ar darbo vieta, nepakanka, kad būtų galima taikyti procesinių dokumentų įteikimo kuratoriui būdą. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas taip pat vienoje savo bylų yra pabrėžęs¹¹⁶, kad nurodyti atsakovo gyvenamąją vietą yra ieškovo pareiga. Pagal CK 2.16 str. 1 d., registro duomenys apie asmens gyvenamąją vietą yra tik vienas iš kriterijų gyvenamajai vietai nustatyti. Nagrinėjamoje bylose teismas iš civilinės bylos matydamas, kad atsakovas registruotoje gyvenamojoje vietoje nebegyvena, nes išvyko į užsienį, privalėjo įpareigoti ieškovą pateikti patikslintus duomenis apie atsakovo gyvenamąją vietą. Nepamirština taip pat ir tai, kad nustatant asmens darbo vietą, svarbią reikšmę turi Valstybinės mokesčių inspekcijos turimi duomenys. Kaip žinia, praktikoje nurodytos institucijos neteikia tokių duomenų fiziniams asmenims, tačiau šalis gali prašyti teismo išreikalauti nurodytus duomenis.

¹¹³ FASCHING, H. W. *Kommentar zu den Zivilprozessgesetzen*. Wieden, 1962, p. 620-621.

¹¹⁴ KORZAN, K. *Kurator w postępowaniu ciwilnym*. Warszawa, 1971, p. 125.

¹¹⁵ VĖLYVIS, S.; VIŠINSKIS, V.; ŽALĖNIENĖ, I. Kuratoriaus dalyvavimas civiliniame procese (kai kurie teoriniai ir praktiniai aspektai), *Jurisprudencija*, 2007, Nr. 3 (93), p.8.

¹¹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. lapkričio 38 d. nutartis civilinėje byloje *S. Giniotienė v V. Giniotis*; byla Nr. 3K-3-1042/2003, kat. 98.

Bet kuriuo atveju, prieš prašant teismo įteikti procesinius dokumentus kuratoriui, turėtų būti įdėta tam tikrų pastangų asmens gyvenamajai ar darbo vietai nustatyti ir tik tikrai įsitikinus, kad to neįmanoma yra padaryti, turėtų būti prašoma skirti kuratorių.

11.3. Dėl suinteresuotos šalies prašymo paskirti kuratorių

Kaip jau buvo minėta, Norint byloje paskirti kuratorių, turi būti išpildytos šios sąlygos:

- turi būti nežinoma šalies, kuriai turi būti įteikti procesiniai dokumentai, gyvenamoji ir darbo vietos, arba ši šalis neturi turėti jai atstovaujančio organo;
- yra suinteresuotos šalies prašymas paskirti kuratorių.

Kaip matome, suinteresuotos šalies prašymas paskirti kuratorių yra imperatyvus reikalavimas, imperatyvi sąlyga, numatyta CPK. Todėl manytina, kad skirti kuratorių nesant aiškaus šalies prašymo negalima. Įstatymas nenurodo, kokia forma turi būti pareiškiamas toks prašymas - žodžiu ar raštu. Doktrinoje viena nuomonių yra¹¹⁷, kad kadangi įstatymas nenustato, kad prašymas paskirti kuratorių gali būti teismui pareiškiamas žodžiu, taigi yra daroma išvada, kad prašymas teismui paskirti kuratorių, kaip ir bet koks kitas procesinis dokumentas, turi būti teismui pateikiamas raštu. Galimos ir kitokios pozicijos. Visų pirma, jeigu įstatymas nenumato privalomos rašytinės prašymo formos, vadinasi leidžia pateikti tokį prašymą ir kitais CPK numatytais būdais. Nepamirština, kad esant reikalui ir paaiškėjus įstatyme numatytoms aplinkybėms, prašymas paskirti kuratorių kaip ir daugelis kitų prašymų civiliniame procese gali būti pareikšti žodžiu, teismo posėdžio metu, ir tokie prašymai bus įtraukti į teismo posėdžio protokolą. Atsižvelgiant į tai teigtina, kad rašytinio prašymo nebuvimas netrukdo teismui kitais būdais sužinoti ir užfiksuoti šalies valią dėl kuratoriaus paskyrimo.

Pažymėtina, kad praktikoje procesinių dokumentų įteikimo kuratoriui būdas yra dažnai apeinamas, kadangi suinteresuotos šalies prašymo paskirti kuratorių nebuvimas sąlygoja analizuojamo įteikimo būdo taikymo negalimumą ir atveria galimybes kito įteikimo būdo taikymui, o būtent procesinių dokumentui įteikimui viešo paskelbimo būdu, kuris lyginant su kuratoriaus paskyrimu ir procesinių dokumentų įteikimo kuratoriui, yra žymiai pigesnis ir kitais aspektais patrauklesnis vienai iš šalių būdas. Teismų praktika taip pat rado būdą, kaip kūrybingai aiškinant įstatymą galima būtų išsiversti be kuratoriaus, palaikydama aukščiau minėtą poziciją, ir dažnas atvejis, kai

¹¹⁷ VĖLYVIS, S.; VIŠINSKIS, V.; ŽALĖNIENĖ, I. Kuratoriaus dalyvavimas civiliniame procese (kai kurie teoriniai ir praktiniai aspektai),. Jurisprudencija, 2007, Nr. 3 (93), p. 11.

kuratoriaus net nėra bandoma paskirti. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad CPK 129 str. ir 130 str. 1 d. yra numatyta, kad nesant galimybės paskirti kuratorių, procesinius dokumentus galima įteikti viešo paskelbimo spaudoje būdu. Kaip jau buvo analizuota aukščiau - viešas paskelbimas spaudoje turėtų būti naudojamas tik kaip išimtinis procesinių dokumentų įteikimo būdas. Tačiau analizuojant susiformavusią teismų praktiką akivaizdu, kad šios įstatymų nuostatos yra apeinamos, o procesinių dokumentų įteikimu viešo paskelbimo būdu yra piktnaudžiaujama. Viešas paskelbimas spaudoje yra pigesnis, tačiau tinkamai neužtikrina kitos šalies interesų, leidžia kitai šaliai be didesnių pastangų laimėti bylą. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas vienoje savo konsultacijų¹¹⁸ nurodė, kad šalies nesutikimas su kuratoriaus paskyrimu yra pagrindas, kuomet kuratoriaus paskirti yra neįmanoma, ir savo ruožtu tai reiškia, kad yra leidžiama įteikti procesinius dokumentus viešo paskelbimo spaudoje būdu.

Džiugu yra tai, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas vienoje savo bylų¹¹⁹ pabrėžė būtinumą *bandyti* paskirti kuratorių ir pažymėjo, kad, kadangi byloje nebuvo įrodymų, kad teismas bandė skirti kuratorių, vadinasi teismas šios galimybės neišnaudojo, todėl buvo padaryta išvada, kad teismo veiksmai neatitiko CPK 130 str. 1 d. reikalavimų, ir kad teismas nepagrįstai nusprendė įteikti procesinius dokumentus viešo paskelbimo spaudoje būdu.

11.4. „Būtinybė ginti šalies teises“ – viena įteikimo kuratoriui instituto taikymo sąlygų

Skiriant procesinių dokumentų įteikimo kuratoriui būdą svarbu nustatyti, ar planuojamas įteikti ieškinys ar kitas procesinis dokumentas tikrai *sukelia būtinumą ginti šios šalies teises*. Kitų procesinių dokumentų sąvoka apima ne tik dalyvaujančių byloje asmenų procesinius dokumentus (ieškinius, priešieškinius, atsiliepiamus, dublikus ir kt.), bet ir teismo procesinius dokumentus. Doktrinoje yra išsakoma nuomonių¹²⁰, kad procesiniu dokumentu, sukeliančiu būtinumą ginti šalies teises, reikėtų laikyti tokį dokumentą, su kuriuo susijusi galimybė pradėti tokį šalies teisių gynimą. Pavyzdžiui, ieškinio įteikimas kuratoriui sukelia būtinumą pradėti šalies teisių gynimą pateikiant atsiliepimą į ieškinį.

¹¹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2003 m. balandžio 2 d. konsultacija // Teismų praktika. 2003, Nr. 19.

¹¹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. balandžio 8 d. nutartis civilinėje byloje *Lietuvos Respublikos generalinis prokuroras v. D. M. ir kt.*; byla Nr. 3K-3-227/2008.

¹²⁰ VĖLYVIS, S.; VIŠINSKIS, V.; ŽALĖNIENĖ, I. Kuratoriaus dalyvavimas civiliniame procese (kai kurie teoriniai ir praktiniai aspektai),. Jurisprudencija, 2007, Nr. 3 (93), p. 12.

Atkreiptinas dėmesys, kad nurodytu atveju, dauguma procesinių dokumentų sukelia būtinumą pradėti šalies teisių gynimą, todėl gana dažnu atveju ši sąlyga būtų išpildyta.

11.5. Dokumentų įteikimo kuratoriui instituto nefunkcionavimo praktikoje priežastys ir siūlytini patobulinimai

Kuratoriaus instituto tikslas - padėti įgyvendinti kitos šalies teisę būti išklausytai, taip pat rungtis ir kitus principus. Praktikoje, deja, paaiškėjo, kad įstatyme įtvirtinta procesinių dokumentų įteikimo kuratoriui sistema yra nefunkcionalinė¹²¹. Procesinių dokumentų įteikimo kuratoriui būdo neveiksmingumo priežastys išskirtinos kelios:

Pirma. Neveiksminga apmokėjimo kuratoriui sistema. Remiantis CPK 39 str. 3 d., šalis, kuri prašo paskirti kuratorių, iš anksto turi sumokėti jo atstovavimo išlaidas. Taip pat yra patvirtinta išlaidų, susijusių su civilinės bylos nagrinėjimu, dydžių ir jų išmokėjimo tvarka (toliau „Tvarka“)¹²². Tvarkoje yra numatytas valandinis apmokėjimas už kuratoriaus darbą. Numatyti iš anksto, koks bus kuratoriaus įdirbis, yra gana sudėtinga. Ko gero ne vienoje byloje yra neįmanoma nustatyti, kiek truks jos nagrinėjimas. Atsižvelgiant į tai, akivaizdu, kad egzistuojanti tvarka yra ydinga ir keistina, reikėtų daugiau įnešti daugiau teisinio aiškumo.

Antra. Teisės aktuose yra pasisakyta vien dėl kuratoriaus darbo apmokėjimo, tačiau netgi Tvarkoje nėra nustatyta, iš kokių lėšų ir kas turėtų apmokėti kuruojamos šalies bylinėjimosi išlaidas, pvz. žyminį mokestį, išlaidas ekspertizėms, ir kt. Neišsprendus šio klausimo, kuratorius negalėtų veiksmingai ginti šalies interesų, nebent pats iš savo lėšų sutiktų sumokėti šias išlaidas vėliau tikėdamasis jas atgauti ir pralaimėjusios bylą šalies arba iš jo atstovaujamos šalies. Taip pat pažymėtina, kad tokio pobūdžio kuratoriaus išlaidų tikslo skaičiaus taip pat negalima būtų nuspėti iš anksto¹²³.

Trečia. Nėra sukurtas aiškus mechanizmas, kuris leistų teismui kiekvienu konkrečiu atveju operatyviai surasti asmenį, turintį pakankamą suinteresuotumą ir kvalifikaciją

¹²¹ Remiantis advokatų kontoros „Raidla Lejins & Norcous“ 2008 m. rugsėjį – spalį atliktos apklausos, kurios tikslas buvo išsiaiškinti procesinių dokumentų įteikimo problemas Lietuvoje, tyrimo rezultatais, dabartinę įteikimo per kuratorių instituto būklę palankiai vertino tik 15 % respondentų. Net 40 % respondentų nurodė, kad jiems neteko susidurti su nurodytu įteikimo būdu, o 35 % respondentų mano, kad praktikoje šis institutas nepasiteisino. SIMAITIS, Rimantas. Procesinių dokumentų įteikimo problemos Lietuvoje: apklausos išvados [interaktyvus]. [žiūrėta 2008-10-29]. Prieiga per internetą: <http://www.rln.lt/index.php/pageid/290>.

¹²² Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2002 m. gruodžio 6 d. įsakymas Nr. 344 „Dėl išlaidų, susijusių su civilinės bylos nagrinėjimu, dydžių ir jų išmokėjimo tvarkos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2002, Nr. 117-5274.

¹²³ SIMAITIS, Rimantas. Procesinių dokumentų įteikimo problemos. *Teisė*, 2007, Nr. 62, p. 99.

tinkamai atstovauti tai proceso šaliai, kuriai jis yra skiriamas. Iš teismų praktikos tėra aišku, kad kuratoriumi turėtų būti veiksnus fizinis asmuo, galintis tinkamai pasirūpinti atitinkamos šalies teisių ir teisėtų interesų apsauga. Anot Lietuvos Aukščiausiojo Teismo¹²⁴, kuratoriumi galėtų būti skiriami advokatai ar advokatų padėjėjai, atitinkamos šalies šeimos nariai ar giminaičiai ar kiti asmenys, suinteresuoti atitinkamo asmens teisių ir teisėtų interesų apsauga. Asmenys, turintys teisinį suinteresuotumą bylos baigtimi, jeigu jis yra priešingas atstovaujamosios šalies interesams, negali būti skiriami kuratoriumi. CPK nenumato, jog ieškovas, prašydamas paskirti kuratorių, privalėtų pateikti teismui konkrečią kuratoriaus kandidatūrą, tačiau kartu ir nedraudžia ieškovui siūlyti konkretų fizinį asmenį paskirti kuratoriumi. Anot Teismo, kuratoriumi gali būti skiriamas asmuo, atitinkantis aukščiau išvardintus reikalavimus ir esant šio asmens sutikimui. Doktrinoje yra oponuojama ir išsakoma nuomonė, kad atstovavimas ir šalies interesų gynimas teisme yra sudėtinga veikla, reikalaujanti atitinkamų teisės žinių, įgūdžių, todėl kuratoriais civiliniame procese turėtų būti skiriami advokatai, advokatų padėjėjai, teikiantys kuratoriaus paslaugas. Šis pasiūlymas yra logiškas ir pagrįstas, tačiau kalbant apie jo praktinį įgyvendinimą galima pastebėti tam neigiamų niuansų. Kaip žinia, kuratoriaus institutas praktikoje yra gausiai apeinamas ir didžiąja dalimi tai lemia finansiniai aspektai - išlaidos, susijusios su kuratoriaus paskyrimu. Jeigu nurodytas paslaugas teiktų advokatai, manytina, kad toks įteikimo būdas netaptų pigesnis, o anaipol, yra išlaidų padidėjimo rizika.

Ketvirta. Sistemiškai aiškinant CPK normas, CPK 39 str. yra įtvirtinta, kad kuratorius yra skiriamas tik skubiems procesiniams veiksams atlikti. Ši nuostata palieką tam tikrą neapibrėžtumą ir neatsako į klausimą, kas būtų tuo atveju, jeigu asmuo, kurio interesais yra paskirtas kuratorius, taip ir neatsirastų.

Nežiūrint analizuojamo instituto neveiksmingumo priežasčių gausos, doktrinoje yra nuskambėję nemažai naudingų pasiūlymų, kaip galima būtų šį institutą atgaivinti. Vieni tokių pasiūlymų yra nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kad kuratoriaus darbas ir jo patirtos bylinėjimosi išlaidos iš pradžių būtų dengiamos iš valstybės garantuojamos teisinės pagalbos fondų, o vėliau išieškomos iš pralaimėjusios bylą šalies. Taip pat yra siūloma leisti vykdyti kuratoriaus paskiria teismo prašymu¹²⁵. Kiti pasiūlymai yra – peržiūrėti užmokesčio kuratoriui tvarką, kad kuratoriaus užmokestį galima būtų apskaičiuoti iš

¹²⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2003 m. balandžio 2 d. konsultacija // Teismų praktika. 2003, Nr. 19.

¹²⁵ SIMAITIS, Rimantas. Procesinių dokumentų įteikimo problemos. *Teisė*, 2007, Nr. 62, p. 100.

anksto nustatant tam tikrus fiksuotus įkainius už tam tikrų kategorijų bylų nagrinėjimą¹²⁶, ir kt.

Tačiau, nepaisant tam tikrų kuratoriaus instituto įgyvendinimo problemų, matyt, dauguma pritartų, kad šis institutas CPK yra reikalingas ir turi savo prasmę padedant kitai šaliai įgyvendinti rungimosi principą, įgyvendinant teisę būti išklausytai, padedant veiksmingai nagrinėti civilines bylas. Todėl ateityje CPK normos turėtų būti tobulinamos atsižvelgiant į praktikoje paaiškėjusias problemas. Analizuojant CPK pakeitimų projektą matyti, kad nėra numatyta jokių pakeitimų siekiant renovuoti ir atgaivinti šį institutą, kas nėra itin sveikintina. Įstatymų leidėjui patartina apsvarstyti kuratoriaus instituto atgaivinimo galimybę pasirenkant optimaliausią būdą bei pasinaudojant tuo, kad analizuojamu CPK pakeitimų projektu yra patobulinama dauguma teisės normų, tame tarpe ir procesinių dokumentų įteikimą reglamentuojančių teisės normų.

¹²⁶ SIMAITIS, Rimantas. Procesinių dokumentų įteikimo problemos. *Teisė*, 2007, Nr. 62, p. 100-101.

XII KITI PROCESINIŲ DOKUMENTŲ ĮTEIKIMO BŪDAI

Kalbant apie dar neaptartus procesinių dokumentų įteikimo būdus, paminėtini: procesinių dokumentų įteikimas teisme, daugkartinis įteikimas, įteikimas įkalintiems asmenims ir sukarintoms organizacijoms. Atsižvelgiant į tai, kad šie įteikimo būdai praktikoje nekelia didesnių problemų, apie juos bus užsiminta išskiriant pagrindinius jų bruožus.

12.1. Procesinių dokumentų įteikimas teisme

Siekdamas užtikrinti civilinio proceso koncentruotumo ir ekonomiškumo principų įgyvendinimą, įstatymų leidėjas numatė ir įtvirtino galimybę procesinius dokumentus įteikti byloje dalyvaujantiems asmenims tiesiogiai teisme, kai yra tokia galimybė, t.y. kai šie yra atvykę į teismo posėdį. Tai yra logiškas įstatymų leidėjo sprendimas, kadangi šiuo atveju yra sutaupomos įteikimo lėšos, o ir asmenys gali greičiau susipažinti su įteikiamų procesinių dokumentų turiniu. Tokio pobūdžio įteikimas yra užfiksuojamas teismo posėdžio protokole, atitinkamiems asmenims pasirašius ir šiuo patvirtinus apie procesinių dokumentų gavimą, o pats įteikimas yra laikomas atliktu tinkamai.

12.2. Įteikimas sukarintoms organizacijoms ir įkalintiems asmenims

Analizuojamą įteikimo būdą iš anksčiau analizuotų procesinių dokumentų įteikimo būdų išskiria subjekto ypatumai, kuriems turi būti įteikti procesiniai dokumentai, būtent: *sukarintoms organizacijoms* ir *įkalintiems asmenims*. Dėl ypatingos adresato padėties, jam nėra galimybių įteikti procesinių dokumentų įprastiniais būdais. CPK 125 str. numato, kad sukarintoms organizacijoms procesiniai dokumentai įteikiami atitinkamos organizacijos ar jos padalinio vadui, arba budėtojai. Šis ypatumas yra susijęs su tuo, kad į sukarintų organizacijų teritoriją galima pateikti tik su specialiais leidimais, o įkalintiems asmenims taip pat yra taikomas specialus režimas, dėl kurio juos taip pat yra sudėtinga pasiekti ir nėra galimybių įteikti dokumentų asmeniškai¹²⁷. Procesiniai dokumentai yra laikomi įteiktais tinkamai nuo jų įteikimo atitinkamam minėtų organizacijų pareigūnui ar administracijai dienos.

¹²⁷ Cit. op., p. 427.

12.3. Daugkartinis įteikimas

CPK 128 str. numato keletą kartų įteikto to paties procesinio dokumento įteikimo momentą. Jei dėl tam tikrų priežasčių tas pats procesinis dokumentas yra įteikiamas keletą kartų, laikoma, kad jis yra tinkamai įteiktas pirmojo įteikimo dieną. Tokios taisyklės įtvirtinimas padaro aiškesnį procesinių terminų skaičiavimą, nes tampa aišku, nuo kurios įteikimo dienos jis pradedamas skaičiuoti. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad tuo atveju, kuomet asmeniui keletą kartų yra įteikiami procesiniai dokumentai, tačiau jie nėra identiški, o juose yra padaryta tam tikrų pakeitimų, tuomet toks įteikimas nebūtų priskirtinas daugkartiniam įteikimui, o CPK 128 str. taisyklė negalėtų būti taikoma.

IŠVADOS

1. Išanalizavus procesinių dokumentų įteikime dalyvaujančių subjektų ratą paaiškėjo, kad dažnos procesinių dokumentų įteikimo neefektyvumo priežastys yra ne tiek procesinių dokumentų įteikimą įgyvendinančių subjektų netinkamas savo pareigų vykdymas, kiek komunikacijos tarp teismo ir dokumentų įteikimą tiesiogiai įgyvendinančių subjektų (pašto darbuotojų, kurjerių ir kt.) stoka, grįžtamojo ryšio, tinkamo informavimo nebuvimas. Atsižvelgiant į tai, siūlytina sukurti teismų ir procesinių dokumentų įteikimą įgyvendinančių subjektų bendradarbiavimo mechanizmą, bei apsvarstyti tokius bendradarbiavimo modelius: komunikuoti įdiegiant šiuolaikinių ryšių technologijas, nurodant kontaktinį telefono numerį, šviečiant pašto, kurjerių darbuotojus ir kt.
2. Nustatyta, kad Lietuvoje kyla nemažai įrodinėjimo problemų tais atvejais, kai procesiniai dokumentai yra įteikiami ne tiesiogiai adresatui, o kartu su juo gyvenantiems asmenims. Lietuvos teismų praktikoje yra išvystyta taisyklė, kad netinkamo įteikimo įrodinėjimo pareiga tenka būtent adresatui, kuris dažniausiai nesugeba įrodyti kitų asmenų pareigų netinkamo vykdymo. Palankiai vertintina ir pritartina CPK pakeitimų projektui, kur jau bandoma spręsti minėtą problemą įtvirtinant atsakomybę (baudą) už pareigų, susijusių su procesinių dokumentų įteikimu, nevykdymą. Šiuo yra bandoma paskirstyti atsakomybę ir įrodinėjimo našą tuo atveju, jeigu dokumentai adresato nepasiekė, iš dalies ją perkeliant ant asmenų, priėmusių adresatui įteiktiną korespondenciją, pečių.
3. Lyginamuoju aspektu išanalizavus procesinių dokumentų įteikimo juridiniams asmenims „*tinkamo laiko*“ problematiką nustatyta, kad reikšminga yra užsienio valstybių patirtis ir bandymai įtvirtinti, kad procesiniai dokumentai juridiniam asmeniui būtų įteikiami šio darbo valandomis, o juos įteikus po darbo valandų, procesiniai terminai būtų skaičiuojami nuo procesinių dokumentų įteikimo atitinkamą darbo dieną, darbo metu, dienos. Tokia išvada darytina todėl, kad juridinio asmens galimybės susipažinti su įteiktų procesinių dokumentų turiniu bei atsiliepti dėl netinkamo įteikimo laiko yra ribojamos ir šiuo juridiniai asmenys atsiduria nevienodoje padėtyje su fiziniais asmenimis, atitinkamai dėl to, ši iškelta problema yra įdomi ir tikėtina, bus aktuali ir sprendina ateityje.

4. Nustatyta, kad nežiūrint į tai, kad elektroninių paslaugų ir elektroninės valdžios sektoriai Lietuvoje yra nuolat plėtojami, kas sudaro palankią terpę vystyti procesinių dokumentų įteikimą telekomunikacijų galiniais įrenginiais, šis institutas šiandien dienai neveikia. Vien šio įteikimo būdo įtvirtinimas nėra pakankamas jo sklandžiam įgyvendinimui: visų pirma turi būti tobulinami teisės aktai, kurie įtvirtintų aiškias taisykles tvarką, kuriomis remiantis, vyktų procesinių dokumentų įteikimas. Atsižvelgiant į Lietuvoje susiklosčiusią padėtį, tik užtikrinus palankią įstatyminę bazę yra įmanoma sudaryti tinkamas sąlygas elektroniniam procesinių dokumentų įteikimui plėtoti.
5. Išanalizavus procesinių dokumentų įteikimo kuratoriui institutą darytina išvada, kad praktikoje, procesinių dokumentų įteikimo kuratoriui būdas yra dažnai apeinamas ir neveiksmingas dėl daugelio priežasčių: yra neveiksminga apmokėjimo kuratoriui sistema, nėra sukurta aiškaus mechanizmo, leidžiančio teismui operatyviai paskirti tam tikrą asmenį kuratoriumi, teismų kūrybingas būdas išvengti šio instituto taikymo, neišspręstas kuratoriaus procesinių išlaidų klausimas ir kitos priežastys. Siūlytina peržiūrėti kuratoriaus instituto reglamentavimą bei galimai iš esmės jį pertvarkyti, apsvarstant galimybę įtraukti jį į valstybės garantuojamos teisinės pagalbos sistemą.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Norminė literatūra

- 1) Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (su vėlesniais pakeitimais ir papildymais), patvirtintas 2002 m. vasario 28 d. įstatymu Nr.IX-743 (Valstybės žinios, 2002, Nr.36-1340).
- 2) Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas Nr.IX-743 (Valstybės žinios, 2002, Nr.36-1340).
- 3) Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, iš dalies pakeista protokolu Nr. 11, su papildomais protokolais Nr. 1, 4, 6 ir 7 (Valstybės žinios, 2000. Nr. 96-3016, 2001. Nr. 17).
- 4) 2008 m. gegužės 23 d. Civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymo projektas Nr. XP-3107.
- 5) 2006 m. gegužės 10 d. Teismų tarybos nutarimas Nr. 13 P-462 „Dėl Lietuvos teismų informacinės sistemos (LITEKO) vystymo plano“.
- 6) 2006 m. rugsėjo 9 d. Teismų tarybos nutarimas Nr. 13 P-380 „Dėl darbo grupės sudarymo dėl Teismo šaukimų ir kitų procesinių dokumentų įteikimo tvarkos tobulinimo“.

Specialioji literatūra

- 7) DRIUKAS, A; VALANČIUS, V. Civilinis procesas. Teorija ir praktika. II tomas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006.
- 8) FASCHING, H. W. *Kommentar zu den Zivilprozessgesetzen*. Wieden, 1962.
- 9) GOLDSCHMIDT, J. *Der Prozess als Rechtslage*. Aalen, 1962.
- 10) KORZAN, K. *Kurator w postępowaniu ciwilnym*. Warszawa, 1971.
- 11) LAUŽIKAS, E.; MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2004. I t.
- 12) LAUŽIKAS, E.; MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2004. II t.
- 13) Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras (autorių kolektyvas). I dalis. Vilnius: Justitia, 2004.

- 14) LOUGHLIN, P; GERLIS, S. *Civil procedure*. London: Cavendish Publishing Limited, 2004.
- 15) NEKROŠIUS, I.; NEKROŠIUS, V.; VĖLYVIS S. *Romėnų teisė*. Vilnius: Justitia, 1999.
- 16) NEKROŠIUS, V. *Civilinis procesas: koncentruotumo principas ir jo įgyvendinimo galimybės*. Justitia, 2002.
- 17) SIMAITIS, Rimantas. Procesinių dokumentų įteikimo problemos. *Teisė*, 2007, Nr. 62.
- 18) VĖLYVIS, S.; VIŠINSKIS, V.; ŽALĖNIENĖ, I. Kuratoriaus dalyvavimas civiliniame procese (kai kurie teoriniai ir praktiniai aspektai),. *Jurisprudencija* , 2007, Nr. 3 (93).
- 19) ZUCKERMAN, A. AS. *Civil procedure*. London: Lexis Nexis UK, 2003.

Teismų praktika

- 20) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. birželio 27 d. nutartis civilinėje *L. S. v. AB „Vilma“*, Nr. 3K-3-355/2005.
- 21) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gegužės 29 d. nutartis civilinėje *M. K. ir kt. v. G. N. ir kt.*, Nr. 3K-3-299/2008.
- 22) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. vasario 8 d. nutartis civilinėje byloje *P. L. v. UAB „VP Market“*; byla Nr. 3K-3-105/2006.
- 23) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. kovo 17 d. nutartis civilinėje byloje pagal skolininko *Lietuvos ir Švedijos UAB „CBM Investment“ prašymą dėl termino prieštaravimams pareikšti atnaujinimo*; byla Nr. 3K-3-202/2004.
- 24) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. balandžio 26 d. nutartis civilinėje *J. Š. v. V. Š.*; byla Nr. 3K-3-296/2004.
- 25) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. sausio 28 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Privati valda“ v. Ž. G.*; byla Nr. 3K-3-18/2008.
- 26) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. gruodžio 21 d. nutartis civilinėje byloje pagal pareiškėjų (kreditorių) *AB SEB*

- Vilniaus banko ir kt. skundus dėl bankrutuojančios UAB „LRG farmacija“ kreditorių susirinkimo nutarimų panaikinimo*; byla Nr. 3K-3-604/2007.
- 27) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. balandžio 20 d. nutartis civilinėje byloje pagal pareiškėjo (kreditoriaus) UAB „Penki kontinentai“ prašymą dėl įkeisto nekilnojamojo daikto perdavimo ir turto administravimo nustatymo; byla Nr. 3K-3-183/2007.
- 28) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. gruodžio 28 d. nutartis civilinėje byloje R. T. v. N. M.; byla Nr. 3K-3-681/2006.
- 29) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. rugsėjo 11 d. nutartis civilinėje byloje G. L. v. Vilniaus m. Socialinės paramos skyrius; byla Nr. 3K-3-328/2007.
- 30) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. kovo 2 d. nutartis civilinėje K. K. v. V. K.; byla Nr. 3K-3-143/2005.
- 31) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. balandžio 26 d. nutartis civilinėje J. Š. v. V. Š.; byla Nr. 3K-3-296/2004.
- 32) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. kovo 2 d. nutartis civilinėje K. K. v. V. K.; byla Nr. 3K-3-143/2005.
- 33) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. birželio 23 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Erpika“ v. IĮ „Autotrasa“, kt.; byla Nr. 3K-3-721/2003.
- 34) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. birželio 27 d. nutartis civilinėje L. S. v. AB „Vilma“ ir kt.; byla Nr. 3K-3-355/2005.
- 35) LAT 2007 m. rugsėjo 24 d. nutartis civilinėje byloje I. P. v. UAB „Finjanas“; byla Nr. 3K-3-343/2007.
- 36) LAT 2006 m. rugsėjo 4 d. nutartis civilinėje byloje Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Vilkaviškio skyrius v. V. P.; byla Nr. 3K-3-443/2006.
- 37) LAT 2005 m. balandžio 4 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Giedra“ v. R. P. ir kt.; byla Nr. 3K-3-228/2005.
- 38) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. kovo 21 d. nutartis civilinėje byloje S. V. v. antstolis M. D. ir kt.; byla Nr. 3K-3-179/2005.

- 39) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. gruodžio 7 d. nutartis civilinėje byloje *I. Z. ir S. M. v. J. S. K.*; byla Nr. 3K-3-655/2005.
- 40) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. gruodžio 3 d. nutartis civilinėje byloje *L. K. v. M. S. ir kt.*; byla Nr. 3K-3-1153/2003.
- 41) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. gruodžio 21 d. nutartis civilinėje byloje pagal pareiškėjų (kreditorių) *AB SEB Vilniaus banko ir kt. skundus dėl bankrutuojančios UAB „LRG farmacija“ kreditorių susirinkimo nutarimų panaikinimo*; byla Nr. 3K-3-604/2007.
- 42) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. spalio 29 d. nutartis civilinėje byloje *S. S. v. L. S.*; byla Nr. 3K-3-1023/2003.
- 43) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. gruodžio 7 d. nutartis civilinėje byloje *I. Z. ir S. M. v. J. S. K.*; byla Nr. 3K-3-655/2005.
- 44) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. balandžio 8 d. nutartis civilinėje byloje *Lietuvos Respublikos generalinis prokuroras v. D. M. ir kt.*; byla Nr. 3K-3-227/2008.

Elektroniniai dokumentai

- 45) Naujienų agentūros Alfa pranešimas: *Darbo krūvis teismus spaudžia į kampą* [interaktyvus]. [žiūrėta 2009-03-01]. Prieiga per internetą: <http://www.alfa.lt/straipsnis/10246860/?Darbo.kruvis.teismus.spaudzia.i.kampa=2009-01-14_13-02>.
- 46) Lietuvos Vyriausiasis Administracinis Teismas „*Administracinių teismų krūvis nuolat didėja*“ [interaktyvus]. [žiūrėta 2009-03-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.lvat.lt/getfile.aspx?dokid=39cbdc52-16f4-49b6-9a22-2fa676a07b29>>.
- 47) 2008 m. gegužės 23 d. Civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymo projektas Nr. XP-3107 [interaktyvus]. [žiūrėta 2008-11-12]. Prieiga per internetą: <<http://www.seimas.lt>>.

- 48) TRUNK, Aleksander. *Zustellung im deutschen Zivilprocess mit vergleichenden Bemerkungen zum russischen Recht* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2009-02-13]. Prieiga per internetą: <http://www.uni-kiel.de/eastlaw/Zust_dt_rus_2004.html>.
- 49) Europos teisminis tinklas civilinėse ir komercinėse bylose [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-10-05]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/civiljustice/serv_doc/serv_doc_swe_en.htm>.
- 50) 2005 m. rugsėjo 9 d. Teismų tarybos nutarimas Nr. 13 P-380 „Dėl darbo grupės sudarymo dėl Teismo šaukimų ir kitų procesinių dokumentų įteikimo tvarkos tobulinimo“ [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-09-10]. Prieiga per internetą: <<http://www.teismai.lt>>.
- 51) SIMAITIS, Rimantas. Procesinių dokumentų įteikimo problemos Lietuvoje: apklausos išvados [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-10-29]. Prieiga per internetą: <<http://www.rln.lt/index.php/pageid/290>>.
- 52) Review Part 6 of the civil procedure rules: Service of Documents [interaktyvus]. [Žiūrėta 2009-03-03]. Prieiga per internetą: <www.justice.gov.uk>.
- 53) Civilka M. Elektroninės komercijos bendrieji teisiniai aspektai: bendrieji klausimai [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-12-01]. Prieiga per internetą: <<http://itc.vu.tf.lt>>.
- 54) 2006 m. gegužės 10 d. Teismų tarybos nutarimas Nr. 13 P-462 „Dėl Lietuvos teismų informacinės sistemos (LITEKO) vystymo plano“ [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-09-14]. Prieiga per internetą: <<http://www.teismai.lt>>.
- 55) 2008 m. gegužės 23 d. Civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto aiškinamasis raštas Nr. XP-3107 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-11-12]. Prieiga per internetą: <http://www.seimas.lt>.

SANTRAUKA

Magistro darbe yra atliekama procesinių dokumentų įteikimo nagrinėjant civilines bylas su nacionaliniu elementu bei vykdant įteikimą pagal Lietuvos Respublikos teisę instituto analizė, probleminių aspektų išgryninimas bei jų sprendimo būdų pasiūlymas ir įvertinimas per esamo reglamentavimo, doktrinos ir teismų praktikos išsamią analizę. Procesinių dokumentų įteikimas, vykdomas pagal nacionalinę teisę yra pats pirminis ir pamatinis institutas, kadangi nuo jo išsamaus ištyrimo ir sklandaus veikimo didžiąja dalimi priklauso ir procesinių dokumentų įteikimas bylose su tarptautiniu elementu, kur nežiūrint tarptautinio lygmens reglamentavimo, daugeliu atvejų, paskutiniai procesinių dokumentų įteikimo žingsniai yra atliekami remiantis nacionaline teise.

Magistro darbe yra pateikta nemažai identifikuotų ir išgrynintų problemų, susijusių su procesinių dokumentų įteikimu, pateikti galimi sprendimo jų būdai, taip pat pateikiami patarimai įstatymų leidėjui dėl atitinkamo reglamentavimo tobulinimo bei vertinami įstatymų leidėjo rengiamo Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimų projekto siūlomi pakeitimai.

Procesinių dokumentų įteikimo institutas yra nagrinėjamas kompleksškai apžvelgiant esamą reglamentavimą, teismų praktiką, doktriną, užsienio valstybių patirtį ir numatomus Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimus.

SUMMARY

The service of documents is a procedural action executed and confirmed in the way and form established by law, whereby the court offers an addressee to get acquainted with content of the served document. Specific rules on the service of documents exist to ensure that a person will certainly receive a document and information, and guarantee a person's right to defend his interest in the process. The right to fair trial demands that every litigant should have timely notice of any proceeding affecting his interests and reasonable opportunity to respond. Failure to give due notice normally deprive the legitimacy of any process and this means that the failure to serve process where service of process is required is a failure of a conception of proper procedure in litigation.

The main aim of the paper is to scrutinize the main basic aspects and main problems of service of documents in the civil procedure, to describe every method of delivery of procedural documents, provided in the Civil Procedure Code of the Republic of Lithuania, to review judicial precedents, existing doctrine, to identify the most common problems the courts, lawyers usually deal with applying the rules regulating service of documents. Moreover author raises the most common problems the courts usually deal with applying the law regulating service of documents. In the paper gives a wide description of definition and conception of service of documents, a brief review of technological influence on civil procedure, etc.